

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب معلّم

(راهنمای تدریس)

هدیه‌های آسمان

تعلیم و تربیت اسلامی

سوم دبستان

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
نام کتاب: کتاب معلم هدیه‌های آسمان (تعلیم و تربیت اسلامی) سوم دبستان - ۱۳۸۶
مؤلفان: فریال آمار، معصومه سلطانی‌مطلق و یاسین شکرانی
ویراستار: محمدکاظم بهنیا

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

صفحہ آرا : خدیجہ محمدی، مریم نصرتی

حروفچین : فاطمہ باقری مہر ، سیّدہ فاطمہ محسنی

مصصح : فرشته ارجمند، شاداب ارشادی

امور آماده سازی خبر : سپیده ملک ایزدی

امور فنی رایانه‌ای : مریم دهقان زاده، سیده شیوا شیخ الاسلامی

ناشر: ادارهٔ کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دوزنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وب سایت : www.chap.sch.ir

چاپخانه: شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۲

حقّ حایب محفوظ است.

با نشاط و خرمی درس‌هایتان را خوب بخوانید و اخلاق خود را نیکو کنید.
سعی کنید برای اسلام و کشورتان مفید باشید.

امام خمینی(ره)

فهرست

مقدمه

بخش اوّل — کلیات

- ۲ فصل اوّل : رویکرد و اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی
۵ فصل دوم : ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان

بخش دوم — راهنمای تدریس

- ۹ فصل اوّل : کلیاتی درباره موضوعات هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی
۱۷ فصل دوم : ساختار محتوای آموزشی دروس هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی
۲۱ فصل سوم : راهنمای تدریس (توضیحات مربوط به هر درس)
۲۲ درس اوّل : آستین‌های خالی
۳۳ درس دوم : غروب یک روز بهاری
۳۹ درس سوم : همیشه با من
۴۴ درس چهارم : در کاخ نمرود
۴۹ درس پنجم : روز دهم
۵۴ درس ششم : بانوی قهرمان
۵۹ درس هفتم : بوی بهشت
۶۵ درس هشتم : جشن تکلیف
۷۰ درس نهم : گفت و گو با خدا
۷۶ درس دهم : ماه مهمانی خدا

۸۲	درس یازدهم : عید مسلمانان
۸۶	درس دوازدهم : حرف‌های آسمانی
۹۱	درس سیزدهم : انتخاب پروانه
۹۸	درس چهاردهم : ام اییها
۱۰۴	درس پانزدهم : همسفر ناشناس
۱۰۹	درس شانزدهم : داناترین مردم
۱۱۴	درس هفدهم : خواب شیرین
۱۱۹	درس هجدهم : آینه سخنگو
۱۲۴	درس نوزدهم : گندم از گندم بروید
۱۲۹	درس بیستم : باغ همیشه بهار

 دانلود سوالات آزمون

راهنمای کامل آزمون

مقدمه

کودکی، اگرچه آغاز حرکت و تلاش برای زیستن است و مرحله‌ای است که باید به خودی خود، به رسمیت شناخته شود؛ با این همه، مقدمه نوجوانی، جوانی و بزرگسالی است و اساس زندگی بزرگسالی، به کیفیت این دوره بستگی دارد. این کیفیت نیز به چگونگی تعلیم و تربیت در این دوران وابستگی کامل دارد.

در سال‌های اخیر، توجه به نیازهای نو در عرصه آموزش دین، رویکردهای جدید در امر آموزش، توجه بیش از پیش به جنبه‌های نگرشی آموزه‌های دینی، لزوم بهره‌گیری از روش‌های نوین در تعلیم و تربیت دینی و به کارگیری تربیت دینی به منظور شکل‌گیری رفتارهای دینی و تقویت احساس دینی از طریق شناخت دین و تفکر در آن و... - که همه برخاسته و برگرفته از نظرات و پیشنهادهای آموزگاران مجرب، صاحب نظران و کارشناسان امر تعلیم و تربیت است -، همچنین تدوین برنامه درسی ملی و ضرورت به کارگیری مفاد آن در تألیف کتاب‌های درسی، متخصصان تعلیم و تربیت دینی را بر آن داشت تا با برنامه ریزی دقیق در این خصوص، اقدام به تألیف جدید کتاب‌های درسی نمایند. بر این اساس، کتاب درسی پایه سوم ابتدایی به صورت جدیدالتألیف و با محتوایی تکمیلی نسبت به پایه دوم به رشته تحریر درآمد. در پی آن، نیاز به تألیف کتاب راهنمای معلم به عنوان پلی ارتباطی میان برنامه‌ریزان و مؤلفان از یک سو و معلمان از سوی دیگر برای این پایه ضروری گردید.

راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه سوم در دو بخش تألیف شده است :

● بخش اول کلیات که مشتمل بر دیدگاه‌ها، تعاریف، تبیین رویکرد و اطلاعات کلی است ؛ و در دو فصل تنظیم

شده است :

— فصل اول : رویکرد و اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

— فصل دوم : شیوه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان

● بخش دوم راهنمای تدریس است که مشتمل بر اهداف درس، توضیحی مختصر درباره محتوا، شیوه تدریس درس، ارزشیابی و نکات پنهان در نوشته ها و تصاویر درس می باشد و در سه فصل تنظیم شده است :

— **فصل اول :** نکاتی کلی درباره آموزش های مربوط به موضوعات کتاب هدیه های آسمان شامل

الف — جدول اهداف و وسعت و توالی مفاهیم کتاب هدیه های آسمان سوم دبستان

ب — معرفی موضوعات کتاب هدیه های آسمان سوم دبستان و نکات کلی درباره آموزش های مربوط به آنها

— **فصل دوم :** ساختار محتوای آموزشی دروس هدیه های آسمان پایه سوم ابتدایی

— **فصل سوم :** راهنمای تدریس مشتمل بر توضیحات مربوط به هر درس

گروه درسی تعلیم و تربیت دینی ضمن آرزوی توفیق روز افزون همکاران عزیز در رشد و پرورش دینی آینده سازان کشور اسلامی ایران، امیدوار است این کتاب، شما را در روند تدریس دروس هدیه های آسمان یاری نماید.

پایگاه اینترنتی گروه تعلیم و تربیت دینی با قرار دادن اخبار، بخش نامه ها، نسخه الکترونیکی کتاب های درسی، متون کمک آموزشی، کتاب راهنمای معلم، شیوه نامه ارزشیابی در پایه های مختلف، در خدمت شما معلمان گرامی می باشد. آدرس وبگاه عبارت است از :

dini – dept.talif.sch.ir

معلمان محترم و اولیای گرامی دانش آموزان و صاحب نظران می توانند نظرات اصلاحی خود را در باره مطالب
این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵، ۳۶۳ - گروه درسی مربوط و یا پیام نگار (Email)
talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

بخش اوّل

کلیات

رویکرد برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی^۱

بر مبنای انسان شناسی اسلامی، انسان با ویژگی‌های منحصر به فردی آفریده شده که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند. این خلقت خاص که با تعبیر «فطرت» از آن یاد می‌شود، در استعدادها، گرایش‌ها، توانایی‌ها و مقاصد خاص تجلی می‌یابد. انسان‌ها با گرایش به سوی خیر، زیبایی و کمال که سرچشمه همه آنها خداست، به دنیا می‌آیند و با برخورداری از قدرت اندیشه و انتخاب می‌توانند مظهر و تجلی‌گاه خیر و زیبایی و کمال شوند. دین که راه سعادت و کمال انسان است، بر این فطرت بنا شده و در نسبت با آن نازل گردیده است. فطرت انسان، فطرت توحیدی است بدین معنا که هم خود را وابسته به خالقی می‌یابد که منبع و سرچشمه همه خیرها و کمالات است و هم گرایشی به او در ضمیر خویش احساس می‌کند. دین اسلام که دین فطری است آمده تا این فطرت توحیدی را در همه ابعاد شکوفا کند و شخصیتی توحیدی از انسان بسازد. به علاوه رسیدن به بینش توحیدی در باب جهان و انسان، زیربنا و محور برنامه هدایتی اسلام است که همه اجزا و مؤلفه‌های این برنامه را شکل و جهت می‌دهد. محور قرار گرفتن فطرت در باب تعلیم و تربیت، محل افتراق بنیادین تعلیم و تربیت اسلامی از سایر مکاتب است. این برنامه با رویکرد به فطرت انسان، برنامه خود را سامان می‌دهد و در اصول، اهداف و روش‌های تعلیمی و تربیتی، ردپای آن را دنبال می‌کند. بنابراین، تعلیم و تربیت دینی زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده مسیر شکوفایی استعدادها و گرایش به خیر، زیبایی و کمال است.

اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

۱- محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره معصومین صلوات الله علیهم

این اصل که برگرفته از مبانی تعلیم و تربیت دینی است، بر همه مراحل برنامه، به خصوص تعیین اولویت‌های آموزشی، اهداف کلی پایه‌های تحصیلی، روش‌های تعلیمی و تربیتی و تدوین محتوا و رسانه‌های آموزشی حاکم است.

۲- توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه

شیوه‌های نو در تعلیم و تربیت، بر روش‌های فعال و مشارکتی در آموزش تأکید داشته و به دنبال ایجاد فرصت برای مشارکت دانش‌آموزان در امر یادگیری است. در این شیوه، معلم در واقع راهنما و راهبر است و این دانش‌آموزان هستند که با راهنمایی او، مفاهیم جدید را دریافت می‌کنند.

۳- توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان دوره ابتدایی

در برنامه جدید، با توجه به ویژگی‌های رشد ذهنی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی، علاوه بر بهره‌گیری از محسوسات و نمونه‌های عینی، بر تربیت استعدادهای کودک برای شناختن اوضاع جهان خارج و مرتبط ساختن مطالب درسی با مظاهر زندگی و اشیای موجود در محیط خاص کودک تأکید شده است. برای بیان مفاهیم موجود در برنامه، از مفاهیم ساده و ملموس استفاده شده است مفاهیمی که دانش‌آموزان خود بتوانند با آنها ارتباط برقرار کرده، درکشان کنند و نسبت به آنها احساس خوشایند و دلپذیری داشته باشند. شایان ذکر است که تأکید بر آموزش محسوس و ملموس صرفاً روشی است برای تقویت ایمان به غیب، زیرا بذل ایمان به غیب در همین دوره در وجود کودک افشانه می‌شود.

۱- برگرفته از راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی گروه درسی تعلیم و تربیت دینی.

۴- توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی برای عمل کردن به باورها

آنچه بیش از هر چیز دیگری در تعلیم و تربیت دینی مورد نظر است، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست است و اینکه دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت، از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد. این ایمان و اعتقاد، مقدمه‌ عمل آگاهانه و انتخاب شده است. بنابراین، در برنامه جدید، انباشتن ذهن دانش‌آموزان از مفاهیم و تأکید صرف بر مهارت‌هایی که تنها به درد امتحان می‌خورد و آنها را به هنگام ارزشیابی به ظاهر موفق جلوه می‌دهد، مدّ نظر نیست، در عوض، ادراک مفاهیم دینی به عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به عنوان حاصل تبعی «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.^۱

۵- اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال

آشنایی با معارف دینی، هدفی میانی و زیستن دینی انسان، هدف اصلی تربیت دینی است. از آنجا که مسائل زندگی انسان نامحدودند و هیچ‌گاه نمی‌توان همه آنها را آموزش داد، لازم است دانش‌آموختگان، فرایند یادگیری را به خوبی آموخته باشند تا در مواجهه با هر مسئله تازه‌ای، راه حل مناسب آن را پیدا کنند و جریان یادگیری را تداوم بخشند. بر این اساس، توصیه می‌شود که به فرایند یادگیری، بیش از پیش توجه شود؛ زیرا نه تنها نتیجه یادگیری اهمیت دارد؛ بلکه آنچه طی فرایند آموزش اتفاق می‌افتد، نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است. ثمره این مبحث آن است که اولاً درگیری دانش‌آموزان در جریان یادگیری، موجب عمیق‌تر و پایدارتر شدن آموخته‌های آنان می‌شود؛ ثانیاً معلم را یاری می‌دهد تا برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری آنان، هم به فرایند و هم به محصول توجه کند و به نتایج بهتری دست یابد؛ ثالثاً اینکه به واسطه فعالیت بیشتر در امر یادگیری، در دانش‌آموزان احساس خوب و خوشایندی ایجاد می‌کند که به ویژه برای درس دینی، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

همچنین فراهم ساختن فرصت مشارکت فعال دانش‌آموزان در جریان آموزش و یادگیری بسیار مهم است؛ زیرا به دانش‌آموز کمک می‌کند تا حدّ امکان، خودش جست‌وجو، فکر و عمل کند و با توجه به تجارب و یافته‌های قبلی و فعلی خود، به نتیجه برسد و معلم هم با راهنمایی‌های مناسب، او را در این راه یاری رساند. به این ترتیب، به کارگیری روش‌های یادگیری از طریق همیاری (شرکت دانش‌آموز در فعالیت‌های آموزشی به عنوان یکی از اعضای گروه) و بهره‌گیری از شیوه‌های فعال تدریس که از طریق آن، دانش‌آموزان با هدایت معلم و فعالیت ذهنی و عملی خود، به نتیجه می‌رسند، از راهبردهای اساسی فرایند یادگیری در تعلیم و تربیت دینی است.

۶- تقویت احساس نیاز به دین

برنامه درسی و آموزش‌های دینی باید به گونه‌ای طراحی شود که اصل احساس نیاز به دین را برای دانش‌آموز زنده کند؛ به گونه‌ای که دریابد بدون تکیه بر دین و اعتقادات دینی زندگی او خلأیی بزرگ دارد و از معنا و جهت تهی است؛ در حالی که زندگی توأم با دین، گره‌ها را می‌گشاید و از سردرگمی‌ها نجات می‌دهد و او را به شخصی فعال و هدفمند و مفید در زندگی تبدیل می‌کند.

۷- توجه به هنر برای ترسیم چهره زیبای الگوهای دینی

توجه به جنبه‌های زیبایی‌شناختی از ارکان آموزش دینی است؛ زیرا در درجه اول، فطرت زیباپرست دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و پرورش می‌یابد؛ دوم اینکه از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن آنان ترسیم می‌شود و سوم اینکه چهره زیبای الگوهای رفتاری و شخصیت پیشوایان بزرگ دینی در جان و اندیشه آنان نقش می‌بندد. با توجه به اهمیت الگوپذیری در این سن، استفاده از الگوهای صحیح با تأکید باید مورد توجه قرار گیرد تا زیبایی‌های دین و دین زیبا در سطحی کودکانه به دانش‌آموزان آموزش داده شود.

۱- با توجه به تحقیقات انجام شده توسط دکتر ناصر باهنر، دکتر حسین اسکندری و دکتر دادستان.

۸- توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان

ادبیات کودکان آموزه‌های ارزنده‌ای را در اختیار برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی قرار می‌دهد تا با بهره‌گیری از آنها بتوانند به زبان کودکان بیش از پیش نزدیک شده و کلام خود را با آنان هماهنگ کنند. در برنامه جدید نیز تا آنجا که به محتوا، اصالت مفاهیم و ساختار آموزشی مواد درسی لطمه وارد نشود، از آموزه‌های مربوط به ادبیات کودکان و محصولات کارشناسان این حیطه بهره گرفته شده است.

۹- ارتباط آموزش با نیاز و علاقه دانش‌آموزان و توجه به او به عنوان منبع اطلاعات برنامه درسی

هدف از تعلیم و تربیت دینی آن است که دانش‌آموزان از آموخته‌های خود، در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره استفاده کنند. به همین جهت در این برنامه سعی شده است تا آموزش‌ها با زندگی روزمره دانش‌آموزان کاملاً مرتبط باشند. استفاده از موقعیت‌ها و نمونه‌های موجود در زندگی روزمره دانش‌آموزان، انتخاب مطالب، نمونه‌ها و مثال‌ها از زندگی آنها، فراهم ساختن فرصت تمرین و تعمیم آموخته‌ها به زندگی روزمره و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده آن و ... از جمله نکاتی است که در این مورد مطرح نظر قرار گرفته‌اند. همچنین از آنجا که کودکان، جست‌وجو، کشف و ساختن را دوست دارند، از بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و لذت‌می‌برند، در این برنامه، سعی شده تا این گونه علایق در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مورد توجه قرار گیرد.

۱۰- حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی (قدس سره) در کالبد محتوای آموزش

اندیشه‌های امام خمینی که معمار بزرگ نظام اسلامی در عصر حاضرند، باید در همه مراحل آموزش و برنامه درسی حضور داشته باشد. استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتاب‌های ایشان و آوردن مصادیق نمونه‌ها و شواهد از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی خود، سبب توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار است.

۱۱- بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین

در تدوین و تبیین آموزه‌های دینی، باید از منبع غنی علوم و فرهنگ اسلامی که فرزندگان علم و تقوا در طول چند قرن تمدن اسلامی با مجاهدت خود فراهم ساخته‌اند، استفاده شود و دستاوردهای علمی که دانشمندان اسلامی معاصر در جهت ارائه اسلام ناب در جهان امروز عرضه کرده‌اند، به‌خصوص آثار فرهنگی حضرت امام خمینی، علامه طباطبائی و شهید مطهری رحمه الله علیهم و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی فرا راه حرکت‌های آموزشی قرار گیرد.

۱۲- توجه به اهداف ویژه دختران و پسران

برنامه باید با توجه به تفاوت‌های موجود در احکام دختران و پسران طراحی شده و در اموری مانند سن بلوغ، معاشرت، پوشش و حجاب، نظام خانواده، نقش مرد و زن در خانه و جامعه، باید به نوع مخاطب و نحوه پیام‌رسانی به او توجه گردد. همچنین جنبه‌های روان‌شناختی زن و مرد در مجموعه آموزش‌ها باید مد نظر قرار گیرد.

۱۳- سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی

برنامه باید در جهت تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیروان مذاهب مختلف اسلامی طراحی شود تا مودت و رحمت میان آنان را استحکام بخشد؛ به همین دلیل، شایسته است محور آموزش بر تعلیمات قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت بزرگوار ایشان قرار داده شود.

۱۴- آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی)

چون همه ادیان الهی در اصول دین و جوهره و حقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، وحدت نظر دارند، چارچوب کلی برنامه درسی آنان از همین برنامه اخذ می‌شود. اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و با استفاده از منابع مورد تأیید در آن ادیان، فراهم می‌آید. این آموزش باید هماهنگ با قوانین جمهوری اسلامی ایران باشد.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان

چند نکته مهم در ارزشیابی^۱

- ارزشیابی، به عنوان مهم‌ترین بخش فرایند یادگیری، باید با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود.
- ارزشیابی صرفاً برای مشخص ساختن موارد اشتباه و ضعف‌هایی است که باید تصحیح شوند، نه برای ثبت اشکالات و گزارش آن به دیگران. به عبارت دیگر، وسیله‌ای است برای تحریک و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر.
- در تعلیم و تربیت دینی، همه قلمروهای یادگیری، اهمیت و ویژگی‌های خاص خود را دارد. برای یادآوری اهمیت هر یک، کافی است به این نکته توجه کنیم که اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایلی درونی و قلبی باشند و اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهد.
- اینکه هر دانش‌آموزی، مطابق با سرعت انتقال و توان یادگیری خود می‌آموزد، واقعیتی غیرقابل انکار است. اما این را نیز نمی‌توان نادیده گرفت که هر دانش‌آموزی، احساسات دینی خود را به گونه‌ای بروز می‌دهد؛ به طوری که بتوان در رفتار، گفتار و حرکات او ردپایی از تحقق اهداف برنامه درسی را مشاهده کرد. به همین جهت برای قضاوت نهایی در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آموزگار باید به جمع‌بندی مشاهدات خود در طول سال تحصیلی اقدام نماید.
- باید از یک سوء برداشت پرهیز شود و آن اینکه توجه به قلمروهای نگرشی و مهارتی دانش‌آموزان بدین معنا نیست که به میزان دینداری آنها نمره بدهیم و مثلاً به کسی که در نماز جماعت شرکت می‌کند یا راست می‌گوید یا غیبت دیگران را نمی‌کند، نمره کامل بدهیم. این امور اساساً قابل نمره دادن نیستند.
- نباید با آزمون‌ها و امتحانات مشکل و دلهره آور، در دانش‌آموزان، احساس ناخوشایندی نسبت به درس دینی ایجاد شود یا تعدادی از آنها موفقیت در این زمینه را برای خود، امری دشوار یا ناممکن تلقی کنند. اگر کودکی، در مورد انجام تکلیفی، خود را ناموفق و شکست خورده تلقی کند، نسبت به آن کار، احساس بدی پیدا کرده و چنین احساسی، حتی او را از یادگیری‌های بعدی باز می‌دارد.
- از آنجا که رقابت میان فردی برای دانش‌آموزان ابتدایی، اضطراب‌آفرین و گاهی ناامیدکننده است، وضعیت هر کودک، باید به نسبت خودش و پیشرفتی که حاصل کرده، سنجیده و برآورده گردد. به عبارت بهتر، آنچه مهم است، رقابت هر دانش‌آموز با خود اوست، نه با دانش‌آموزان دیگر.

۱- برای آشنایی بیشتر مراجعه کنید به کتاب ارزشیابی خلاق در تعلیم و تربیت دینی بصیرت گرا، نوشته علیرضا رحیمی، سعید راصد، فاطمه رضائی، انتشارات نهج.

ارزشیابی با چه روشی صورت می‌گیرد؟

ارزشیابی در درس هدیه‌های آسمان به صورت مستمر و از طریق مشاهده عملکرد دانش‌آموزان و محصول عملکرد آنها در طول فرایند یادگیری صورت می‌گیرد.

کیفیت ارزشیابی مستمر در طول سال تحصیلی

ارزشیابی مستمر با استفاده از روش‌های گوناگون می‌تواند صورت گیرد؛ به عنوان مثال، به معرفی دو نمونه می‌پردازیم^۱ :
مشاهده : این روش مبتنی است بر بررسی فعالیت‌های مستمر روزانه در مدرسه و حتی خارج از آن. مشاهده ممکن است در موقعیت طبیعی و وضعیت عادی دانش‌آموز انجام شود یا در موقعیت مصنوعی که برای او به وجود آورده‌ایم، بدون آنکه خود مطلع باشد، صورت پذیرد.

آزمون شفاهی : در این نوع ارزشیابی، معلمان جهت اطلاع از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به تناسب اهداف و محتوای درس، سؤالاتی را به صورت شفاهی می‌پرسند. در آزمون شفاهی به دلیل رو در رو بودن پرسشگر و پاسخ دهنده، مشکلات یادگیری دانش‌آموزان تا حدود زیادی مشخص شده و معلم می‌تواند به موقع بازخوردهای لازم را به دانش‌آموزان و اولیای ایشان ارائه نماید.

در چه مواردی ارزشیابی مستمر انجام می‌شود و نشانه‌های بروز هر یک چیست؟

۱- درک مفاهیم : از آنجا که تحقق اکثر اهداف برنامه، منوط به درک مفاهیم ارائه شده به دانش‌آموزان است، بر این اساس درک مفاهیم پیش‌بینی شده در محتوای برنامه و بسط آنها، استفاده از این مفاهیم در موارد تعیین شده و به کارگیری قوه خلاقیت دانش‌آموزان برای فهم بهتر و گسترش مفاهیم، یکی از بخش‌های عمده برنامه است که نظام ارزشیابی باید بدان بپردازد.
برای ارزشیابی دانستنی‌های دانش‌آموزان، باید به آنها فرصت دهیم تا برداشت و ادراک خود را از مفاهیم آموخته شده، با سازمان ذهنی و زبانی خاص خود بیان کنند؛^۲ مثال‌ها، نمونه‌ها و مصداق‌های جدیدی علاوه بر مثال‌ها و نمونه‌های تدریس شده، بیان نمایند؛ مصداق یک مفهوم را از غیر آن تشخیص دهند؛ مصداق مفهوم را در قالب‌ها و شکل‌های گوناگون شناسایی کنند؛ ارتباط آن را با مفاهیم و موضوعات دیگر جست‌وجو و بیان نمایند؛ در موقعیت‌های عملی و به شیوه‌های مختلف، آن را به کار ببرند، بتوانند برخی از نتایج و تبعات آن را پیش‌بینی کنند و مفاهیم متضاد آنها را شناسایی و بیان کنند و

۲- تقویت نگرش‌ها : برای ارزشیابی از نگرش‌ها باید به سراغ نشانه‌های مناسب برویم. بررسی دلایل دانش‌آموزان برای انجام یک فعالیت، یکی از راه‌های پی‌بردن به احساسات و نگرش‌های آنهاست. تکمیل جملات ناقص، تفسیر تصاویر، تکمیل داستان، نوشتن جملات و عبارات ساده و ... از دیگر شیوه‌های ارزشیابی در این زمینه‌اند. همچنین بروز نشانه‌هایی مانند انجام فعالیت‌های انتخابی و داوطلبانه در مقابل وظایف و تکالیف مشخص، انجام فعالیت در حدی فراتر از آنچه از دانش‌آموزان خواسته شده، ابراز احساسات مثبت یا هیجان به هنگام انجام یک فعالیت، دوام و استمرار یک رفتار در شرایط و موقعیت‌های مختلف و ... می‌تواند به عنوان علامت وجود علاقه و احساس مثبت نسبت به یک فعالیت، تلقی گردد.

۱- برای آشنایی با سایر روش‌ها می‌توانید به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایید.

۲- بیان افکار و برداشت‌های دانش‌آموزان می‌تواند به اشکال گوناگون از جمله، مکالمه، نوشتن، نقاشی، نمایش و مدل‌سازی صورت گیرد.

۳- کسب مهارت‌ها : در این حوزه که شامل مهارت‌های مربوط به اعمال دینی، مشارکت فعال در فعالیت‌های دینی و مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی یادگیری می‌شود، دانش‌آموزان از طریق تکرار و تمرین، مهارت‌هایی را در زمینه آداب و اعمال دینی کسب می‌نمایند. ایشان همچنین می‌آموزند که برای فهم مطالب، جست‌وجوی مفاهیم و یادگیری بهتر، با دیگران مشارکت کنند، به نظر دیگران احترام بگذارند، دیدگاه‌های خود را مطرح کنند و عضو فعالی در گروه باشند. اهداف مربوط به یادگیری برخی از احکام عملی و آداب اخلاقی و ممارست در انجام آنها نظیر وضو گرفتن و نماز خواندن در این گروه قرار دارند.

معیار در ارزشیابی مستمر چیست؟

معیار در ارزشیابی مستمر، همان اهداف و انتظارات یادگیری است که در آغاز هر درس ذکر شده است. انتظار می‌رود هر دانش‌آموز در هر نیمسال، دست کم در چهار درس مورد ارزشیابی قرار گرفته و امتیازی را کسب نموده باشد. نتیجه ارزشیابی مستمر دانش‌آموز در پایان هر نیمسال تحصیلی، عبارت است از میانگین چهار درجه ثبت شده از وی^۱.

۱- معلمان گرامی جهت آشنایی با چگونگی ثبت مشاهدات و ابزارهای گوناگون ارزشیابی می‌توانند به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایند.

بخش دوم

راهنمای تدریس

کلیاتی درباره موضوعات هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

الف) اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

در تعلیم و تربیت دینی آنچه بیش از هر چیز دیگری مورد نظر است، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست است و اینکه دانش آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد. این ایمان و اعتقاد، مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده است، بنابراین در برنامه تعلیم و تربیت دینی، انباشتن ذهن کودکان از مفاهیم و تأکید صرف بر مهارت‌هایی که تنها به درد امتحان می‌خورد و آنها را به هنگام ارزشیابی به ظاهر موفق جلوه می‌دهد، مد نظر نبوده، در عوض، ادراک مفاهیم دینی به عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به عنوان حاصل «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.

بر این اساس گروه تعلیم و تربیت دینی، اهداف پایه سوم ابتدایی را در ده بخش و در بیست درس به شرح جدول زیر تدوین نمود. در این جدول ابتدا به اهداف پایه دوم اشاره می‌شود تا آموزگاران محترم ضمن عنایت به ارتباط طولی مطالب، به سیر فرایند یاددهی – یادگیری توجه داشته باشند. در ادامه جدول، اهداف و مفاهیم پایه سوم و دروس مرتبط با آن ارائه می‌شود؛ تا معلمان گرامی با اشراف به اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی و به کارگیری روش‌های مناسب در آموزش، برای تربیت همه جانبه دانش آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای تأمین زندگی اقدام نمایند.

جدول اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

پایه / موضوعات	اهداف پایه دوم	اهداف پایه سوم	مفاهیم	عنوان و شماره درس
خداشناسی	- آشنایی با مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های بی شمار او - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خدا و بیان خواسته‌های خود با او	- آشنایی با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خداوند و بیان خواسته‌های ما با او	- بخشندگی خدا - نیازمندی انسان به نعمت‌های الهی - شکرگزاری مهارت	درس اول: آستین‌های خالی درس دوم: غروب یک روز بهاری
پیامبری	- آشنایی با نام پیامبران بزرگ الهی (آشنایی با حضرت نوح به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی) - آگاهی از مهربانی پیامبر اسلام (ص) نسبت به کودکان	- آشنایی با حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی - آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام (ص) در دوران کودکی	- حضرت ابراهیم - کودکی پیامبر اسلام (ص)	درس سوم: همیشه با من درس چهارم: در کاخ ننمود

امامت	- آشنایی با ائمه اطهار(ع) به عنوان بهترین انسان‌ها - آشنایی با اسامی اهل بیت پیامبر(ص) - آشنایی با امامان اول و دوم و سوم - آشنایی با نام امام دوازدهم امام زنده شیعیان	- آشنایی با امامان چهارم و پنجم و ششم - آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن و امام حسین(ع) و حضرت زینب(س) - آشنایی با ویژگی‌های شاخص امام زمان(ع)	- امامان چهارم و پنجم و ششم - امام زمان (عج) - حضرت زهرا (س)	درس چهاردهم: ام اییها درس پانزدهم: همسفر ناشناس درس شانزدهم: داناترین مردم درس هفدهم: خواب شیرین
جهان آخرت	-	- آشنایی با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا با مصداق‌های دنیایی - آشنایی با بهشت و جهنم، به عنوان جزای اعمال نیک و بد در جهان آخرت	- عمل و نتیجه آن - جهان آخرت، پاداش و جزا - بهشت و جهنم، جزای اعمال	درس نوزدهم: گندم از گندم بروید درس بیستم: باغ همیشه بهار
قرآن	- آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	- آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	- پیام‌های قرآنی	درس دوازدهم: سخن آسمانی
آداب و اخلاق	- آشنایی با برخی از آداب اسلامی مانند سلام کردن، پاکیزگی، نحوه خوردن و آشامیدن - آشنایی با آثار و نتایج راستگویی و پرهیز از دروغ	- آشنایی با مفهوم حجاب و پوشش اسلامی - آشنایی با مفهوم نظم و ترتیب در کارهای شخصی - آشنایی با ضرورت و شیوه‌های احترام به پدر و مادر - آشنایی با شیوه‌های استفاده صحیح از طبیعت	- حجاب و مهارت پوشش اسلامی - نظم و ترتیب مهارت - احترام به پدر و مادر - حفظ و مراقبت از طبیعت	درس هفتم: بوی بهشت درس سیزدهم: انتخاب پروانه درس هجدهم: آینه سخنگو
احکام	- آشنایی اجمالی با طرز وضو گرفتن - آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز دورکعتی - آشنایی با اذان به عنوان اعلام کننده اوقات نماز و مقدمه آن	- آشنایی با معنای تکلیف و برخی وظایف فرد مکلف - آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز چهار رکعتی - آشنایی با احکام ضروری تقلید، طهارت، وضو و نماز (به‌ویژه برای دختران) - آشنایی با مفهوم روزه و برخی از احکام آن	- تکلیف و مقدمات آن - نماز سه و چهار رکعتی - روزه - طهارت - حجاب - تقلید	درس هشتم: جشن تکلیف درس نهم: گفت‌وگو با خدا درس دهم: ماه مهمانی خدا درس یازدهم: عید مسلمانان درس سیزدهم: انتخاب پروانه

مراسم اسلامی	- آشنایی با مراسم میلاد نبی اکرم (ص) و نیمه شعبان میلاد امام زمان (ع) - آشنایی با جشن نماز و چگونگی برگزاری آن - آشنایی با مراسم خاص ولادت شهادت ائمه (ع) واقع در طول سال تحصیلی - آشنایی با روز میلاد حضرت علی (ع) (روز پدر)	- آشنایی با مراسم روزه و عید فطر - آشنایی با مراسم جشن تکلیف دخترها - آشنایی با مراسم روز ولادت حضرت زهرا (س) و روز مادر - آشنایی با مراسم بزرگداشت قیام امام حسین (ع) و روز عاشورا - آشنایی با مراسم خاص ولادت و شهادت ائمه (ع)، واقع در طول سال تحصیلی	- روزه - ماه رمضان - عید فطر - جشن تکلیف - روز مادر - عاشورا	درس پنجم : روز دهم درس هشتم : جشن تکلیف درس دهم : ماه مهمانی خدا درس یازدهم : عید مسلمانان
شخصیت‌های دینی	-	۱- آشنایی با حضرت زینب (س) به عنوان یکی از زنان مؤمن	حضرت زینب (س)	درس ششم : بانوی قهرمان
خودشناسی	- آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند - آگاهی از نیاز به پاکیزگی خود	۱- آگاهی از نیاز انسان به نعمت‌های بی شمار خداوند ۲- آگاهی از نیاز ما به آشنایی با دوران کودکی پیامبر اکرم (ص)	- نیاز انسان به نعمت‌های الهی - درس گرفتن از کودکی پیامبر (ص)	درس اول : آستین‌های خالی درس دوم : غروب یک روز بهاری درس سوم : همیشه با من

ب - معرفی موضوعات کتاب هدیه‌های آسمان پایه سوم

* موضوع خداشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خداشناسی به دانش آموزان پایه سوم : هدف غایی تعلیم و تربیت، رشد معنوی کودکان (ایمان و عمل صالح) است. رشد معنوی، فراگیری ارزش‌ها و رویکردی اندیشمندانه به زندگی است که زندگی را از تولد تا مرگ معنادار می‌سازد و رشد معنوی در یک کلام، یادگیری برخورداری از ایمان است.

آموزش درباره مفهوم خدا و سایر مفاهیم دینی با دیگر اموری که بین معلم و شاگرد روی می‌دهد، تفاوت آشکاری دارد. این آموزش برخورداری از زندگی همراه با معنا، امید و تعهدات فطری است و نیازی به اثبات ندارد، اما در کودکی هم نباید از تقویت زیربنای اعتقادی غافل ماند. بنابراین، در خصوص این آموزش باید به نکات زیر توجه داشت :

۱- از آنجا که تصور کودک از خدا آمیخته‌ای از تجسم و تخیل است و نمی‌تواند از خداوند تصویری کاملاً غیر مادی داشته باشد، نباید در صدد تلقین مفهوم غیر مادی بودن خدا به او باشیم؛ چون این تصورات موجب برقراری ارتباط او با خدا می‌شود.

۲- به جای صحه گذاشتن بر روی تصورات ذهنی کودک از خدا (همانند انسان دارای دست و پا بودن، یا دارای رفتارها و احساسات انسانی بودن) بهتر است بیشتر درباره مهربانی خدا با مخلوقاتش گفت‌وگو کنیم.

۳- در این سنین برای آشنایی کودک با خدا باید از طریق نعمت‌های او وارد شویم.

۴- با در نظر گرفتن اهداف این بخش در کتاب متناسب با محتوای دروس، کودک را با صفات خداوند از قبیل مهربانی، بخشنده بودن و... آشنا نماییم.

۵- دروس این بخش به گونه‌ای در کتاب قرار گرفته‌اند که جهت رسیدن به اهداف آن لازم است به ترتیب تدریس شوند.

۶- در آموزش مفهوم خداشناسی، استفاده از روش‌های غیرمستقیم و بیان مطالب از زبان فرد دیگری یا بدون اشاره به مقصود اصلی، جذابیت آموزش را برای دانش‌آموزان بیشتر می‌نماید.

۷- با بیان دعا‌های مناسب در قالب‌های جذاب در حد کودک، موجب ایجاد علاقه و تقویت احساس محبت به خدا در کودک شویم. دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، به نمونه‌هایی از نعمت‌های الهی در زندگی روزمره و محیط پیرامون خود به عنوان رفع کننده نیاز موجودات توجه نموده و همه این نعمت‌ها را به عنوان موهبتی از جانب خدای بخشنده معرفی می‌کند. بر این اساس، به تشکر و قدردانی و محبت ورزیدن به خداوند علاقه‌مند شده و می‌آموزد که دعا راه سخن گفتن با خدا برای بیان خواسته‌های خود و دیگران است.

❖ موضوع پیامبری

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به پیامبری به دانش‌آموزان پایه سوم: تا حدود نه سالگی تصور بچه‌ها از پیامبر دین خود این است که وی انسانی خوب، مهربان و مفید بوده است. پیامبر در نظر آنان انسانی فداکار، مهربان و دوست‌داشتنی است که در بیشتر امور به کمک مردم می‌آید. این تصور در خصوص امامان علیهم السلام نیز این‌گونه است. البته گاهی کودکان به دلیل تجربه‌هایی که از طریق رسانه‌های مختلف داشته‌اند، اولیای دین را افرادی خوب، ولی با ظاهری متفاوت فرض می‌کنند که در این امور لازم نیست حساسیت نشان دهیم. بنابراین، در آموزش مفاهیم پیامبری به کودکان در دوره ابتدایی باید به نکات زیر توجه نمود:

- ۱- تلاش در جهت ایجاد علاقه‌مندی به اولیای دین از طریق داستان‌های شیرین ارتباط آنها با کودکان؛
- ۲- تأکید بر ویژگی‌های اخلاقی پیامبران (صبر، تلاش، خوش اخلاقی و...) در برخورد با انسان‌ها در زندگی از طریق داستان‌هایی از زندگی آنها و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها؛
- ۳- تأکید بر ارتباط پیامبران با خداوند و راهنما بودن آنها برای انسان‌ها در دنیا؛
- ۴- عدم تأکید بر مفاهیمی مانند عصمت، وحی و معجزه در سنین ابتدای دبستان؛
- ۵- همزمانی آموزش دروس مربوط به پیامبری با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی؛
- ۶- فراهم نمودن امکان شرکت در مراسم جشن و شادی برای ولایت پیامبر(ص) و اولیای دین(ع)؛
- ۷- الگو قرار دادن پیامبر و اولیای دین در زندگی روزمره دانش‌آموز متناسب با محتوای دروس کتاب هدیه‌های آسمان پایه دوم؛ دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، ضمن آشنایی با حضرت ابراهیم(ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی، با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام(ص) در دوران کودکی آشنا می‌شود و به دور از هر گونه مفهوم انتزاعی نظیر وحی و عصمت و معجزه درباره شخصیت ارزنده آنها گفت‌وگو می‌کند و با شرکت در مراسم جشن و اعیاد به احترام گذاشتن به اولیای دین علاقه‌مند می‌گردد.

❖ موضوع امامت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به امامان علیهم السلام به دانش‌آموزان پایه سوم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر آنان و راه و روش زندگی‌شان در کودک اثر گذاشته و شیوه زندگی آنان برایش سرمشق شود.

کودکان از همان آغاز زندگی باید با نام امامان آشنا شده و در سنین بالاتر با فرازهایی از زندگی ایشان آشنا شده و از خدمات و

ایثار و فداکاری‌هایی که در راه اسلام انجام داده‌اند آگاهی یابند.

آشنایی کودکان با امامان نیز مانند پیامبران باید به گونه‌ای باشد که آنها را سرمشق عملی در زندگی بدانند. در اینجا باید پیشوایان مذهبی همان‌گونه که بوده‌اند با شرح مهربانی‌ها، دلسوزی‌ها و رفتار و اخلاق کریمانه‌شان بزرگ و عالیقدر معرفی شوند تا پس از ایجاد علاقه نسبت به آنها در کودکان زمینه‌هایی برای الگوگیری از آنها فراهم شود.

در آموزش این موضوع به کودکان نیز لازم است به نکات زیر توجه داشت :

۱- تلاش در جهت علاقه‌مندی به امامان علیهم‌السلام، بیان داستان‌هایی از زندگی آنها و ارتباط آنها با کودکان و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها؛

۲- آشنا کردن دانش‌آموزان با ائمه اطهار علیهم‌السلام از طریق ویژگی‌های اخلاقی آنها مانند (کمک به نیازمندان، سعی در جهت رفع گرفتاری‌های آنها، صبر و تلاش و...)؛

۳- عدم تأکید فراوان بر شناساندن امامان علیهم‌السلام به عنوان افرادی مرتبط با دستگاه غیب و ملکوت و معجزات و کرامات آنها؛

۴- همراه نمودن تدریس دروس این بخش با ایام و مناسبت‌های اعیاد در طول سال تحصیلی؛

۵- ایجاد تمایل به شرکت کودکان در مراسم جشن میلاد امامان بزرگوار علیهم‌السلام.

دانش‌آموز پایه سوم ابتدایی در این بخش، ضمن آشنایی با امامان چهارم، پنجم، ششم، دوازدهم و حضرت زهرا(س)، از ارتباط آنها با یکدیگر آگاه می‌شود و از طریق داستان‌هایی واقعی از زندگی آنها با رفتار و برخورد آنها آشنا می‌گردد. به این ترتیب، علاوه بر ایجاد علاقه‌مندی نسبت به آنان، برای الگو گرفتن از آنها تمایل پیدا خواهد کرد.

* موضوع جهان آخرت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به جهان آخرت به دانش‌آموزان پایه سوم : معاد از جمله معارفی است که در بین تمامی ادیان توحیدی مشترک بوده و در شکل‌دهی به رفتار یک مسلمان نقش بسزایی دارد. یاد معاد در ابتدای امر مانند هشدار و علامت خطر و در نهایت حاکی از شوق دیدار و ملاقات با خدای متعال است و این باور، زمینه‌ساز بسیاری از اعمال خیر و دوری جستن از بدی‌ها و نیل به سعادت واقعی را فراهم می‌سازد. در طرح موضوع جهان آخرت رعایت اصولی در آموزش معاد به کودکان قابل توجه است.

۱- اصل حاکم بر آموزش مفهوم معاد حرکت از مفاهیم ساده به پیچیده و از مفاهیم تجربی به سوی مفاهیم انتزاعی است.

۲- موضوع معاد به گونه‌ای مطرح شود که باعث اضطراب و ترس بی‌مورد در دانش‌آموزان نگردد و به تعالی روحی آنها لطمه وارد نکند.

۳- در طرح موضوع معاد به زیبایی‌های زندگی پس از مرگ و پاداش الهی به تلاش انسان‌ها بیشتر توجه شود.

۴- صرف آشنایی و شناخت مجموعه‌ای از مفاهیم، هدف نیست؛ بلکه تقویت نگرش و گرایش دانش‌آموزان به انجام کارهای نیک، هدف اصلی آموزش معاد در دوره ابتدایی است.

* بخش قرآن کریم

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به قرآن کریم به دانش‌آموزان پایه سوم : جهت تحقق اهداف دروس، آیات و احادیث بسیاری به کار گرفته شده است تا دانش‌آموزان به تدریج دریابند که دین را باید از منابع معتبر آن (کلام خدا و سخن معصومان) که از هر

خطا و اشتباه به دورند، دریافت کنند. آیات و احادیث درس در بسیاری از موارد، مفاهیم درس را جمع بندی و نتیجه گیری می کنند و دین را از زبان منابع اصیل در اختیار دانش آموزان قرار می دهند.

*** بخش آداب و اخلاق اسلامی**

نکاتی درباره آموزش های مربوط به آداب و اخلاق اسلامی به دانش آموزان پایه سوم : مهم ترین وظیفه تربیت دینی به ویژه در دوره ابتدایی ایجاد و تقویت عادات صحیح و خلیات نیکو در کودکان است. اخلاق عصاره تربیت دینی می باشد که آن را به منزله یک الگوی مناسب و عملی معرفی می کند. از شش تا یازده سالگی در کودکان تغییراتی ایجاد می شود که منجر به درک خاصی از مسائل اخلاقی در آنها می گردد. دوره دبستان از این جنبه، مجال مناسبی برای تثبیت آداب و عادات پسندیده است. پس باید به کودک فرصت داد که نه به خاطر تشویق و تنبیه، بلکه به سبب ارزشمندی ارزش های اخلاقی به رعایت آنها مقید گردد. در آموزش این موضوع به کودکان لازم است به نکات زیر توجه داشت :

- ۱- در آموزش معیارهای اخلاقی، هر سه جنبه شناختی (آشنایی با کار خوب و بد)، عاطفی (رضایت و علاقه مندی به انجام کار خوب) و رفتاری (رفتار واقعی در موقعیت های گوناگون) باید مد نظر باشد.
- ۲- در آموزش این مفاهیم باید از موقعیت ها و فرصت های عینی و واقعی استفاده نماییم.
- ۳- امکان تکرار، تمرین و یادآوری مستمر آموخته ها و عادات اخلاقی جهت تثبیت آنها در کودک را فراهم نماییم.
- ۴- در آموزش مفاهیم اخلاقی تا حد ممکن از بیان مستقیم، سرزنش، مقایسه و شدت عمل به دلیل نامطلوب و کم اثر بودن پرهیز نماییم.

- ۵- ارزش های مفیدی چون بیان غیر مستقیم، توجه به منافع رعایت امور اخلاقی، تشویق فوری رفتارهای پسندیده و اظهار رضایت آموزگار استفاده نماییم.
- ۶- چون کودکان مانند بزرگسالان از دستورات اخلاقی برداشت ندارند و برای فکر بزرگسالان ارزش قائل اند بنابراین، روش های تفهیم مسائل اخلاقی به کودکان باید از بزرگسالان متفاوت باشد.
- ۷- به دلیل پذیرش و الگوگیری از رفتار بزرگسالان باید مربیان در زمینه تعلیم و تربیت از آگاهی ها و ویژگی های لازم و یکپارچگی در رفتار برخوردار باشند.
- ۸- شاید لازم باشد مربی متناسب با وضعیت و نیاز کلاس، هر درس از این بخش را به صورت پیمانه ای تدریس نماید.

*** بخش احکام و آداب اسلامی**

نکاتی درباره آموزش های مربوط به احکام و آداب اسلامی به دانش آموزان پایه سوم : فطرت کودک با مسائل مذهبی آشناست و همان گونه که فرمان خدا را برای پاک بودن هر انسانی قبول دارد، اعمال و احکام عبادی دین را نیز می پذیرد و از انجام آن لذت می برد، کودک دوست دارد با خدا ارتباط برقرار کند و با او سخن بگوید. بسیاری از کودکان قبل از ورود به دبستان با اعمال و حرکات ظاهری برخی از اعمال دینی مانند نماز آشنا هستند و شاید در پاره ای موارد همراه والدین خود به صورت تقلیدی این حرکات را تکرار نمایند. در روایات اسلامی آشنا نمودن کودک با این اعمال از همان دوران کودکی سفارش شده است. کودکان علاوه بر فراگیری اعمال ظاهری باید با احساس و اعتقاد نهفته این اعمال هم آشنا شوند و این هدف، از طریق آموزش های ساده و به موقع انجام می پذیرد.

این آموزش‌ها سرانجام باید به انس و علاقه با این اعمال و تکمیل آموخته‌های کودکان به ویژه دختران که در دوران دبستان به سن تکلیف می‌رسند، منجر بشود.

در آموزش احکام در این سنین باید به اصول زیر توجه کرد :

۱- به منظور اثرگذار بودن آموزش، محتوای آموزش احکام باید متناسب با نیاز و سن دانش‌آموز باشد و باید از آموزش مسائلی که دانش‌آموزان در این دوره به آن ابتلا ندارند پرهیز کرد.

۲- در آموزش به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای (دختر و پسر) توجه شود.

۳- از آموزش احکام فرعی و جزئیات یک مسئله در این دوره کمتر استفاده شود.

۴- در آموزش احکام باید جدی بود، اما سختگیری و آسان‌گیری بیش از حد در آموزش احکام آسیب‌زا بوده و موجب نگرانی و وسواس یا بی‌توجهی و عدم آگاهی صحیح در انجام اعمال می‌شود.

۵- آموزش‌های احکام باید به شیوه‌های جذاب و در موقعیت‌های عینی و مستقیم انجام شود.

۶- در آموزش احکام تدریجی بودن (مرحله به مرحله آموزش دادن) و دادن فرصت کافی برای تکرار و تمرین امکان درست انجام اعمال دینی را فراهم می‌کند.

۷- تشویق به موقع هنگام انجام اعمال عبادی به خصوص نماز که در پایه دوم آموزش داده می‌شود، موجب می‌شود تا کودک تمایل بیشتری به انجام این اعمال نشان دهد.

۸- همراهی اولیا و مربیان خانه و مدرسه و ثابت قدم بودن آنها و داشتن شخصیتی عاطفی، منطقی و محبوب تأثیرگذار بوده و ایجاد عادات خوب در کودکان را افزایش می‌دهد.

✱ بخش آداب و مراسم اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و مراسم اسلامی به دانش‌آموزان پایه سوم : مراسم بزرگداشت اعیاد دینی از جمله آداب و رسومی هستند که سیمای دین را به نمایش می‌گذارند و برای دینداران در همه سنین جذاب‌اند و وسیله مؤثری برای قادر ساختن دینداران به حرکت عاطفی و عقلانی به سمت اعماق دین به شمار می‌آیند.

اعیاد اسلامی (عید غدیر، عید فطر، عید قربان و...) و اعیاد مربوط به میلاد ائمه اطهار علیهم‌السلام و برپایی جشن‌هایی که کودکان در آن شاد باشند، خاطرات خوشی از این مراسم را در ذهن آنها باقی می‌گذارد که علاقه‌مندی آنها را به دین بیشتر می‌سازد. کودکان می‌توانند اعمال و آداب و رسوم این اعیاد را یاد بگیرند. شرکت در این مراسم و مهم پنداشتن آنها مانند مراسم تولد و جشن‌های خاص خودشان احساس و هیجان آنها را برای حضور در این جشن‌ها برمی‌انگیزد.

در آموزش این موضوع باید به نکات زیر توجه داشت :

۱- با کمک گرفتن از تدریس به شیوه پیمانه‌ای دروس این بخش را متناسب با اعیاد موجود در سال تحصیلی تدریس نمود.

۲- در برپایی این جشن‌ها دانش‌آموزان را در برنامه‌ریزی و اجرای مراسم شرکت داده و از پیشنهادهاى آنها بهره ببریم.

۳- در برپایی جشن‌ها از مواردی که احساس شادی در بچه‌ها ایجاد می‌کند؛ مانند چراغانی، پوشیدن لباس نو، عیدی دادن، عیدی گرفتن، خوردن خوراکی‌های خوشمزه و برنامه‌های شاد و جذاب استفاده نمود.

✱ بخش شخصیت‌های دینی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به شخصیت‌های دینی به دانش‌آموزان پایه سوم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر و راه و روش زندگی آنان به عنوان سرمشقی برای دانش‌آموزان تلقی شود. در پایه دوم ابتدایی چون هنوز دانش‌آموزان با پیامبران و امامان آشنا نشده بودند، بخش شخصیت‌های دینی مطرح نگردید. از پایه سوم در کنار معرفی پیامبران و امامان، شخصیت‌های دینی نیز به تدریج معرفی می‌شوند تا دانش‌آموزان تصور نکنند نیل به مقامات والای انسانی برای غیر معصوم امکان ندارد.

✱ بخش خودشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خودشناسی به دانش‌آموزان پایه سوم: در قرآن کریم و سخنان معصومین، خودشناسی به عنوان یکی از مهم‌ترین معارف دینی مطرح شده است. به دلیل اهمیت موضوع، در راهنمای برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی به عنوان یکی از سرفصل‌های درسی مورد تأکید قرار گرفته است. براساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوّب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ حوزه خودشناسی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی کتاب هدیه‌های آسمان است که به صورت تلفیقی با دیگر اهداف در برخی دروس مشاهده می‌شود. این حیطه به تبیین جایگاه انسان در نظام هستی پرداخته تا انسان به ارزش و کرامت انسانی خود در نظام آفرینش واقف گردد. علاوه بر این، وی به این درک که انسان نشانه‌ای از خداوند به شمار آمده و در همه امور خود نیازمند هدایت و وابسته به اوست، نائل گردد. در سیر آموزش خودشناسی در سال دوم، تلاش شد تا با تحلیل مفاهیم بحث خودشناسی شامل آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند و آگاهی از نیاز خود به پاکیزگی، این مفاهیم برای دانش‌آموزان ساده و قابل درک شوند. در پایه سوم سعی بر این است که این شناخت با اهداف دیگری مورد بررسی قرار گیرد.

ساختار محتوای آموزشی دروس هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

معلمان گرامی به منظور تدوین طرح درس کامل، تدریس موفق و کارآمد و ارزشیابی هدف محور، می‌بایست ضمن تحلیل آموزشی هر درس، با ساختار کلی هر درس از کتاب هدیه‌های آسمان آشنا گردند. به‌طور معمول هر درس، از اجزای زیر تشکیل شده است که در طول تدریس، در فرایند یاددهی – یادگیری هریک می‌باید مورد بحث قرار گیرد. اجزای هر درس عبارت‌اند از :

ردیف	اجزای درس	ردیف	اجزای درس
۱	عنوان درس	۸	بگرد و پیدا کن
۲	متن درس	۹	بین و بگو
۳	بدانیم	۱۰	با هم بخوانیم
۴	فکر می‌کنم	۱۱	اجرای نمایش
۵	دوست دارم	۱۲	خاطره‌گویی
۶	گفت‌وگو کنیم	۱۳	کامل کنید
۷	بیندیشیم	۱۴	با خانواده

در این بخش، به تفصیل به کارکرد آموزشی هریک از اجزای درس خواهیم پرداخت :

۱- عنوان درس

معمولاً عناوین درس‌ها به صورت مستقیم به موضوع و هدف کلی هر درس اشاره می‌نماید. اما در کتاب سال سوم علاوه بر عناوین مستقیم مانند : «ماه مهمانی خدا» و «جشن تکلیف»، از عناوین غیرمستقیم، مانند : «آستین‌های خالی» و «بوی بهشت»، استفاده شده است. کارکرد بسیار اثربخش عناوین مستقیم و غیرمستقیم ایجاد انگیزه و آغاز فرایند تفکر منطقی دانش‌آموز درباره هدف می‌باشد. به همین منظور، به دبیران محترم توصیه می‌شود پیش از آغاز خواندن متن درس همراه با دانش‌آموزان پیرامون عنوان و موضوع اصلی و هدف کلی درس به گفت‌وگو پردازید. در واقع عنوان درس می‌تواند یک پیش سازمان‌دهنده مناسب، برای آغاز تدریس شما باشد.

۲- متن درس

کارکرد اصلی متن درس شرح و توضیح مفاهیم اساسی و اهداف درس است. در این بخش، از معلم گرامی انتظار می‌رود از

خواندن یکباره متن خودداری نموده و با مشارکت فعال دانش‌آموزان به خوانش متن درس بپردازند.

برای جلب مشارکت بهینه دانش‌آموزان، آغاز خواندن متن درس را به آنهایی که داوطلب‌اند واگذار نمایید. در ادامه می‌توانید بعد از دو یا سه سطر از مشارکت سایر دانش‌آموزان بهره‌مند شوید. در هنگام خواندن متن درس به ویژه درس‌هایی که در قالب داستان، نمایشنامه و حکایت تألیف شده است، از دانش‌آموزان بخواهید ایفای نقش کنند و در پایان بازخورد و ارزیابی خودتان یا دانش‌آموزان را از نحوه عملکرد خواندن با احساس متن درس اعلام کنید.

فراموش نکنید پرسش‌های درون متن، علامت‌های تعجب و جملات نیمه‌تمام نشانه‌های مهمی در جهت تبیین مفاهیم اساسی درس و تعامل با دانش‌آموزان می‌باشند، با حوصله در این ایستگاه‌های یادگیری با دانش‌آموزان توقف کنید و فرایند منطقی تفکر درباره هدف درس را پیگیری نمایید.

۳- بدانیم

این بخش در راستای تقویت و تکمیل مفاهیم اصلی درس، در برخی دروس قرار داده شده است. گفتنی است که محتوای این بخش جزء درس بوده و در فرایند آموزش نقش قابل توجهی ایفا می‌کند.

علاوه بر سه بخش فوق که ارائه‌کننده مفاهیم درس‌اند، فعالیت‌های متنوعی متناسب با هر درس طراحی شده است که با مشارکت دانش‌آموزان انجام می‌شود.

۴- فکر می‌کنم

با توجه به پیشرفت مراحل تدریس، اکنون زمان جمع‌بندی مفاهیم آموخته شده در درس توسط دانش‌آموزان است. در مرحله اول، معلمان گرامی از یادگیری تک تک دانش‌آموزان باید اطمینان حاصل کنند. سپس نیازمند یک فعالیت هستیم تا دانش‌آموزان به صورت فردی اهداف حیطه شناختی را درک کرده و سپس از زبان خودشان و با زبان و کلمات گوناگون آن را بیان کنند. فراموش نکنیم اختصاص زمان مناسب و آرامش و سکوت کلاس درس در انجام این فعالیت، نقش بسزایی دارد. کارکرد این فعالیت، آموخته‌های دانش‌آموزان را در ذهن او تثبیت می‌نماید.

۵- دوست دارم

این بخش به دنبال تقویت اهداف حیطه عاطفی بوده و دانش‌آموزان را به انجام فعالیتی عملی تشویق می‌کند. در حقیقت، دانش‌آموزان در این بخش به آنچه در پیش فکر کرده‌اند و فهمیده‌اند، ابراز علاقه می‌کنند.

۶- گفت و گو کنیم

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های آموزشی هر درس «گفت و گو کنیم» است. این فعالیت معمولاً جمع‌بندی پایانی از هر درس را توسط معلم محترم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان ارائه می‌نماید. به همین منظور ابتدا باید دانش‌آموزان به نحو فردی هدف درس را درک و فهم و بیان کرده باشند. این مرحله در فعالیت «فکر می‌کنم» صورت گرفته است. معلمان گرامی با گروه‌بندی دانش‌آموزان، طرح پرسش و ارائه زمان مناسب زمینه بحث و گفت‌وگوی گروهی را در کلاس فراهم می‌آورند. سپس از هر گروه یک نماینده به بیان نظرات پرداخته و سایر گروه‌ها به ارزیابی و داوری پاسخ گروه‌های دیگر بپردازند. فراموش نکنیم این فعالیت نه تنها اهداف درس در

حیطه شناختی را برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید؛ بلکه با مورد تأیید قرار گرفتن رفتارهای دینی، عقاید اسلامی دانش‌آموز در گروه همسالان اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد. امیدواریم دانش‌آموز از این به بعد، با شناخت و علاقه، تلاش بیشتری برای انجام رفتارهای دینی از خود بروز دهد.

۷- بیندیشیم

این بخش، مفاهیم درس را در قالب آیات و احادیث کوتاه جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌نماید و مفاهیم دینی را از زبان منابع اصیل آن (قرآن و معصومان) در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد. هدف از این قسمت تقویت مهارت تفکر دانش‌آموزان در آیات قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام، در راستای اهداف درس می‌باشد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن عبارات و ترجمه آن، درباره معنای آنها با کمک فعالیت‌هایی که در کتاب آمده، با یکدیگر گفت‌وگو کنند و مفاهیم را در راستای اهداف درس استنباط نمایند. این کار می‌تواند در گروه‌های دو یا سه نفره صورت پذیرد. آموزگاران محترم، زمینه بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان را در این قسمت فراهم آورند و از سخنرانی درباره معنای آیات قرآنی و احادیث اجتناب نمایند.

۸- بگرد و پیدا کن

در این بخش، با انجام یک فعالیت عینی و ملموس، دقت دانش‌آموزان تقویت می‌شود.

۹- ببین و بگو

در این فعالیت، انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک نموده تا دانش‌آموزان با دقت در محیط پیرامون خود و زندگی ملموس و روزانه خود، مصادیق عینی دینداری را بیابند. در واقع این فعالیت یادگیری، به دنبال توسعه مفاهیم اساسی درس و بسط یادگیری با مشارکت فعال دانش‌آموزان است. معلمان گرامی در این فعالیت، نباید به دنبال یک جواب یکسان باشند؛ زیرا دانش‌آموزان مصادیق گوناگون، اما کاملاً درستی از زندگی‌های روزمره خویش را در ارتباط با هدف درس می‌یابند. اجازه دهید تا آنها درک و فهم خویش را به راحتی در کلاس بیان کنند.

۱۰- با هم بخوانیم

شامل شعری در موضوع درس است که توسط دانش‌آموزان همخوانی می‌شود. تعدادی از اشعار هم در راهنمای معلم آمده است.

۱۱- اجرای نمایش

محتوای آموزشی برخی از درس‌ها در قالب نمایشنامه تألیف شده و به خوبی از قابلیت تدریس با استفاده از روش «ایفای نقش» برخوردار است.

در ایفای نقش، نه تنها دانش‌آموزان مشارکت بسیار فعالی در یادگیری از خود ابراز می‌دارند؛ بلکه نگرش و علایق دینی خود را به خوبی اظهار می‌نمایند. نمایش به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد که به رشد اجتماعی، شکل‌گیری و تثبیت شخصیت در گروه همسال، دست یابند. فراموش نکنید در نمایش لذت و شادی از دین‌آموزی در جان دانش‌آموزان ماندگار می‌شود. به منظور اجرای بهینه این روش به معلمان گرامی توصیه می‌شود:

- ۱- یک هفته قبل، درس قابل تدریس با روش ایفای نقش را به دانش‌آموزان معرفی نمایید.
- ۲- انتخاب به صورت گروهی و گردشی در میان تمام دانش‌آموزان باشد.
- ۳- زمان اجرای نمایش را به لحاظ محدودیت به دانش‌آموزان اعلام نمایید.
- ۴- به هنگام اجرای نمایش و پس از آن، با توجه به هدف درس توسط سایر دانش‌آموزان و معلم بازخورد، نقد و ارزیابی کنید.
- ۵- تلاش دانش‌آموزان نمایشگر را می‌توانید به عنوان یکی از نمرات ارزشیابی مستمر ثبت کنید.

۱۲- خاطره گویی

یکی از اهداف درس و تربیت اسلامی، پیوند آموخته‌های دانش‌آموزان با زندگی روزمره آنها است. خاطره‌گویی به عنوان یک فعالیت آموزشی هدفمند، به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا با بررسی رفتار و عقاید گذشته خویش به اکتشاف جنبه‌های غالباً مثبت و گاه پیامدهای منفی ترک برخی از آداب و رفتارهای دینی بپردازد. در این مسیر اکتشافی خودباوری دانش‌آموز به توانمندی‌های خویش جهت کسب فضایل اخلاقی و دینی افزون می‌گردد. فراموش نکنیم در این فرایند، وجدان با همان فطرت که سرمنشأ تربیت دینی است به رسمیت شناخته شده و شکوفا می‌گردد. معلمان گرامی می‌توانند از فعالیت خاطره نویسی و قرائت آن در کلاس، به عنوان بخشی از ارزشیابی مستمر استفاده کنند.

۱۳- کامل کنید

همان گونه که در فعالیت «تحقیق کنید» بیان شد، با توجه به تغییر شیوه تکلیف‌نویسی رایج در کتب درسی و حذف پرسش‌های پایانی هر درس، فعالیت‌های مناسب دیگری جایگزین گردیده است. یکی از فعالیت‌های مکمل جایگزین «کامل کنید» می‌باشد. انتظار می‌رود معلمان گرامی پس از پایان تدریس، ضمن توضیح روش انجام این فعالیت در جلسه دوم یادآوری اهداف درس به تکمیل و اصلاح این فعالیت بپردازند، فراموش نکنید کارکرد اصلی این فعالیت، برقراری ارتباط میان مفاهیم اساسی هر درس و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان است.

۱۴- با خانواده

یکی از اساسی‌ترین انتظارات در تعلیم و تربیت دینی دانش‌آموزان، تغییر رفتار آشکار بر مبنای آموخته‌های کتاب‌های درسی است. همان گونه که فرایند یادگیری از کلاس درس توسط معلم آغاز گردید، و با فعالیت‌های متنوعی، درونی‌سازی مفاهیم و ارزش‌های دینی صورت پذیرفت و دانش‌آموز به خودباوری و ارزش اجتماعی دینداری در گروه همسالان و محیط مدرسه دست یافت؛ اکنون نوبت به تأثیر غیرقابل انکار خانواده، همسو با مدرسه در درس دینی و تثبیت «هویت دینی» آموخته شده توسط دانش‌آموز رسیده است. اگر دانش‌آموز اهداف، مفاهیم و ارزش‌های دینی که در کلاس فراگرفته را در خانواده، ارزشمند و مورد تقدیر یافت آن گاه می‌توان امیدوار بود که در صحنه‌های اجتماعی پایبندی بیشتری در ابراز هویت دینی و دینداری از خود نشان دهد. بنابراین، از معلمان گرامی انتظار جدی می‌رود، پس از پایان تدریس در جلسه اول برای جلسه دوم حتماً پیگیری شایان توجهی از نحوه انجام این فعالیت در خانه به عمل آورند. دیران محترم می‌توانند در سایر درس‌هایی که این فعالیت طراحی نشده با خلاقیت خویش این جنبه از آموزش را عمومیت بخشند.

راهنمای تدریس

مشمول بر توضیحات مربوط به هر درس

هدیه‌های آسمان

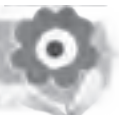
پایه سوم ابتدایی

آستین‌های خالی

توضیحات درس

اولین درس بخش خداشناسی از زبان کودکی بیان می‌شود که همراه پدر برای خرید نان رفته است؛ وقتی در صف نانوايي منتظر رسیدن نوبت ایستاده است، متوجه مردی می‌شود که دست ندارد و آستین‌های پالتوی او خالی است. کودک به فکر فرو می‌رود که این مرد بدون دست چگونه می‌تواند کارهایش را انجام دهد. در ادامه درس به کارکردهای دست اشاره می‌شود که آموزگار می‌تواند با استفاده از تجارب دانش‌آموزان در مورد این عضو بدن، شناخت بیشتر و احساس بهتری را نسبت به نعمت‌های خداوند و آنچه از طرف خدا به انسان بخشیده شده است، در آنها ایجاد کند. در متن، به آن دسته از کارکردهای دست اشاره شده است که برای دانش‌آموزان محسوس و ملموس است تا نسبت به داشتن این نعمت احساس خوشایندی داشته باشند و لذت استفاده از آن را بیشتر درک کنند. نعمت دست با توجه به تأثیر انکارناپذیر آن در انجام کارهای زندگی، و شگفتی‌های بسیاری که می‌تواند برای دانش‌آموزان قابل درک باشد؛ آگاهانه انتخاب شده است: خطوط کف دست، تفاوت اندازه طول انگشتان، طرز قرار گرفتن انگشتان، خطوط متفاوت سر انگشتان و... مواردی هستند که بر اساس آن معلمان محترم می‌توانند به عنوان ابزاری برای تحقق بهتر اهداف درس از آنها استفاده کنند و با طرح سؤال از مشکلاتی که در اثر فقدان این عضو پیش می‌آید، بحث را به نعمت‌های خداوند هدایت نمایند و از طریق توجه به نعمت‌ها به بخشندگی خداوند اشاره کنند.

نکته: این درس به اهمیت نعمت دست که خدا به انسان بخشیده و کارکردهای انکارناپذیر آن اشاره می‌کند. معلمان محترم می‌توانند برای اینکه مفهوم بخشندگی در ذهن بچه‌ها بسط بیشتری پیدا کند، توجه آنها را به نعمت‌های دیگری که خدا در وجود انسان به ودیعه نهاده است، جلب کنند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او
- ۲- تقویت احساس نیاز توأم با علاقه به خداوند
- ۳- شکرگزاری نسبت به نعمت‌های بی‌شمار خداوند، به شیوه‌ای مناسب
- ۴- بررسی و بیان نعمت‌های فراوان خدا توسط دانش‌آموزان
- ۵- بیان نعمت‌هایی که خداوند در وجودش به ودیعه نهاده (توجه به حیطه خودشناسی^۱)
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی.

۱- براساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ حیطه خودشناسی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی کتاب هدیه‌های آسمان است که به صورت تلفیقی با دیگر اهداف در برخی دروس مشاهده می‌شود. این حیطه به تبیین جایگاه انسان در نظام هستی پرداخته تا انسان به ارزش و کرامت انسانی خود در نظام آفرینش واقف گردد. علاوه بر این وی به این درک می‌رسد که انسان نشانه‌ای از خداوند و در همه امور خود نیازمند هدایت و وابسته به اوست.

نعمت
نیازمندی
بخشندگی
شکرگزاری

کلیات روش تدریس

- شاگردان شما امانت‌های الهی هستند که برای پرورش شکوفایی استعداد هایشان در اختیار شما گذاشته شده‌اند از این رو :
- * سعی کنید برای تدریس، شروع خوب، گیرا و جذابی داشته باشید.
 - * در تدریس خود به این آمار توجه داشته باشید که گفته‌اند ۷۵ درصد یادگیری از طریق چشم و ۱۳ درصد از طریق گوش و ۱۲ درصد از طریق بقیه حواس انجام می‌گیرد.
 - * از نظر روان‌شناسی گفته‌اند که یک شاگرد در حدود ۲۰ تا ۲۵ دقیقه می‌تواند روی یک موضوع خاص تمرکز کافی داشته باشد. پس در غیر موارد ضروری بیش از ۴۰ دقیقه تدریس نکنید.
 - بیان و شیوه انتقال مطالب : یکی از نکات بسیار مهم در کلاس‌داری، نحوه بیان مطالب و شیوه انتقال آن به مخاطبان است. به‌کارگیری نکات زیر، مربیان محترم را در انتقال بهتر مطالب یاری خواهد داد.
 - * معمولاً هنرمندی استاد در جلسه اول تدریس مشخص می‌شود، پس روی جلسه اول فکر و مطالعه بیشتری داشته باشیم و آن را دست کم نگیریم.
 - * برای کودکان و نوجوانان کلمه «ساکت»، «هیس» و مانند آن را زیاد به کار نبرید.
 - * بسم الله در ابتدای هر کار، رمز عشق به خدا، توکل بر او، استمداد از او و وابستگی به اوست، پس هنگام استفاده از تخته، نوشتن «بسم الله الرحمن الرحیم» را فراموش نکنید.
 - * این شیوه‌ها صرفاً جنبه پیشنهادی داشته و شما می‌توانید با خلاقیت، ابتکار و ذوق و سلیقه خود و با توجه به موقعیت، ویژگی فرهنگی و بومی دانش‌آموزان تغییرات مناسب را اعمال کنید.
 - * استفاده از همه توصیه‌ها ضرورت ندارد و شما می‌توانید به برخی از توصیه‌ها برای تدریس عمل کنید (با توجه به شرایط و موقعیت دانش‌آموزان). به طور مثال در «درس هفتم» «قول به مادر» شما بی‌شک قبل از تدریس این درس در خصوص وجود کودک یا کودکان (پدر یا مادر) از دست داده و یا کسانی که مشکلات خاصی در این مورد دارند اطلاعاتی کسب خواهید کرد. تا این گفت‌وگوها و سؤالات مطرح شده در کلاس اثر سوء و مخربی دربر نداشته باشد همچنین می‌توانید روش‌های ذکر شده را به شکل مناسبی تلفیق کنید و به کار ببرید.
 - ویژگی پیمانه‌ای ساختار کتاب این امکان را به شما می‌دهد که هر درس را صرف نظر از ترتیب قرار گرفتن در کتاب درسی با ایجاد زمینه‌های لازم برای تدریس از مدت‌ها قبل فراهم کنید. به طور مثال : (درس روز دهم) را می‌توانید تا زمان ایام دهه اول محرم به تأخیر یا به عکس به جلو بیندازید. گاهی لازم است برای تدریس بعضی از درس‌های یکی دو هفته قبل، زمینه‌سازی لازم را داشته باشید. به طور مثال، (در درس جشن تکلیف) برای آماده ساختن دانش‌آموزان برای آن روز لازم است ما از قبل آمادگی لازم را ایجاد کنیم.

به نمونه‌هایی از این فعالیت‌های اشاره شده توجه فرمایید.

۱- بچه‌ها امشب هنگام خواب با نام خدا بخوابیم و بهترین جمله آن است که بگوییم (بسم الله الرحمن الرحيم).

۲- بچه‌ها امشب با وضو بخوابیم.

۳- امشب به یک نحوی قبل از خواب مادر با پدر را خوش حال کن.

۴- با خدای خود قرار بزار تا یک هفته حتی یک دروغ هم نگویی.

۵- و...

بعد از اتمام این فعالیت‌ها شما می‌توانید یک کارنامه زیبا (عبادت) برای آنها که همان کارت دعوت به جشن تکلیف است، تهیه و آنها را به جشن دعوت کنید.

***روش خواندن متن درس:** خواندن متن درس بسیار مهم است. بنابراین، لازم است برای به دست آوردن بهترین شیوه ارائه آن به دانش‌آموزان، تلاش کنید. چه بسا شروع کلاس با متن درس بتواند به شما کمک بیشتری کند. در متن کتاب هدیه‌های آسمان، با توجه به ویژگی‌های روانی کودکان در دوره ابتدایی، بر محسوسات و نمونه‌های عینی تأکید شده و از طرح مطالب انتزاعی و خشک و غیر ملموس، تا حد امکان، پرهیز شده است. همچنین بر تربیت استعداد های کودک برای شناختن اوضاع جهان خارج و مرتبط کردن مطالب درسی با مظاهر زندگی و اشیای موجود در محیط خاص کودک تأکید شده است. ضمن توجه به اهمیت بهره‌گیری از حافظه کودکان به نحو مطلوب، ادراک مفاهیم و فراگیری طرز استفاده از آنها (در قالب اهداف) نیز مورد تأیید قرار گرفته‌اند.

برای بیان مفاهیم، تا حد ممکن بر استفاده از تخیل کودکان و به رسمیت شناختن عناصر خیالی ذهن کودکان در مواقع مقتضی، تأکید شده است. البته به گونه‌ای که آرام آرام بتوانند به تفکر و تعقل پردازند و خویشتن را با عالم گسترده و زیبایی خیال، دلخوش نکنند. برای تحقق این اهداف، تا حد ممکن از مفاهیم ساده و ملموس استفاده شده است، مفاهیمی که دانش‌آموزان خود با آنها ارتباط برقرار سازند، آنها را درک کنند و نسبت به آنها احساس خوشایند و دلپذیری داشته باشند.

کارکردهای متن عبارت‌اند از:

ایجاد بستری برای ارائه مفاهیم ساده و عینی کردن آنها

ایجاد احساس لذت

شروعی مناسب برای تدریس

ایجاد فعالیت و فرصت برای یادگیری

جهت‌دهی دانش‌آموز و معلم به سوی اهداف درس

ایجاد امکان تفکر

***در روش (از تصویر کتاب استفاده کنید):** کودکان زیبا هستند و زیبایی را دوست دارند. روح آنها با زیبایی پیوندی عمیق دارد، آنها به دنبال چیزهایی هستند که چشم و گوششان را بنوازد و قوه تخیلشان را به پرواز درآورد. کودکان هنر را دوست دارند و البته هنر ویژه خود را می‌طلبند. از تکلف و زیاده‌گویی بیزارند و هرچه فطرت زیباپرست آنها را نادیده بگیرد، طرد می‌کنند. توجه به جنبه‌های زیبایی شناختی، رکن آموزش‌های دینی به شمار می‌آید و کمک می‌کند که اولاً این درون مایه فطری دانش‌آموزان مورد توجه قرار گیرد، دوم اینکه آنها از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن داشته باشند و سوم، چهره‌ای زیبا از الگوهای دینی بر پرده جان و اندیشه شان نقش بندد.

هدیه‌های آسمانی اولین تجربه برای تحقق این آرمان بزرگ است که بتوان زیبایی‌های دین و دین زیبا را با زبانی کودکان به کودکان آموخت.

یکی از ابزارهای مفید پرورش حس زیبایی دوستی در کودکان استفاده مؤثر از تصاویر است.
تصاویر کارکردهای دیگری نیز دارند؛ از جمله :

عینی کردن مفاهیم

ایجاد احساس لذت

ساده کردن کلمه و عبارت‌ها

شروعی مناسب برای تدریس

ساده کردن مفهوم و پیام متن

کامل کردن آموزش و متن درسی

ایجاد فعالیت

تقویت توانایی بهتر دیدن و بیشتر فکر کردن

ایجاد امکان تجربه کردن

افزایش توانایی‌های ذهنی.

از دانش‌آموزان بخواهید تا در مورد آنچه در تصویر درس می‌بینند توضیح دهند. این کار را به صورت قدم به قدم انجام دهید و از روش زیر برای انجام دادن آن استفاده کنید.

قدم اول : بر اساس سؤال (دقیقاً چه چیزی در تصویر می‌بینید؟)

قدم دوم : بر اساس سؤال دربارهٔ تصویر چگونه فکر می‌کنید ؟

قدم سوم : تصویر چه می‌خواهد بگوید ؟

و...؟

در این مراحل، دانش‌آموزان را به بهره‌گیری از تخیل خود فراخوانید. از آنها بخواهید که با توجه به تصویر به داستان‌سرایی و خلق موقعیت‌های ذهنی بپردازند. در این مرحله، دانش‌آموزان می‌توانند در عناصر ذهنی خود دخل و تصرف کنند و به تحلیل، ترکیب یا نقد بپردازند. آنها براساس تصویر ذهنی و تفسیر شخصی خود می‌توانند تصویر و عناصر آن را ببینند. ما درصدد آنیم که مباحث و مطالب را در قالب الگوها و نمونه‌های قابل درک و ملموس و با زبانی ساده و قابل فهم به دانش‌آموزان عرضه کنیم.

شیوهٔ پرسش و پاسخ : یکی از راه‌های ایجاد انگیزه بیان معارف دینی به روش پرسش و پاسخ است به طوری که با طرح سؤال، انگیزهٔ جواب‌خواهی در وجود کودکان و نوجوانان ایجاد شود و با آوردن جواب آن در مسیر تربیتی و دینی هدایت و آماده عمل به احکام مورد نیازشان شوند.

* توجه به این نکته ضروری است که در این شیوهٔ آموزشی، تدریجی سؤال نمودن و حرکت از مطالب آسان و مورد نیاز به سوی نکات مهم‌تر در بیان احکام کاملاً ضروری است و حتماً باید سطح فکر، قدرت فهم و شرایط سنی، علمی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را در نظر گرفت. در اینجا فرض را بر بیان احکام برای نوجوانانی قرار می‌دهیم که تازه پا به سن بلوغ می‌گذارند، و به عنوان نمونه، سؤالاتی را با معیارهای فوق مطرح نموده و در جواب‌ها از نکات تربیتی و احادیث ائمه (ع) و سخنان بزرگان دین نیز استفاده می‌نمائیم تا ضمن بیان احکام، از موعظه و نصیحت آنها نیز غافل نشده باشیم.

نمونه : تکلیف به چه معناست؟ وقت تکلیفش رسیده است، یعنی به چه چیز رسیده است؟

وقت تکلیفش رسیده است؛ یعنی مسئولیت بزرگی پیدا کرده، ارزش پیدا کرده که مورد خطاب قرار گیرد، همان طور که حضرت زهرا (ع) و حضرت علی (ع)، پدر، مادر، معلم و خواهر و برادر بزرگ تر را با این آیه خطاب می کنند. از این پس شما هم خانم و آقا شده ای و مورد خطاب خداوند هستی؛ یعنی یک مخاطب فاطمه زهرا (ع) و یکی پدر و یکی مادر و معلمت و یکی هم تو هستی و از این نظر با بقیه هیچ فرقی نداری.

شیوه قصه و داستان : قرآن کریم درباره اهمیت قصه از لحاظ تأثیری که در ارشاد و اصلاح رفتار مردم دارد می گوید : (همانا قصه های آنان برای خردمندان عبرتی است).

در استفاده از شیوه قصه و داستان باید اهل مطالعه بود و قصه های سازنده را به صورت موضوعی و متناسب با هر قشری از مخاطبان به تناسب سطح فکر، زمینه های روحی و شرایط سنی و ... آنان دسته بندی و آماده اجرا نمود. اگر برای هر قشر داستان های خاص خودشان که برگرفته از محیط زندگی و مسائل محسوس و مأنوس آنان است بیان شود، تأثیر بیشتری خواهد داشت.

فوائد استفاده از شیوه قصه و داستان :

۱- در تفهیم مطالب به کودکان و نوجوانان کمک می کند.

۲- مانع خستگی کودکان و نوجوانان می گردد.

۳- مطلب و پیام را در ذهن، ماندگار می کند.

۴- اجرای برنامه را برای گوینده آسان تر می کند.

۵- الگوی داستانی در دل ها بیشتر تأثیر می گذارد.

محورهای بحث داستانی : دامنه حکایت و داستان بسیار وسیع است و قصه ها و حکایت ها را در کتاب های قصه و حکایت و نیز کتاب های دیگری که به صورت ضمنی حکایتی را نقل کرده اند، می توان یافت.

قصه ها و داستان ها به محورهای مختلفی چون تخیلی، افسانه ای، حکایت های تمثیلی، حکایت های قدیم، حوادث جدید و ... قابل تقسیم اند. اگر چه بیشتر انواع قصه و داستان در نوع خود مفیدند، اما چون مبنای ما ارائه محتوای آیات و روایات معصومین (ع) است، فقط در دو محور زیر بحث خود را ارائه می کنیم :

۱- حکایت های مربوط به انبیا، ائمه و صحابه که بهترین منبع برای به دست آوردن آنها، کتب روایی و تاریخ انبیاست. قرآن کریم فلسفه بیان قصه های انبیا و گذشتگان را تفکر در حالات آنان و سرنوشت تلخ و شیرینشان می داند و می فرماید : (این داستان ها را برای آنها بازگو کن، شاید بیندیشند).

۲- داستان های مربوط به اقوام پیشین، حکومت ها و تمدن های گذشته که بهترین منبع برای این قسم، قرآن و قصه های قرآنی است. این در صورتی میسر است که از زندگی گذشتگان به زیبایی آینه ای بسازیم تا کودکان و نوجوانان با نگرستن در آن به خوبی راه را از چاه تمیز دهند و این تنها، کار هنر قصه پردازی است.

شرایط داستان و قصه : در استفاده از شیوه قصه و داستان، حکایت و داستان باید شرایط زیر را داشته باشد :

۱- درست و مستند باشد.

۲- بدآموزی نداشته باشد.

۳- حس کنجکاوی را تحریک کند.

۴- موجز، مختصر و دور از زواید و صحنه های غیر لازم و جزئیات بی فایده باشد.

۵- روشن، گویا و جذاب باشد.

۶- همراه با نتیجه گیری تربیتی و آموزشی معنوی و قرآنی باشد.

شیوه طراحی و نقاشی : یکی از شیوه‌های دیگری که می‌شود پیام آیات و روایات را از آن طریق انتقال داد، شیوه طراحی و نقاشی است. به تجربه ثابت شده است که این شیوه چنان دلنشین است که اثرات آن در ذهن کودکان و نوجوانان سال‌ها می‌ماند. مراد از طراحی در این شیوه تدریس، استفاده از کمترین پاره خط‌ها جهت رساندن مطالب مورد نظر در کمترین فرصت ممکن به صورت سمعی و بصری، به مخاطب است. و منظور از شیوه نقاشی، جهت‌دهی ذهن و استعداد کودکان و نوجوانان علاقه‌مند به نقاشی از راه ترسیم یا ارائه نقاشی‌های زیبا و قابل توجه است.

استفاده از شیوه طراحی و نقاشی در صورتی مفیدتر است که :

۱- روایت یا آیه مورد بحث را حتماً از قبل حفظ کرده و آن را چندین بار پیاده کرده باشیم.

۲- امکان دیدن و رسیدن صدا به همه شاگردان وجود داشته باشد.

۳- در طراحی، فرصت کافی برای توضیح جوانب مختلف طرح وجود داشته باشد.

شروع با خواندن شعر : مربیان محترم برای تکمیل موفقیت در راه رسیدن به هدف اصلی خود که قرب الهی، رشد و کمال معنوی و جذب نونهالان و کودکان و نوجوانان مسلمان به اسلام و معارف اسلامی است، نیاز به ابزارهای جذاب، گیرا و مناسب با فضای کودکان، نوجوانان و جوانان دارند. شعر و سرود - که وسیله است نه هدف - یکی از عوامل و روش‌های مؤثر در نشر معارف الهی و تعلیم و تربیت است. دلنشینی کلام در شعر و جاذبه شگفت‌انگیز آن، دل و جان کودکان و نوجوانان را تسخیر می‌کند. در استفاده از شعر برای شروع حتماً باید برای هر قطعه شعری که خوانده می‌شود سؤالی را قبل از آن طرح نمود تا بعد از قرائت شعر، مخاطبان به آن سؤال پاسخ دهند. به طور مثال، در درس دوم «غروب یک روز بهاری» می‌توان درس را با شعر کتاب آغاز کرد و در آخر، درس را با سؤالی این‌گونه آغاز کرد : به نظر شما ما در برابر خدایی که چنین نعمت‌هایی را به ما هدیه کرده چه وظیفه‌ای داریم؟ استفاده از عنوان درس برای شروع مناسب تدریس :

۱- ایجاد انگیزه برای یادگیری

۲- جهت‌دهی به مسیر یادگیری

۳- ایجاد سؤال و تحریک حس کنجکاوی

۴- نشانه‌ای از محتوا و ساختار متن

۵- نشانه‌ای از اهداف یادگیری متن.

نکته : استفاده از همه توصیه‌ها ضرورت ندارد و شما می‌توانید به برخی از توصیه‌های زیر برای تدریس عمل کنید. همچنین می‌توانید روش‌های ذکر شده را به شکل مناسبی تلفیق کنید.

شما می‌توانید راهنمای معلم را سطر به سطر بخوانید و به آن عمل کنید.

شما می‌توانید از راهنمای معلم صرفاً به عنوان جهت‌دهنده استفاده کنید.

شما می‌توانید خطوط کلی مسیر تدریس خود را از راهنمای معلم بگیرید و سپس با توجه به اصول و اهداف برای سازماندهی مجدد محتوا اقدام کنید.

شما اگر با مطالب بخش کلیات به خوبی آشنا شوید، توانایی بسیار مطلوبی در سازماندهی مجدد محتوا کسب خواهید کرد.

شما می‌توانید با استفاده از این راهنما، به خلق (روش‌های منحصر به فرد یاددهی) بپردازید و سپس برای توصیه این روش‌ها به

همکاران خود، راهنماهای تدریس متنوعی را تولید و عرضه کنید.

این راهنمای تدریس به شما کمک می‌کند تا بر اساس اصول و اهداف برنامه درسی روش‌های منحصر به فرد خود را توسعه دهید و این حقیقت را اثبات کنید که «روش‌های تدریس بسیار متنوع و متعدّدند و معلم نباید در قالب برخی الگوهای خشک و روش‌هایی که گاه بر آنها تأکید می‌شود، گرفتار آید بلکه باید خود تولید کننده روش‌ها و الگوها باشد.»

به همین جهت در بیست درس هدیه‌های آسمانی شما صرفاً روش‌ها را می‌بینید که به مسیر آموزش شما جهت می‌دهد. روش‌های مورد اشاره عمدتاً و بر حسب نیاز عبارت‌اند از: روش قصه‌خوانی، ایفای نقش، پرسش و پاسخ، فعالیت‌های کتاب، تصویرخوانی، روش الگویی، روش خاطره‌گویی، همکاری خانواده، قصه‌دیواری، نقاشی، تلفیقی با درس دیگر، بازی با کلمات، روش تکلیفی، شروع با خواندن شعر، بارش فکری، شیوه طراحی و نقاشی، و... که بیشتر این روش‌ها با ساختار و اهداف مشترک درس‌ها، عمدتاً قابل اجراست. یادآوری می‌شود که شرح مختصر و موارد استفاده از روش‌های یاد شده را در بخش کلیات راهنمای تدریس ارائه گردیده است.

راهنمای تدریس صرفاً خطوط کلی و سرمشق‌ها را در اختیار شما قرار می‌دهد. پس کار و زحمت اصلی با خود شماست. مطالب این کتاب صرفاً در حکم راهنماست، نه یک دستور کار پررنگ اجباری و اداری. این توصیه‌ها صرفاً توصیه به شمار می‌روند و شما می‌توانید آنها را مطابق با اهداف و اصول تغییر دهید.

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس:

۱- متن درس ماده خوبی برای شروع تدریس است. بنابراین، بیش از هر چیز مناسب است در دانش‌آموزان شوق شنیدن قصه و تحقیق و جست‌وجو درباره موضوع آن را ایجاد کنید.

این کار می‌تواند در قالب یک نمایش ارائه شود. در این صورت می‌توانید از تکنیک قصه‌خوانی همراه با نمایش استفاده کنید. بدین صورت که همزمان با قصه‌گویی یا قصه‌خوانی شما، چند نفر از دانش‌آموزان به ایفای نقش متناسب با داستان بپردازند.

۲- از دانش‌آموزان بخواهید موقعیت‌های دیگری شبیه به موقعیت ذکر شده در قصه را در ذهن خود - برای نمونه - ایجاد کرده و آن را در قالب «قصه‌گویی یا نمایش خلاق» بیان کنند.

۳- می‌توانید با استفاده از فعالیت درس (بازی کنیم، فکر کنیم) برای شروع تدریس استفاده کنیم.

۴- تصاویری از نحوه استفاده از دست‌ها را در انجام کارهای مختلف در اختیار دانش‌آموزان بگذارید و از آنها بخواهید بگویند در برابر این نعمت بزرگ چه وظیفه‌ای داریم؟

۵- مرتب کردن حروف زیر به جملاتی خوانا می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

د س ت ه ا ی ک و چ ک م ی گ و ی ن د د ر و ق ت د ع ا خ د ا ی ب ز ر گ ر ا ص د ا ب ز ن ی د
(ج) دست‌های کوچکم می‌گویند در وقت دعا خدای بزرگ را صدا بزنید.

د س ت ه ا ی ق و ی م ن م ی گ و ی ن د ب ه ی ک د ی گ ر د ر ک ا ر ه ا ک م ک ک ن ی د
(ج) دست‌های قوی من می‌گویند به یکدیگر در کارها کمک کنید.

د س ت ه ا ی م م گ و ی ن د ب ا آ ب و ض و ر ت خ و د ر ا پ ا ک ک ن ی د
(ج) دست‌هایم می‌گویند با آب وضو صورت خود را پاک کنید.

د س ت ه ا ی ش م ا چ ه م ی گ و ی ن د؟

دست‌های شما چه می‌گویند؟

۶- از دانش‌آموزان سؤال کنید آیا می‌دانید اگر دهان نداشتیم چه می‌کردیم؟ چگونه با هم صحبت می‌کردیم؟

یک دقیقه با دهان بسته زندگی کنید، حالا اگر زبان نداشتیم چه می‌کردیم؟ مزه غذاها و میوه‌ها را چگونه می‌چشیدیم؟

۷- توجه دادن کودکان به تصویر درس برای ایجاد انگیزه مناسب است. (اولین تصویر و آخرین تصویر کتاب - با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)

۸- پرکردن این برگه توسط دانش‌آموزان قبل از تدریس این درس، نیز می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. دانش‌آموزان بعد از نوشتن آن و ارائه به کلاس، موضوع را مورد بحث و گفت‌وگو قرار دهند.

۹- با توجه به فعالیت کتاب (بازی کنیم، فکر کنیم)

می‌توان از دانش‌آموزان خواست که لحظه‌ای همگی چشم‌های خود را ببندند، این چشمان بسته شما هدیه‌ای کادو شده از طرف خداوند است. حالا این کادو را باز کنید. به نظر شما ارزش آن چقدر است؟ به بزرگی همه دنیا. چرا؟ چون همه دنیا را با آن می‌بینیم.

۱۰- قصه انگشتی (مصطفی رحماندوست)

پنج نفر توی یک خانه زندگی می‌کردند. یک روز.....

اولی گفت: وقت نماز دانش‌آموزان، وقت دعا

دومی گفت: برای چی؟ چرا نماز دعا چرا؟

سومی گفت: برای تشکر از خدا

چهارمی گفت: خدای مهربونی که دست و دهان و چشم و پا داده به ما

انگشت شصت خم شد و سجده کرد و گفت: خدایا دوست داریم تو خیلی مهربونی ما دانش‌آموزان مثل گلیم تو مثل باغبونی را هنما: بعد از اجرای این بازی دست‌های کودک را به حالت قنوت نگه دارید و از نعمت‌های خدا سپاسگزاری کنید.

فعالیت‌های درس

✓ توجه: بی‌تردید سؤال کردن از دانش‌آموزان در تثبیت یادگیری آنها بسیار مؤثر است، اما لازم نیست پاسخ‌های همه دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌ها یکسان و یکنواخت باشد. باید در انجام این فعالیت‌ها بیش از هر چیز بر تفکر، خلاقیت و نوآوری دانش‌آموزان تأکید داشته باشید. بنابراین، نتیجه کار هر یک از دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌های پایانی ممکن است با سایرین متفاوت و در عین حال صحیح باشد. همچنین احساس و نگرش آنان در مورد موضوع فعالیت نیز اهمیت دارد که این امر می‌تواند در کیفیت انجام آن تأثیر بگذارد. اما آنچه مهم است استفاده دانش‌آموز از حداکثر توان خود برای انجام هر فعالیت است که طبیعتاً با توان دیگران تفاوت دارد.

➤ گفت و گو کنیم: این فعالیت برای جمع‌بندی پایانی از درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. داستان درس «آستین‌های خالی» به اهمیت یکی از اعضای بدن و نعمت «دست» اشاره می‌کند و دانش‌آموز را در موقعیت تفکر نسبت به عدم وجود آن و تبعات ناشی از آن قرار می‌دهد. در ادامه این فعالیت بلافاصله نعمت‌های مهمی را که خدا در بدن انسان‌ها قرار داده، توسعه بخشیده و به اهمیت سایر اعضای بدن اشاره می‌نماید تا سایر نعمت‌ها علاوه بر نعمت دست، مورد توجه و تفکر قرار گیرند. می‌توانید دانش‌آموزان را گروه‌بندی نموده و از آنها بخواهید تا مهم‌ترین عضو بدن را نقاشی نمایند. سپس از هر گروه، یک نماینده به بیان نظرات گروه پرداخته و در مورد ویژگی‌های آن عضو و دلیل اهمیت و انتخاب آن، صحبت کند. در ادامه سایر گروه‌ها به ارزیابی و

داوری پاسخ گروه‌های دیگر بپردازند. در این مرحله، معلمان عزیز گفت‌وگو را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که اگر هر یک از اعضا به این شکل نبودند یا در اینجایی که قرار دارند، قرار نمی‌گرفتند، چه اتفاقی می‌افتاد و نتیجه بگیرند که هر عضو اهمیت خاص خود را داشته و برای برطرف کردن بخشی از نیازها مؤثر واقع می‌شود.

فراموش نکنیم این فعالیت، نه تنها اهداف درس را در حیطه شناختی برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید؛ بلکه با مورد تأیید قرار گرفتن عقاید دانش‌آموز در گروه همسالان، اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد.

➤ **بازی کنیم، فکر کنیم :** از دانش‌آموزان بخواهید درباره کارکرد و تأثیر هر یک از اعضای ذکر شده ابتدا فکر نموده و سپس نظر خود را بیان کنند. سعی کنید با جهت‌دهی پاسخ‌های دانش‌آموزان، از انواع نعمت‌هایی که در هر عضو وجود دارد، تعدادی بیان شود. در ادامه نظر برخی از دانش‌آموزان ارائه شود و پیرامون آن به گفت‌وگو بپردازید.

➤ **بگرد و پیدا کن :** برای آموزش این فعالیت، پیشنهاد می‌گردد ابتدا دو یا سه دانش‌آموز داوطلب آیات و ترجمه را بخوانند. سپس همه دانش‌آموزان آن را با هم بلند بخوانند. در مرحله بعد دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. در ادامه از نمایندگان هر گروه بخواهید تا نتایج گفت‌وگوی خود را برای دیگران بیان کنند. در گروه‌بندی دانش‌آموزان توجه داشته باشید که هر بار یکی از اعضای گروه به عنوان نماینده، نظرات را مطرح نمایند تا فرصت ارائه دیدگاه‌ها در جمع دانش‌آموزان برای همه دانش‌آموزان فراهم آید. انتظار می‌رود دانش‌آموزان به نعمت‌های ذکر شده شامل دو چشم و زبان و دو لب اشاره کنند و با در نظر گرفتن یکی از این اعضا، مشکلاتی را که در صورت از دست دادن آن عضو پیش می‌آید بیان کنند. انجام درست این فعالیت، ضمن ایجاد زمینه آشنایی بیشتر با قرآن، نشانگر درک اهداف حیطه شناختی درس است و موجب می‌شود که آموخته‌های دانش‌آموزان در ذهن آنها تثبیت گردد.

➤ **دوست دارم :** برای انجام این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید در قالب چند جمله، احساس خود را برای شکرگزاری بیان کنند و راه‌هایی را برای تشکر از خدا پیشنهاد نمایند.

➤ **بیندیشیم :** در این فعالیت، با استفاده از برخی آیات قرآنی مرتبط با موضوع درس، تلاش می‌شود تا با تدبیر در آیات قرآن کریم جهت تحقق اهداف درس، اهداف درس در حیطه شناختی و عاطفی تثبیت گردد. ضرورتی برای حفظ آیات قرآنی وجود ندارد و توجه به مفهوم آیه و بیان ارتباط آن با درس، برای نیل به هدف این فعالیت کفایت می‌کند. برای انجام این فعالیت، توصیه می‌گردد ابتدا دو یا سه دانش‌آموز داوطلب، آیه قرآن را همراه با ترجمه بلند بخوانند. سپس همه دانش‌آموزان با هم آیه قرآن را همراه با ترجمه بلند بخوانند. پس از آن دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. در ادامه از نمایندگان هر گروه بخواهید تا نتایج گفت‌وگوی خود را برای دیگران بیان کنند. در صورتی که توضیحات دانش‌آموزان برای روشن شدن مفهوم آیه قرآن کافی نباشد، با طرح سؤالاتی آنان را در درک مفهوم آیه یاری کنید.

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با توجه به تصویر ارائه شده از اردوی دانش‌آموزی در دامن طبیعت که نمونه‌هایی از آن را خودشان تجربه کرده‌اند، به پدیده‌هایی که خدا در طبیعت قرار داده اشاره نمایند و با توجه به مضمون آیه و تأکید بر نعمت بودن این پدیده‌ها، به ضرورت وجود این نعمت‌ها در طبیعت اشاره کنند.

➤ **ببین و بگو :** این بخش با انجام یک فعالیت عینی و ملموس از سوی دانش‌آموزان، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. شما می‌توانید با تأکید بر این امر که استفاده صحیح از نعمت‌ها به عنوان یکی از بهترین راه‌های «تشکر» از خداست، با توجه دادن دانش‌آموزان به تصاویر و امکان به کارگیری نعمت‌ها در مسیر درست و نادرست، آنها را به راه‌های استفاده صحیح از نعمت‌ها، هدایت کنید. در این فعالیت، انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک کنند تا با دقت در محیط

پیرامون خود و زندگی ملموس روزانه خود، مصادیق عینی دینداری و شکرگزاری را بیابند. تأکید این فعالیت بر این نکته قرار دارد که کارهای خوب ما به نوعی تشکر از خدا و تشکر عملی از خدا به خاطر نعمت‌های بی‌شمارش است.

➤ با خانواده: این فعالیت با توجه به تأثیر غیر قابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، طراحی گردیده است. از معلمان گرامی انتظار می‌رود در جلسه بعدی پیگیری جدی از نحوه انجام این فعالیت در خانه به عمل آورند.

ارزشیابی

برای ارزشیابی تمام دروس هدیه‌های آسمان باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی، فعالیت‌های پایانی هر درس، کار در منزل، بیان احساس، خلاقیت و ابتکار و...) از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید.

نکته: آنچه پس از ارزشیابی اهمیت دارد، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون، موفق به تحقق انتظارات درس نشده‌اند، این فرایند به گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
خداشناسی، خودشناسی، قرآن کریم	– آشنایی با بخشندگی خدا – آشنایی با نیازمندی انسان به نعمت‌های الهی	۱	– تلقی همه داشته‌ها به عنوان بخشش‌های خداوند برای رفع نیاز موجودات	خیلی خوب – به نمونه‌های متنوعی ^۱ از نیازهای انسان و موجودات و راه‌های رفع آنها با توجه به امکانات و توانایی‌هایی که خدا بخشیده است، اشاره می‌کند. – در قالب متنی کوتاه از خداوند به خاطر بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
	– سپاسگزاری از نعمت‌های الهی – آشنایی با پیام قرآنی ^۲		– بیان نمونه‌هایی از نیاز انسان به نعمت‌های خداوند – سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند	خوب – به چند نمونه از نیازهای انسان و موجودات و راه‌های رفع آنها با توجه به امکانات و توانایی‌هایی که خدا بخشیده است، اشاره می‌کند. – در قالب چند جمله از خداوند به خاطر بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
			– درک مفهوم پیام قرآنی	قابل قبول – به دو نمونه از نیازهای انسان و موجودات و راه‌های رفع آنها با توجه به امکانات و توانایی‌هایی که خدا بخشیده است، اشاره می‌کند. – در قالب جمله‌ای، از خداوند به خاطر بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر – به کمک آموزگار به نمونه‌هایی از نیازهای انسان و موجودات و راه‌های رفع آنها با توجه به امکانات و توانایی‌هایی که خدا بخشیده است، اشاره می‌کند. – به کمک آموزگار در قالب جمله‌ای ساده از خداوند به خاطر بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. – به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- منظور از ارائه «نمونه‌های متنوع»، بیان مثال‌هایی از ابعاد مختلف موضوع است؛ و منظور از «چند نمونه»، بیان مثال‌هایی در خصوص یکی از ابعاد موضوع است.

۲- براساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ پیام‌های قرآنی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی درس هدیه‌های آسمان است که هدف آن آشنایی دانش‌آموزان با برخی عبارات قرآنی متناسب با اهداف دروس می‌باشد.

۱- در کتاب دینی سال گذشته، روش ما در بیان نعمت‌های الهی، یادآوری این نعمت‌ها بود؛ یعنی سعی در بیان اهمیت و آثار مهم آن نعمت بود. اما در این درس از روش دیگری برای بیان اهمیت نعمت‌ها استفاده می‌کنیم. روشی که همچون روش گذشته ریشه در آیات قرآن دارد. نام این روش، «سلب نعمت» است.

یعنی قرآن کریم به منظور توجه دادن به نعمت‌ها و نقش بی‌بدیل آنها در زندگی بشر، گاه مشکلات، نبود آن نعمت را یادآور می‌شود تا مخاطب بداند که این نعمتی که به سبب عادت به حضور آن، از اهمیت آن غافل شده است، چه نقش مهمی در زندگی او دارد و در صورت نبود آن چه اتفاقاتی می‌افتد. به عنوان مثال، در سوره واقعه در آیات ۶۳ تا ۷۰ خداوند شرایطی را مطرح می‌کند که آب‌های زمین تلخ گردند و باغ‌ها و زراعت‌ها تبدیل به خاشاک گردند و سپس انسان را به تفکر در ارزش این نعمت‌ها فرا می‌خواند. در این درس نیز سعی شده است تا تأثیرهای نبودن برخی نعمت‌ها را به دانش‌آموزان یادآور شویم تا آنها به جایگاه و ارزش آن نعمت پی ببرند.

۲- نکته دیگری که از این درس می‌توان استفاده کرد، تفکر دقیق نوجوان داستان نسبت به اطراف خود است. این نوجوان از صحنه‌ای که دید بی تفاوت نگذشت و درباره این مسئله و زوایای آن به تفکر فرو رفت و از خود سؤالاتی درباره نحوه زندگی فردی که به ظاهر دست نداشت پرسید.

این توجه و دقت نسبت به نعمت‌های اطراف خود، امری پسندیده است که خوب است دانش‌آموزان را نیز نسبت به آن تشویق کنیم.

۳- نکته دیگری که در رفتار این نوجوان به چشم می‌خورد و قابل تحسین می‌باشد، حس دلسوزی و شفقتی است که وی نسبت به فردی دارد که احساس می‌کند از نعمت دست برخوردار نیست. او دلش برای پیرمرد می‌سوزد و نگران وضعیت او می‌شود. این نکته فرصت خوبی است که دانش‌آموزان را به اهمیت دغدغه‌مند بودن نسبت به دیگران آگاه کنیم و این صفت پسندیده را مدح نماییم.

۴- یکی از راه‌هایی که برای درک بهتر نعمت‌های خدا وجود دارد این است که برای لحظاتی، خود را جای کسانی بگذاریم که از نعمتی محروم‌اند. همان‌گونه که این نوجوان برای لحظاتی خود را جای آن پیرمرد گذاشت و با خود گفت اگر من جای او بودم چه می‌کردم؟

این روش به درک بهتر نعمت‌های الهی و قدردانی بیشتر از این نعمت‌ها کمک می‌کند.

غروب یک روز بهاری

توضیحات درس

در میان اعمال عبادی، دعا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. دعا نشان‌دهنده شناخت و معرفت خالق و بیانگر عجز و ضعف انسان در برابر خداوند است. دعا به عنوان یگانه راه ارتباط بندگان با مبدأ، رابطه‌ای میان خلق و خالق برقرار می‌کند که اگر این ارتباط و توجه به مبدأ نباشد، خدای مٔان عنایت خاص خود را قطع خواهد کرد؛ به همین دلیل خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ای رسول ما، به امت بگو: اگر دعای شما نبود، خدا به شما توجه نمی‌کرد^۱. دعا وسیله جلب توجه خدا، و زمینه جذب رحمت الهی به سوی دعاکننده است و به همین دلیل است که تأکید بسیاری بر آن شده است.

در این درس که از زبان یک کودک دانش‌آموز بیان می‌شود، توجه او به خداوند به عنوان تنها برآورنده نیازهای موجودات بیان می‌شود و بر حضور دائمی خدا در زندگی، بخشش‌های مستمر و محبت‌های او نسبت به انسان‌ها و علاقه انسان به او تأکید می‌شود؛ تا از این طریق، دانش‌آموز خود را در مواجهه مستقیم با خالق هستی و علاقه‌مند به او احساس کند و در معرض گفت‌وگوی مستقیم و بی‌واسطه با وی قرار گیرد.

در این درس، بر جنبه‌های عاطفی و نگرشی تأکید بیشتری شده است تا دانش‌آموز به این تعمیم دست یابد که در جهان خدایی هست که نسبت به بندگان خلی بخشنده و مهربان است؛ آنها را آفریده و همه نعمت‌هایی را که نیاز دارند، در اختیارشان گذاشته است. نعمت‌های بسیاری که حتی اگر کسی بخواهد آنها را بشمارد، قادر به شمارش نیست. به این ترتیب، دانش‌آموز با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او آشنا می‌شود و احساس نیاز توأم با علاقه به خداوند و شکرگزاری نسبت به نعمت‌های بی‌شمار خداوند در او تقویت می‌گردد.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خداوند و بیان خواسته‌های ما با او
- ۲- تمایل به دعا کردن و گفت‌وگو با خداوند
- ۳- آشنایی با نیازمندی انسان به نعمت‌های الهی
- ۴- بیان خواسته‌ها و آرزوهای خود با خداوند در قالب یک دعای ساده
- ۵- شکرگزاری نسبت به نعمت‌های بی‌شمار خداوند، به شیوه‌ای مناسب
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی.

۱- (قُلْ مَا يَتَّبِعُوا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ؛ (سوره فرقان، آیه ۷۷)

نعمت
دعا
نیازمندی
بخشندگی
شکرگزاری

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- از دانش‌آموزان بخواهید جمله‌های ناتمام را که حاوی دعا‌های مختلف است کامل کنند. مثلاً، چون خداوند همهٔ اعمال ما را می‌بیند، دعا می‌کنم.....
خدا یا، از تو می‌خواهم اگر کار بدی کردم..... و نمونه‌هایی از این قبیل.
- ۲- دعایی که یکی از کودکان بخواند و دیگران با دقت گوش کرده «آمین» بگویند نیز مؤثر است و می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد.
- ۳- پیشنهاد می‌شود که دعاها هرچند گاه یک مرتبه عوض شود تا تازگی و تأثیر بیشتری داشته باشد.
- ۴- می‌توان دعاها را به صورت کوتاه و در قالب شعارهای جالبی و با خط زیبا نوشت و در دیدرس کودکان قرار داد.
- ۵- می‌توان از خود کودکان خواست تا با توجه به موضوع درس دعا‌هایی را تهیه کنند.
- ۶- اگر نوار یا صفحه‌ای از دعا‌های جالب در دسترس باشد که با صدای مؤثر خوانده شده باشد، می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد و مورد استفاده قرار گیرد.
- ۷- خواندن متن درس بسیار مهم است. بنابراین، لازم است برای به دست آوردن بهترین شیوهٔ ارائهٔ آن به دانش‌آموزان تلاش کنید. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)
همچنین خواندن درس نباید حتماً به آخر وقت کلاس موکول شود، چه بسا شروع کلاس با متن درس بتواند به شما کمک بیشتری کند. می‌توانید پس از شنیدن داستان درس، از دانش‌آموزان بخواهید دربارهٔ موضوع درس با یکدیگر گفت‌وگو کنند.
- ۸- از دانش‌آموزان سؤال کنید : فکر می‌کنی پدر و مادرت چه دعایی برای تو می‌کنند؟
با طرح این پرسش‌ها فضایی برای اندیشه و تفکر بیشتر دربارهٔ درس را برای دانش‌آموزان ایجاد می‌کنید. سعی کنید مفهوم دعا در جملات دانش‌آموزان، نمایان باشد.
- ۹- در این بخش می‌توان بعد از اتمام درس در قالب یک متن سادهٔ دعاگونه با خداوند مهربان گفت‌وگو نماید و در قسمت بعد می‌توان نقاشی زیبایی را برای ابراز عشق و محبت خود به خدای هستی بخش ترسیم کند.
(نامه‌ای به خدا) یا (حرف‌هایم با او)
اگر می‌خواهی با خدا حرف بزنی یک نامه بنویس هر جوری که می‌دانی یا دلت می‌خواهد. بنویس «فقط یادت باشد که از ته ته

دلت بنویسی و برای هر کسی که دوستش داری دعا کن.»

در این قسمت می‌تواند به دلخواه خودتان عکس از خود دانش‌آموز در حال دعا کردن باشد یا تصویر دو دست که رو به آسمان بلند کرده‌اند برای اجابت دعا و...

نکته : در این قسمت بهره‌گیری از روش فردی مناسب است.

۱۰- سعی کنیم با دعا درس را به پایان برسانیم.

فعالیت‌های درس

➤ **دوست دارم :** این فعالیت به دنبال تقویت اهداف حیطه عاطفی بوده و دانش‌آموزان را به انجام فعالیتی عملی تشویق می‌کند. متن درس حس زیبای یک کودک در زیر بارش باران و دعا‌های او را به تصویر کشیده است و زمینه را برای انجام این فعالیت فراهم می‌آورد. دانش‌آموزان با صحبت از زبان یک قطره باران، با ارزش این نعمت، فایده و اهمیت آن به عنوان یکی از نعمت‌های الهی در طبیعت آشنا می‌شوند.

➤ **فکر می‌کنم :** این فعالیت به منظور تمرین فرایند تفکر منطقی پیش بینی شده و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. برای انجام این فعالیت، از دانش‌آموزان بخواهید احساسات و نیازهای خود را در قالب دعا بیان کنند و تمایل خود را برای گفت‌وگو با خدا نشان دهند.

➤ **کامل کنید :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس، در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دعا درخواست حاجت از خداوند برای خود یا دیگری است. با اینکه در دعا می‌توانیم خواسته‌های خودمان را مطرح کنیم، ولی دعا برای دیگران بیشتر سفارش شده است و دانش‌آموزان در سال گذشته این نکته را در زندگی حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها آموخته‌اند که خوب است ابتدا برای دیگران دعا کنیم و سپس برای خودمان. دانش‌آموزان نام کسانی را که دوستشان دارند مانند والدین، دوستان، پیامبر، امامان و... در این گل‌ها می‌نویسند و سپس برای آنها دعا می‌کنند.

➤ **بیندیشیم :** برای آموزش پیام قرآنی، پیشنهاد می‌گردد ابتدا دو یا سه دانش‌آموز داوطلب پیام قرآنی را همراه با ترجمه و سپس همه دانش‌آموزان این پیام را همراه با ترجمه، بلند بخوانند. در مرحله بعد در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه و تصاویر ارائه شده، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. در ادامه از نمایندگان هر گروه بخواهید تا نتایج گفت‌وگوی خود را برای دیگران بیان کنند. توصیه می‌شود در صورتی که توضیحات دانش‌آموزان برای روشن شدن مفهوم پیام قرآنی کافی نباشد، با طرح سؤالاتی آنان را در درک مفهوم پیام یاری کنید.

برای تدریس این بخش، خوب است در صورت امکان، کلاس را در فضای باز تشکیل دهید و از حضور در طبیعت استفاده کنید یا اینکه چند روز قبل از تدریس، از دانش‌آموزان بخواهید تصاویر زیبایی از طبیعت و مخلوقات الهی جمع‌آوری کنند و به کلاس بیاورند. سپس آنها را به دیوار کلاس نصب کنید و توجه دانش‌آموزان را به آنها جلب کنید. از آنها بخواهید درباره این تصاویر با یکدیگر بحث و گفت‌وگو کنند و بگویند که در هر تصویر چه آفریده‌هایی هست و چه فوایدی دارند. گفت‌وگوها را هدایت کنید تا دانش‌آموزان به این نکات اشاره کنند که آفریده‌های الهی بسیار زیادند و وجود هر یک از آنها برای رفع نیاز موجودات ضرورت دارند. سپس به این نتیجه برسند که باید به سبب این همه نعمت از خدا تشکر کنیم.

در درس اول بیشتر بر آیات و نشانه‌های نهفته در وجود انسان یعنی آیات انفسی به جهت محسوس تر و ملموس تر بودن تأکید

شد. اما در درس دوم به آیات آفاقی که در بیرون از وجود انسان و در پیرامون اوست، اشاره می‌شود تا با دید گسترده تری با نعمت‌های الهی و بخشش او آشنا شود.

➤ **گفت و گو کنیم :** دانش‌آموز در این قسمت با نظارت معلم، آموخته‌های دینی خود را در جمع دانش‌آموزان کلاس تأیید نموده و آمادگی بروز رفتار دینی برای وی حاصل می‌گردد. برای انجام این فعالیت، معلمان گرامی می‌توانند پس از شنیدن نظرات دانش‌آموزان، بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به بهترین راه تشکر که مصرف کردن نعمت‌ها در جای شایسته خود است، اشاره کنند. دانش‌آموزان پیش از این با نماز و نیز تشکر زبانی به عنوان راه‌های تشکر از خدا آشنا شده‌اند.

➤ **با هم بخوانیم :** در این قسمت از فعالیت‌ها، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان از خواندن شعر در قالب سرود، این ذهنیت را در آنها تقویت می‌کنیم که همه زیبایی‌های جهان، ساخته و پرداخته خالق یگانه هستی و از جانب خداوند متعال است.

✓ **نکاتی درباره شعر و نحوه خواندن آن :** زبان شعر با زبان نثر متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. بد خواندن شعر، تأثیر نامناسب بر روی شنونده آن – به خصوص اگر کودک باشد – به جای خواهد گذاشت. لذا سعی کنید دانش‌آموزان احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر به بچه‌ها انتقال دهند. تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی، عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است. کلمات و لغات مشکل شعر را با کمک خود بچه‌ها، برایشان توضیح دهید، اما لازم نیست تمام شعر را خط به خط معنا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهند و به آن حس و حال ببخشند.

➤ **کامل کنید :** در این بخش دانش‌آموزان با دریافت‌های شناختی و عاطفی از محتوا و مفاهیم درس، احساس و تلقی خود را نسبت به خدا به سبب بخشش این همه نعمت‌های زیبا و به عنوان برآورنده نیازهای موجودات، بیان نمایند. سعی کنید مفهوم تشکر در جملات دانش‌آموزان، نمایان باشد.

با خانواده : این فعالیت با توجه به تأثیر غیرقابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، طراحی گردیده است. در این فعالیت، انتظار می‌رود والدین گرامی، حس هنری دانش‌آموزان را در جهت اهداف دینی تحریک نمایند. از معلمان گرامی انتظار می‌رود در جلسه بعدی از نحوه انجام این فعالیت در خانه پیگیری به عمل آورند.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
خداشناسی، خودشناسی، قرآن کریم	آشنایی با دعا به عنوان راه گفت و گو با خداوند آشنایی با نیازمندی انسان شکرگزاری نسبت به نعمت‌های بی شمار خداوند آشنایی با پیام قرآنی	۲	تمایل به دعا کردن و بیان خواسته‌های خود با خداوند سپاسگزاری نسبت به نعمت‌های بی شمار خداوند درک مفهوم پیام قرآنی	در قالب متنی کوتاه دعا می‌کند و حاجت‌های خود را از خدا درخواست می‌نماید. به چند نمونه از راه‌های تشکر از خدا اشاره می‌کند و در قالب متنی کوتاه از خداوند به سبب بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				در قالب چند جمله دعا می‌کند و حاجت‌های خود را از خدا درخواست می‌نماید. به دو نمونه از راه‌های تشکر از خدا اشاره می‌کند و در قالب چند جمله از خداوند به سبب بخشش نعمت‌های فراوانش سپاسگزاری می‌نماید. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				در قالب جمله‌ای ساده دعا می‌کند و حاجت خود را از خدا درخواست می‌نماید. به یکی از راه‌های تشکر از خدا اشاره می‌کند و در قالب جمله‌ای، از خداوند به سبب بخشش نعمت‌های فراوانش سپاسگزاری می‌نماید. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				به کمک آموزگار در قالب جمله‌ای ساده دعا می‌کند و حاجت خود را از خدا درخواست می‌نماید. به کمک آموزگار به یکی از راه‌های تشکر از خدا اشاره می‌کند و در قالب جمله‌ای ساده از خداوند به سبب بخشش نعمت‌هایش سپاسگزاری می‌نماید. با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

۱- متأسفانه یکی از مشکلاتی که بسیاری از ما با آن مواجه هستیم، خلوت نکردن با خود و خدای خود به منظور مناجات و گفت‌وگو با خداست. فرهنگ مناجات با خدا که از معصومین به ما رسیده است، نشانگر آن است که هر انسانی بایستی بخشی از لحظات روزانه خود را به دعا و مناجات با خدا اختصاص دهد. این امر علاوه بر برکات و ثمرات معنوی‌ای که در زندگی ما دارد، موجبات آرامش قلب و خاطر ما را نیز فراهم می‌آورد.

۲- این درس به دنبال آن است تا دانش‌آموزان را با فرهنگ دعا و مناجات با خدا آشنا کند. چه خوب است که مخاطب ما یاد بگیرد تا از فرصت‌ها و لحظات خوب زندگی برای دعا به درگاه خدا استفاده کند و خلوتی هرچند اندک با خدای خویش داشته باشد. در روایت ما یکی از بهترین لحظات برای دعا به درگاه خداوند هنگام بارش باران است؛ زیرا باران رحمت خداست و ریزش آن نشانگر نزول رحمت الهی است و این بهترین فرصت برای بهره‌گیری از این رحمت است. از دیگر زمان‌هایی که در روایات ما زمان مناسبی برای دعا به درگاه الهی معرفی شده و این زمان‌ها را در اجابت دعا مؤثر دانسته‌اند، موارد زیر است:

(الف) به هنگام شنیدن صدای اذان

(ب) به هنگام شنیدن صوت قرآن

۳- در این درس علاوه بر توجه دادن مخاطب به دعا به درگاه الهی به برخی آداب دعا کردن که در روایات نیز به آن اشاره شده توجه کرده است. اولین این آداب، دعا کردن در زمان‌های خاص بود که در بندهای قبلی ذکر شد.

دومین آن، دعا کردن در حق دیگران و سپس در حق خود است. همان‌طور که در این درس نیز نوجوان قصه اول برای دوستان خود دعا می‌کند، سپس برای خویشاوندان و در نهایت برای خواهر و برادر و پدر و مادر خود. سومین مورد نیز بالا بردن دست‌ها به هنگام دعاست که در متون دینی مورد تأکید قرار گرفته است.

۴- نویسنده در لابه لای دعاهایی که از زبان کودک این قصه نقل می‌کند، سعی کرده تا برخی صفات خوب اخلاقی را یادآور می‌شود:

(الف) دعا کردن در حق کسانی که به گردن ما حق دارند؛ مانند معلم، پدر و مادر، پدر بزرگ و مادر بزرگ و...

(ب) توجه به افراد مریض و بیمار و دعا برای سلامتی آنها

(ج) حسادت نکردن به پیشرفت‌های دیگران و داشتن آرزوی موفقیت آنان

(د) دعوا نکردن با دوستان و آشنایان

(هـ) کمک کردن به افراد پیر و ناتوان و سر زدن به آنها

(و) احترام به پدر و مادر و جلب رضایت آنها

(ز) احترام به خواهر و برادر و دوست داشتن آنها

۵- در این درس در کنار آموزش دعا، به صورت غیر مستقیم به برخی از نعمت‌های الهی نیز اشاره شده است، نعمت‌هایی که

کودک از آن به عنوان هدیه‌های خداوند نام می‌برد.

این نعمت‌ها عبارت‌اند از:

خواهر و برادر، پدر و مادر، پدر بزرگ و مادر بزرگ، دوستان، خویشاوندان، معلم و باران.

۶- شکرگزاری از نعمت‌های الهی یکی دیگر از نکاتی است که در این درس به آن توجه شده است. کودک این قصه پس از آنکه

تمام نعمت‌های الهی را هدیه‌هایی از جانب خدا دانست، از خدا می‌خواهد تا توفیق شکرگزاری از این نعمت‌ها را به او بدهد.

پس خوب است که در این درس نیز به لزوم تشکر از خداوند به دلیل اعطای این نعمت‌ها اشاره‌ای بکنیم.

همیشه با من

توضیحات درس

این داستان به دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) اشاره می‌کند. دورانی که پیامبر (ص) در میان خانوادهٔ حلیمه (مادر رضاعی خود) به سر می‌برد و این دایهٔ مهربان همچون کودک خود، از او نگهداری می‌کند. محمد (ص) هنوز کوچک است و برایش ممکن نیست که همراه با فرزندان حلیمه به صحرا برود و مانند آنها کار کند. اما دل مهربان او نگران برادرانی است که در صحرا با سختی‌ها دست به گریبان هستند. او این نگرانی را با حلیمه در میان می‌گذارد. حلیمهٔ دلسوز و مهربان می‌خواهد محمد خردسال را همراه فرزنداناش روانه صحرا کند، اما نگران است که آسیبی به او برسد. او سفارش‌های لازم را به فرزنداناش نموده است، ولی باز نگران امانتی است که آمنه مادر پیامبر (ص) به او سپرده است. حلیمه برای حفاظت از جان محمد (ص) مهره‌ای را به گردن او می‌آویزد، ولی محمد (ص) گردنبند را باز می‌کند و با ادب می‌گوید: مادر، از این گردنبند هیچ کاری بر نمی‌آید. من کسی را دارم که همیشه و در همه جا با من است. او مرا از خطرها حفظ می‌کند.

این داستان نمونه‌ای از رفتار پسندیدهٔ پیامبر (ص) در دوران کودکی، ایمان او به خدا و اهل تفکر بودن آن حضرت، حتی در دوران کودکی را نشان می‌دهد.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان، این درس با توجه به مناسبت‌های مرتبط با پیامبر اکرم (ص) در زمان تولد یا مبعث ایشان تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اکرم (ص) در دوران کودکی
- ۲- احساس علاقه و محبت نسبت به پیامبر اکرم (ص) و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- ادای احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص)
- ۴- تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و شخصیت پیامبر اکرم (ص)
- ۵- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

مهربانی

همدردی با دیگران

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- متن درس را همانند یک قصه، حس و حالی مناسب و متناسب با موقعیت آن برای دانش‌آموزان بخوانید.
بهره‌گیری از فن «قصه خوانی» نیز مناسب است. هنگام خواندن درس توقف، تأمل‌ها، نگاه‌های معنادار شما به بچه‌ها، حرکات سر و صورت و... همه می‌تواند از متن درس به عنوان یک متن زنده و تفکر برانگیز، ابزاری مناسب برای ایجاد فرصت یادگیری بسازد.

۲- برای اینکه کودکان به‌ویژه خردسالان به مفاهیم واقعی از پیامبر دست یابند و از او یک موجود فوق‌العاده به دور از ویژگی‌های یک انسان تصور نکنند، می‌توان از چنین عباراتی استفاده کرد :
- ما نمی‌دانیم که حضرت محمد (ص) چه چهره‌ای داشته است. ما هیچ تصویر نقاشی شده‌ای از او هنگامی که بر روی زمین زندگی می‌کرده، در دست نداریم.

- حضرت محمد (ص) یک انسان درستکار بوده است، انسانی مثل ما.

- او واقعاً زندگی کرده است، به دنیا آمده و از دنیا رفته است.

- او می‌خورده، می‌نوشیده، و می‌خوابیده است، مثل ما.

- او هم در کودکی مثل یک کودک بازی می‌کرد، مثل ما.

- وقتی که سرد بود، او هم می‌لرزید، مثل ما.

- وقتی که گرم بود، او هم عرق می‌کرد، مثل ما.

- وقتی که خوشحال بود، او هم می‌خندید، مثل ما.

- هنگامی که غمگین می‌شد، گریه می‌کرد، مثل ما.

...

نکته : فرصت خوبی است که موضوع احترام گذاشتن به مادر و پدر و رفتار صحیح با بزرگ‌ترها بار دیگر در اینجا مطرح شود و مورد بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان قرار گیرد.

۳- اگر این امکان را داشته باشید که باز هم برای ایجاد اشتیاق نسبت به شنیدن داستان و درک مفاهیم آن از قصه دیواری برای این درس استفاده کنید بسیار مناسب است.

۴- می‌توانید از قبل دانش‌آموزان را به خواندن قصه دیواری تشویق کنید. قصه دیواری ابزار خوبی برای قصه‌گویی شما یا خودتان خواهد بود.

برای مثال :

- قصه دیواری می‌تواند بسیار ساده باشد؛ یعنی یک کتاب پس از جداسازی متن تصاویر، با قرار گرفتن در یک یا چند تابلو، بر روی دیوار نصب شده و در معرض دید دانش‌آموزان قرار می‌گیرد، همچنین می‌تواند به صورت ویژه برای قرار گرفتن بر روی دیوار

طراحی شود. شما می‌توانید با ذوق و سلیقه خود با استفاده از متن یا تصاویر یک کتاب، یا با تصاویری که خودتان، تهیه یا ترسیم می‌کنید، قصه دیواری تهیه کنید.

— بهترین حالت برای یک قصه دیواری، این است که از کلمات، کمتر در آن استفاده شود.
— خود دانش‌آموزان نیز می‌توانند قصه دیواری تهیه کنند. این کار برای آنها بسیار لذت بخش خواهد بود. به شرط آنکه، آمادگی کافی و امکانات لازم را برای انجام این کار داشته باشند.

فعالیت‌های درس

➤ **فکر می‌کنم:** این فعالیت به منظور تکمیل اهداف حیطه شناختی درس پیش‌بینی شده و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. دانش‌آموزان با توجه به متن درس به ویژگی‌های اخلاقی دوره کودکی پیامبر اکرم (ص) از جمله مهربانی، علاقه به کار و تلاش، ایمان به خدا، همدردی با دیگران، ادب، و... اشاره می‌کنند.

➤ **دوست دارم:** در این فعالیت دانش‌آموزان مفاهیمی را که در درس راجع به کودکی پیامبر اکرم (ص) و ویژگی‌های اخلاقی ایشان آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند. رفتار پیامبر اکرم (ص) در دوران کودکی می‌تواند بهترین الگوی رفتار کنونی آنها و دوستانشان باشد.

➤ **گفت‌وگو کنیم:** این فعالیت برای جمع‌بندی محتوای درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش‌آموزان را گروه بندی کرده و هر کلمه را در اختیار یک گروه قرار دهند. سپس از هر گروه، یک نماینده به بیان نظرات گروه پرداخته و در مورد واژه مورد نظر، صحبت کند. در ادامه سایر گروه‌ها به ارزیابی و داوری پاسخ گروه‌های دیگر بپردازند. فراموش نکنیم این فعالیت نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید؛ بلکه اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد.

➤ **ببین و بگو:** این بخش با انجام یک فعالیت عینی و ملموس از سوی دانش‌آموزان، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. شما می‌توانید با یادآوری درس پایه دوم با عنوان «مهمان کوچک» که نمونه‌هایی از رفتار پیامبر اکرم (ص) را بیان می‌کرد، ارتباط طولی مطالب را حفظ کنید. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا آنچه را در رابطه با رفتار پیامبر اکرم (ص) آموخته‌اند، مرور کنند.

➤ **بیندیشیم:** با توجه به روشی که در پیش پیرامون پیام‌های قرآنی دروس گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان با توجه به مضمون آیه به این جمله درس «من کسی را دارم که همیشه و در همه جا با من است» نائل گردند.

➤ **بگرد و پیدا کن:** این فعالیت می‌تواند به تثبیت مفاهیم درس در ذهن دانش‌آموزان کمک کند. چهار ویژگی بارز از کودکی پیامبر اسلام در متن انتخاب شده است تا دانش‌آموزان میان این ویژگی‌ها و قسمت‌های داستان ارتباط برقرار نمایند. یک مورد را خود دانش‌آموزان از متن انتخاب می‌نمایند.

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
نبوت، خودشناسی، قرآن کریم	- آشنایی با برخی از ویژگی‌ها و رفتار دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) - ایراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) - آگاهی از نیاز ما به آشنایی با دوران کودکی پیامبر اکرم (ص)	۳	- بیان نمونه‌هایی از ویژگی‌ها و رفتار دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) - ایراز علاقه و ادای احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) - تلاش برای الگو گرفتن از دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) - درک مفهوم پیام قرآنی	- ضمن ایراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص)، به نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های دوران کودکی ایشان اشاره می‌کند. - مواردی را که مایل است از ویژگی‌های دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) سرمشق بگیرد، با ذکر مثال توضیح می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				- ضمن ایراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) به چند نمونه از ویژگی‌های دوران کودکی ایشان اشاره می‌کند. - مواردی را که مایل است از ویژگی‌های دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) سرمشق بگیرد، با ذکر مثال بیان می‌کند. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- ضمن ایراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) به چند نمونه از ویژگی‌های دوران کودکی ایشان (در حد کتاب) اشاره می‌کند. - مواردی را که مایل است از ویژگی‌های دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) سرمشق بگیرد، بیان می‌کند. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با راهنمایی آموزگار ضمن ایراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم (ص) به چند نمونه از ویژگی‌های دوران کودکی ایشان اشاره می‌کند. - با باری معلم مواردی را که مایل است از ویژگی‌های دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) سرمشق بگیرد، بیان می‌کند. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

ممکن است برای دانش آموزان این سؤال مطرح شود که چرا پیامبر اکرم (ص) نزد دایه زندگی می کردند و پیش مادر خودشان نبودند؛ در پاسخ می توانید چنین توضیح بدهید: افراد قبیله بنی سعد هر ساله به مکه می آمدند تا کودکان شیر خوار را با خود به صحرا ببرند و از آنها نگهداری نمایند. از این طریق هم درآمدی برای خود کسب می کردند و هم کودکان مکه در هوای پاک صحرا رشد می نمودند و از گزند بیماری ها بیشتر در امان می ماندند و مقاوم و نیرومند و با نشاط بار می آمدند. علاوه بر این، کودکان در میان مردم بادیه نشین، زبان فصیح عربی را نیز می آموختند. آن سال حلیمه نیز همراه شوهرش با قبیله بنی سعد به مکه آمدند. آمنه مادر بزرگوار پیامبر اکرم (ص)، همانند بقیه مادران قبیله قریش حضرت محمد (ص) را که شیرخواره ای یتیم بود به حلیمه سپرد تا فرزندش از مواهب زندگی در صحرا بهره مند گردد. برای اطلاع بیشتر از ماجرا، می توانید اصل این داستان را در کتاب های معتبر سیره مطالعه نمایید.^۱

متأسفانه یکی از آفت های جامعه امروز گرایش به برخی خرافات و باورهای غلط است که موجب رو آوردن برخی به فال بینی، رمالی، طلسم و برخی دیگر از رسومات غلط می شود. تمامی این موارد در دین اسلام به شدت نفی شده است و تأکید گردیده که سرنوشت تمامی انسان ها در گرو اعمال خود و تحت اراده الهی رقم می خورد. از این رو، تنها با توکل بر خدا و تلاش در جهت انجام وظایف الهی، می توان سرنوشت نیکی را برای خود رقم زد.

دانش آموزان نیز باید از همین سن فرا گیرند که برای حفظ خود از خطرهای نیاز به آویزان کردن گردنبد و دستبند و... نیست؛ بلکه با کمک خواستن از خدا و دقت و احتیاط می توانند خطرات را از خود دور کنند.

در کاخ نمرود

توضیحات درس

حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی، از رسولان اولوالعزم و جدّ پیامبر (ص) است. او نیز از کودکی، همانند پیامبر (ص) خداپرست بود، ولی در میان اقوامی زندگی می کرد که غیر خدا را می پرستیدند. برخی به پرستش اجرام آسمانی مثل ماه و خورشید و ستاره مشغول بودند و برخی به پرستش بت ها اشتغال داشتند و در این میان، نمرود پادشاه سرزمین بابل نیز ادعای خدایی می کرد. حضرت ابراهیم (ع) با هر گروهی مطابق اعتقادشان احتجاج می کرد و به لطف الهی آنها را شکست می داد. در برابر کسانی که به «رب» بودن اجرام آسمانی اعتقاد داشتند با استناد به طلوع و غروب و ناپایداری آنها تبری خودش را اعلام کرد. در برابر کسانی که به ربوبیت بت ها معتقد بودند نیز با ماجرای شکستن بت ها و گذاشتن تبر بر روی دوش بت بزرگ، ناتوانی بت ها را به اثبات رساند. در این درس، ماجرای احتجاج او با نمرود ذکر می شود که چگونه با زیرکی توانست از مغلطه او جلوگیری کند و ناتوانی او را به اثبات برساند. ماجرای احتجاج حضرت ابراهیم (ع) با نمرود در قرآن کریم بیان شده است: آیا آن کس (نمرود) را که خداوند به او پادشاهی داده بود، ندیدی که با ابراهیم درباره پروردگارش محاجّه و گفت و گو می کرد؟ زمانی که ابراهیم گفت: خدای من کسی است که زنده می کند و می میراند، او گفت: من هم زنده می کنم و می میرانم. ابراهیم گفت: خداوند، خورشید را از مشرق می آورد، پس تو (که می گویی حاکم بر جهان هستی)، خورشید را از مغرب بیاور. (در اینجا بود که) آن مرد کافر مبّهوت و وامانده شد؛ و خداوند قوم ستمگر را هدایت نمی کند.^۱

اهداف درس

- ۱- آشنایی با حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی
- ۲- احساس علاقه نسبت به حضرت ابراهیم (ع) و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- ادای احترام به حضرت ابراهیم (ع) به عنوان پیامبر بزرگ الهی
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

۱- «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَمُيِّتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالسَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» سورة بقره، آیه ۲۵۸.

مفاهیم کلیدی

حضرت ابراهیم (ع)

نمرود

بت پرستی

خدا پرستی

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- با توجه به ساختار داستانی این درس، بهترین شروع، ایجاد شوق برای شنیدن داستان در کودکان است. فرصت مناسبی را به تعریف داستان درس و سپس خواندن آن - یا به عکس - اختصاص دهید. فراموش نکنید که متن درس را باید در قالب یک داستان بخوانید (یا تعریف کنید) نه یک متن ساده درسی.

همچنین می‌توانید خودتان ضمن تعریف یا خواندن متن درس حرکات شخصیت‌های اصلی آن را انجام داده و سخنان آنها را تکرار کنید. تعدادی از دانش‌آموزان هم (با هماهنگی و تمرین قبلی) می‌توانند شما را همیاری کنند.

۲- اگر دسترسی به نقاشی یا پوستری در این زمینه دارید می‌توانید از آن برای نمایش استفاده کنید.

۳- تصاویر درس نیز می‌تواند ابزار خوبی برای یک شروع مناسب و سؤال برانگیز باشند. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)

۴- با توجه به فعالیت کتاب (گفت‌وگو کنیم) از دانش‌آموزان می‌خواهیم چند ویژگی از حضرت ابراهیم (ع) را بگویند و در رابطه با آن ویژگی‌ها در کلاس صحبت کنند. این فعالیت می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

۵- روش ماکت سازی و ساخت بت‌ها و تبرهای مختلف و برگزاری مراسمی جهت شکستن بت‌ها در حیاط مدرسه توسط دانش‌آموزان (با استفاده از گل رس و مقوا)

۶- در صورت امکان تهیه کارتون یا فیلم حضرت ابراهیم (ع)

فعالیت‌های درس

➤ فکر می‌کنم : این فعالیت به منظور تمرین فرایند تفکر منطقی و به صورت فردی انجام می‌گیرد. به دانش‌آموزان فرصت دهید هر کدام جمله مربوط به این قسمت را کامل کنند. سپس نظر چند نفر را جویا شوید. دانش‌آموزان با توجه به تلاش پیامبران برای دعوت مردم به نیکی‌ها، از آنها الگو می‌گیرند و هم با امر به معروف و نهی از منکر و هم با انجام نیکی‌ها به‌طور عملی، دیگران را به انجام کارهای نیک دعوت می‌کنند و در پاسخ به سؤال دلیل عدم سجده حضرت ابراهیم (ع)، به خدا پرستی او اشاره می‌کنند.

➤ دوست دارم : دانش‌آموزان در این بخش به آنچه در پیش فکر کرده‌اند و فهمیده‌اند، ابراز علاقه می‌کنند. برای انجام این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید در قالب یک جمله، مطالبی را که در درس راجع به حضرت ابراهیم (ع) و ویژگی‌های اخلاقی ایشان

آموخته‌اند با زندگی خود تطبیق دهند. آنها باید بیاموزند که رفتار حضرت ابراهیم (ع) می‌تواند الگوی رفتار کنونی آنها و دوستانشان باشد. مهم‌ترین هدف این فعالیت، تفهیم این مطلب به دانش‌آموزان است که بدانند آنها نیز اگر بخواهند و سعی کنند، می‌توانند همچون حضرت ابراهیم (ع) در برابر ستمگران مقاوم و مبارز، اهل تفکر و استدلال و... باشند.

➤ **بیندیشیم :** پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه ارائه شده در درس قبل)، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه و تصویر ارائه شده، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. نمایندگان هر گروه، نتایج گفت‌وگوی خود را برای دیگران بیان کنند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری تلاش‌ها و مبارزات حضرت ابراهیم (ع)، به این نتیجه برسند که حضرت ابراهیم (ع) با انجام این کارهای خوب به چه مقام والایی رسیده که خدا بر او درود می‌فرستد؛ پس ما هم با الگوگیری از ایشان تلاش کنیم تا با انجام کارهای نیک، محبت الهی را به سوی خود جلب نماییم.

➤ **کامل کنید :** این فعالیت برای جمع‌بندی پایانی از درس طراحی شده است. با طرح این فعالیت در گروه‌ها، از هر گروه یک نماینده به بیان نظرات گروه می‌پردازد. در این مرحله، معلمان عزیز گفت‌وگو را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به ویژگی‌های حضرت ابراهیم (ع) از قبیل خداشناسی و خداپرستی، مقاومت و مبارزه، دلسوزی و تلاش برای هدایت دیگران، اهل فکر بودن و... اشاره کنند. فراموش نکنیم این فعالیت نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید، بلکه اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت نیز برای جمع‌بندی درس طراحی شده است. در این فعالیت انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک نموده تا دانش‌آموزان با دقت در داستان، مصادیق عینی را بیابند. در واقع، این فعالیت به دنبال توسعه مفاهیم اساسی درس و بسط یادگیری با مشارکت فعال دانش‌آموزان است.

➤ **بین و بگو :** این فعالیت انتظار می‌رود دانش‌آموزان به خداپرستی حضرت ابراهیم (ع) در نوجوانی – که در درس به آن اشاره شده است – اشاره کنند. این فعالیت ضمن حفظ ارتباط طولی و عرضی دروس، می‌تواند به تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان کمک کند.

➤ **با خانواده :** دانش‌آموزان با مراجعه به قرآن کریم متوجه می‌شوند نام این سوره به نام آن حضرت ابراهیم نام گذاری شده است.

جدول ارزشیابی

عنوان کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
نبوت، قرآن کریم	— آشنایی با حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی	۴	— بیان داستانی از زندگی حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی	خیلی خوب
				خوب
				قابل قبول
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

۱- در این درس دانش‌آموز یاد می‌گیرد که یک انسان خداپرست از هیچ کس و هیچ چیز جز خدا نمی‌ترسد و زیر بار زور دیگران نمی‌رود. با آنکه در زمان حضرت ابراهیم، کسی جرأت مخالفت با نمرود را نداشت، اما حضرت ابراهیم در برابر او ایستاد و هیچ ترسی از او به دل راه نداد؛ زیرا کسی که به خدا ایمان دارد از غیر خدا نمی‌ترسد.

۲- نکته ظریف دیگری که در این درس به آن توجه شده است این است که حضرت ابراهیم با وجود خشم نمرود از او حاضر به ترک وظایفش نبود؛ یعنی با آنکه پادشاه سرزمین او، مخالف کارهایش بود، اما او تنها به دنبال این بود که کار درست را انجام دهد، هرچند به خشم نمرود منجر شود. مخاطب نیز باید فرا گیرد که در تمام زندگی فقط باید به دنبال انجام کارهای درست باشد حتی اگر برخی دوستان وی از این کارها خوششان نیاید.

بنابراین، هیچ گاه نباید به دلیل خشم دیگران یا برای به دست آوردن دل دیگران، کار درست و صحیح را کنار گذاشت و رو به کارهای ناپسند آورد.

همچنین هیچ گاه نباید از زدن حرف حق بترسیم حتی اگر در برابر زورگوترین افراد، یعنی نمرود باشد.

۳- نکته دیگری که از این درس می‌توان استفاده کرد توجه دادن دانش‌آموزان به امر به معروف و نهی از منکر است؛ یعنی هیچ یک از ما نباید نسبت به اشتباهات اطرافیان خود بی توجه باشیم و باید تا آنجا که می‌توانیم جلوی این اشتباهات را بگیریم و دیگران را نیز متوجه این اشتباهات بکنیم. همان گونه که حضرت ابراهیم (ع) در برابر اشتباه مردم شهر خود بی تفاوت نماند و آنها را به دوری از بت‌ها و پیمودن راه درست ارشاد می‌نمود.

۴- نکته دیگری که از درس آموخته می‌شود زیبا سخن گفتن و آرام سخن گفتن در برابر دیگران و حتی دشمنان است. برخی‌ها گمان می‌کنند که برای امر به معروف حتماً باید تند سخن گفت و داد و فریاد کرد در حالی که در داستان به این نکته اشاره شده که حضرت ابراهیم در برابر داد و فریاد و خشم نمرود به آرامی سخن می‌گفت و هیچ گاه عصبانی نمی‌شد.

روز دهم

توضیحات درس

در طول تاریخ نهضت‌ها و انقلاب‌های بسیاری به دست انسان‌ها صورت گرفته است که تنها آثار بعضی از آنها بر جای مانده است که از میان آن، نهضت عاشورای حسینی نمود ویژه‌ای دارد. حماسه عاشورا شورانگیزترین حماسه تاریخ بشری است که نیرومندترین احساسات میلیون‌ها انسان را برانگیخته و از مرزهای جغرافیایی و اعتقادی نیز در گذشته و قداست خویش را در میان سایر ادیان نیز حفظ کرده است. به جهت اهمیت این قیام مقدس، درس «روز دهم» به تبیین واقعه عاشورا به عنوان یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ اسلام می‌پردازد. در این درس، ضمن تأکید بر بزرگداشت قیام امام حسین (ع) و مراسم روز عاشورا، سعی شده تا با بیان ویژگی‌ها و خصایص دو گروه متخاصم، تصویر مناسبی از عظمت و رشادت امام حسین (ع) و یارانش و پستی و پلیدی گروه مقابل را به دانش‌آموزان نشان دهد.

نکته : پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در ماه محرم یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با قیام امام حسین (ع) همچون روز اربعین تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با مراسم بزرگداشت قیام امام حسین (ع) و روز عاشورا
- ۲- اشتیاق به شرکت در مراسم روز عاشورا
- ۳- مشارکت در برگزاری مراسم مربوط به شهادت امام حسین (ع) و یاران باوفایش
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

عاشورا
عزاداری
شهادت
مظلومیت
اسارت
نوحه خوانی

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- عنوان درس قسمتی از محتوا را آشکار می‌کند. تصاویر و خود درس می‌تواند شروع مناسب برای تدریس باشد. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)

۲- در آموزش این درس می‌توان از فعالیت در زنگ هنر برای شروع مناسب تدریس استفاده کرد و از آنها خواست یک سری پارچهٔ مشکی، چوب حصیر، و... بیاورند و از آنها بخواهیم که پرچم، پیشانی بند، پلاکارد و کتیبه درست کنند و توی آن بنویسند. روز درس از آنها بخواهیم پرچم‌ها را در بیاورند و به در و دیوار کلاس بزنند.

(نوحه خوانی، شبه سینه زنی انجام شود) توسط خود دانش‌آموزان.

۳- اجرای نمایش و همچنین تهیهٔ قصهٔ دیواری نیز در این زمینه مناسب است.

۴- در این قسمت نیز می‌توان از فعالیت (دوست دارم) این درس، برای شروع مناسب استفاده کرد. (خاطره‌گویی، گرفتن عکس، نوشتن خاطره‌ها از بزرگ‌ترها، مصاحبه با افراد مختلف در مراسم عزاداری و تهیهٔ فیلم، فیلم‌های تلویزیون که در این ایام پخش می‌شود.)

۵- همچنین اجرای مراسم نوحه خوانی و زیارت عاشورا در مدرسه برای شروع مناسب استفاده کرد.

۶- از دانش‌آموزان بخواهید خاطرات خود را از شرکت در مراسم عزاداری عاشورا و تاسوعا که داشته‌اند، بیان کنند یا بنویسند.

۷- به کمک دانش‌آموزان، نمایشگاهی از عکس، نقاشی و کتاب در مورد مراسم عزاداری امام حسین علیه‌السلام برگزار کنید.
نکته :

الف) بهتر است این مراسم در ایام محرم برگزار شود تا کمتر شکل نمایشی پیدا کند.

ب) بیش از هر چیز مسئولیت تهیه و تدارک برنامه و اجرای آن را بر عهدهٔ دانش‌آموزان بگذارید.

ج) در صورت امکان از همکاری اولیای دانش‌آموزان بهره بگیرید.

۸- ایجاد فضایی برای گفت‌وگو میان دانش‌آموزان و تبادل اطلاعات و بیان خاطرات آنها می‌تواند بسیار مفید باشد.

۹- بهترین شیوه برای تدریس این درس خواندن توسط معلم در قالب یک داستان است که خود شما متن را با احساس قرائت کنید و دانش‌آموزان با دقت به آن گوش کنند.

- در این موقع لازم است فضای کلاس و حتی پیرامون آن از هر گونه حرکت و یا سر و صدایی خالی باشد.

- کاری کنید که دانش‌آموزان محو خواندن شما شوند.

- کاری کنید که هر یک از دانش‌آموزان نوشتهٔ کتاب را خطاب به خود تلقی کنند و خود را مخاطب جملات شما بدانند. قدرت

آن را داشته باشد (یا با تمرین، آن را پیدا کند) که تمام حواس مخاطبان خود را زیر نفوذ نگاه و کلام و حرکات‌های خویش بگیرد. تا آنجا که مخاطب‌های او، موفقیت خویش را فراموش کنند و در اثر سردی و گرمی هوا، همواری و ناهمواری جا، سر و صداهای اطراف و... دل از پیگیری قصهٔ قصه‌گو برنگیرند. حرکات بدن، به‌ویژه چهرهٔ قصه‌گو، کمک بسیار مناسبی به شنونده می‌کند. شنونده، ضمن اینکه به کلمه‌هایی که به تصاویر داستان جان می‌بخشد، توجه دارد، در تمام مدت به قصه‌گو نیز چشم می‌دوزد.

- اثر بخشی این درس به میزان تسلط شما در خواندن متن درس و برقراری ارتباط چشمی و عاطفی با دانش‌آموزان بستگی

دارد.

۱۰- چنان که در متن درس هم ملاحظه می فرمایید، درس تشکیل شده است از بخشی درباره امام حسین (ع)، بخشی درباره دوستان او و بخشی درباره دشمنان او. بنابراین، توصیه می شود پس از هر بخش، فرصت مناسبی برای فکر کردن درباره موضوع آن به دانش آموزان بدهید یا احیاناً بحث کوتاهی درباره آن مطرح نمایید.

فعالیت های درس

➤ **فکر می کنم :** در این فعالیت به دانش آموزان فرصت دهید، هرکدام جمله مربوط به این قسمت را کامل کنند. می توانید دانش آموزان را هدایت کنید تا به ویژگی های بارز ماه محرم مثل ماه شهادت امام حسین، ماه عزاداری، ماه درس گرفتن از امام حسین و... اشاره کنند.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش آموزان اشتیاق خود را برای مشارکت در برگزاری مراسم عزاداری با ذکر کارهای متفاوتی نشان می دهند. در این قسمت می توانید با استفاده از فرصت ماه محرم و تدریس پیمانه ای این درس، کارهای مختلف یک هیئت دانش آموزی را به صورت واقعی میان دانش آموزان تقسیم نموده و در نمازخانه یا سالن مدرسه، نمایشی از هیئت دانش آموزی اجرا نمایید.

➤ در جمله ابتدایی این فعالیت با یادآوری تشنگی امام حسین (ع) و یارانش در روز عاشورا بر ضرورت یادآوری همیشگی قیام عاشورا تأکید می گردد.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می کند. کلمه «نماز» حدیث امام حسین (ع) را تکمیل می نماید.

➤ **ببیندیشیم :** پس از روخوانی پیام قرآنی و ترجمه آن، دانش آموزان در گروه های چند نفره با توجه به مضمون آیه و تصویر ارائه شده، به گفت و گو پردازند. نمایندگان هر گروه نتایج گفت و گوی خود را برای دیگران بیان کنند. انتظار می رود دانش آموزان این نکته را دریابند که امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش در راه خدا با دشمنان مبارزه می کردند. خدا چنین انسان هایی را دوست دارد و به آنها پاداش می دهد و دشمنان آنها را دوست ندارد.

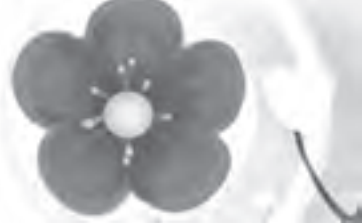
➤ **گفت و گو کنیم :** این فعالیت برای جمع بندی پایانی از درس طراحی شده است. از هر گروه یک نماینده به بیان نظرات گروه می پردازد دانش آموزان به موارد متعددی از جمله برگزاری برنامه های عزاداری، دعوت کردن دوستان به انجام کارهای خوب و دوری از کارهای بد (امر به معروف و نهی از منکر) و... اشاره کنند.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت اهداف درس در ذهن دانش آموزان طراحی شده است. دانش آموزان ضمن مرور حس هنری خود، با این پیام امام حسین (ع) آشنا می شوند که ایشان به مبارزه با دشمنان پرداخت تا ذلت و خواری را نپذیرد. با خانواده : این فعالیت با توجه به علاقه دانش آموزان به مداحی طراحی شده است. این فعالیت می تواند به صورت غیرمستقیم به تقویت رابطه عاطفی میان دانش آموزان و اهل بیت امام حسین علیه السلام کمک کند.

✽ توجه به این نکته حائز اهمیت است که لازم نیست پاسخ های همه دانش آموزان در انجام فعالیت ها یکسان و یکنواخت باشد؛ بلکه باید در انجام این فعالیت ها بیش از هر چیز بر خلاقیت و نوآوری، علاقه، توان و امکانات دانش آموزان تأکید داشته باشید. بنابراین، نتیجه کار هر یک از دانش آموزان در انجام فعالیت های پایانی به طرز محسوسی با سایرین متفاوت است. همچنین احساس و نگرش آنان در مورد موضوع فعالیت نیز اهمیت دارد که این امر می تواند در کیفیت انجام آن تأثیر بگذارد. اما آنچه مهم است استفاده دانش آموز از حداکثر توان خود برای انجام هر فعالیت است که طبیعتاً با توان و امکان دیگران تفاوت دارد.

سطوح عملکرد		نمایندهای تحقق	شماره درس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
- نمونه‌هایی از آداب و مراسم روز عاشورا را بیان می‌کند و در مراسم آن مشارکت می‌نماید. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.	خیلی خوب	- بیان آداب و مراسم روز عاشورا - اشتیاق به شرکت در مراسم روز عاشورا	۵	- آشنایی با مراسم بزرگداشت قیام امام حسین(ع) و روز عاشورا - آشنایی با پیام قرآنی	مراسم اسلامی، قرآن کریم
	خوب				
	قابل قبول				
- نمونه‌هایی از آداب و مراسم روز عاشورا را بیان می‌کند و برای شرکت در آن اشتیاق نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.		درک مفهوم پیام قرآنی			
- با راهنمایی معلم نمونه‌هایی از آداب و مراسم روز عاشورا را بیان می‌کند و برای شرکت در آن اشتیاق نشان می‌دهد. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر				

- ۱- این درس با هدف آشنایی با مراسم و آیین های روز عاشورا نگاشته شده است؛ پوشیدن لباس سیاه، سینه زنی، نوحه خوانی، راه اندازی دسته های عزاداری و ... این آیین ها در سراسر کشور ما وجود دارد و چه خوب است که همکاران هر شهر و منطقه از فرصت این درس استفاده کنند و به بیان آیین های محلی و رسوم عزاداری در منطقه خود بپردازند.
- ۲- یکی از آفت های امروزی عزاداری های ما، به راه انداختن دسته های عزاداری با ابزار آلات موسیقی است. اگر دقت شود در این درس هیچ اسمی از این گونه ابزار آلات موسیقی آورده نشده است و صرفاً بر آیین های اصیل عزاداری و اشک ریختن به مظلومیت امام حسین و خاندان آن حضرت تکیه شده است تا روش های صحیح عزاداری را آموزش دهد.
- ۳- یکی از سنت های بسیار پسندیده در ظهر عاشورا اقامه نماز جماعت ظهر است. عزاداران با اقتدا به امام حسین (ع) که در بحبوحه جنگ نیز حاضر به ترک نماز اول وقت و جماعت ظهر عاشورا نشد، با شنیدن صدای اذان ظهر، با متوقف کردن مراسم عزاداری، به نماز می ایستند.
- این درس فرصت خوبی برای تذکر این عمل نیکوست. مخاطب باید بداند که هیچ چیز حتی عزاداری امام حسین (ع) نیز نباید مانع خواندن نماز اول وقت شود و اگر کسی چنین نکند، قطعاً به روش امام حسین (ع) و خواسته او عمل نکرده است.
- ۴- در این درس به یکی از اهداف قیام امام حسین (ع) در حدّ فهم و درک مخاطب اشاره شده است: مبارزه با ستمگران. امام حسین (ع) جان خود و فرزندان خود را داد تا زیر بار ستم ظالمان نرود و از حق دفاع کند. نکته ای که در درس قبل نیز به آن اشاره شد، حضرت ابراهیم نیز هیچ گاه حاضر نشد برای خشنودی نمرود، دست از دین خود بردارد.
- ۵- در این درس با یکی از دلایل عزاداری امام حسین نیز آشنا می شویم:
زنده نگه داشتن یاد و خاطره امام حسین (ع)
اساساً یکی از دلایلی که باعث شده است در روایات ما تا این حد بر عزاداری امام حسین (ع) تأکید شود، زنده نگه داشتن راه و روش امام در مبارزه با ظلم و دفاع از دین است تا برای همیشه درسی برای همگان شود. در طول تاریخ، دشمنان دین خیلی تلاش کردند تا یاد امام حسین (ع) را از ذهن مردم بیرون کنند (از تخریب حرم امام حسین (ع) در زمان حکومت عباسی گرفته تا ممنوع کردن عزاداری برای ایشان در زمان رضا خان) اما همین عزاداری ها یاد آن حضرت را در جامعه زنده نگه داشته است.
- ۶- یکی از اهداف این درس، تشویق دانش آموزان به مشارکت در برگزاری مراسم عاشورا است.
مثل کمک به سیاه پوش کردن مسجد یا مدرسه، حضور در دسته های عزاداری، و موارد دیگری که شما همکاران محترم می توانید دانش آموزان را به انجام آن ترغیب کنید.
- ۷- این درس فرصت خوبی است تا دانش آموزان را به فکر واداریم تا درباره راه های پیروی از امام حسین (ع) بیندیشند. نکاتی مانند توجه به نماز و نماز جماعت، مبارزه با ستمگران، حضور پر شور در مراسم عزاداری، توجه به دستورات آن حضرت و ... می تواند مواردی از این پیروی باشد.

بانوی قهرمان

توضیحات درس

در طول تاریخ، گاهی به انسان‌های بزرگ و ارجمندی برخورد می‌کنیم که از محدودهٔ زمان خود پا فراتر نهاده و زندگی‌شان برای همیشه در تاریخ می‌درخشد و همواره الگویی بزرگ برای انسان‌های حق‌جو می‌شوند. این افراد متعلق به همهٔ نسل‌های بعد از خود هستند. حضرت زینب (س)، دختر امام علی (ع) و حضرت فاطمه (س) نمونهٔ بارزی از این افراد است. زندگی ایشان که با حادثهٔ جانسوز کربلا گره خورده، تبیین‌کنندهٔ اهداف نهضت عظیم عاشورا و رسالت جدّ بزرگوار و امامان خویش است. زینب (س) پس از شهادت برادر، عهده دار رسالتی بزرگ می‌شود، سرپرستی زنان و کودکان و از همه مهم‌تر رساندن پیام عاشورا به گوش مردمان فریب‌خورده و غافل از حق و باطل. زینب (س) پیام و رسالت برادرش حسین (ع) و اهداف قیام عاشورا را به کوفه و شام و مدینه و هرجای دیگری که توانست ابلاغ نمود و با هجرت‌ها و مجاهدات خستگی‌ناپذیر خود به تبیین آن پرداخت و همگان را از ماهیت ظلم ستیزی و حق‌جویانه آن آگاه کرد. زینب (س) در شجاعت و شهامت، سخنوری و نطق، عقل و تدبیر و هدایت و رهبری هر آنچه را که از محضر پیامبر (ص) و علی و فاطمه و حسنین (ع) آموخته بود در مرحله عمل پیاده کرد و ذره‌ای ضعف از خود نشان نداد. درس بانوی قهرمان با تأکید بر نقش حضرت زینب (س) در انقلاب عاشورا، سعی دارد که چهرهٔ دوست‌داشتنی و فداکار او را به دانش‌آموزان نشان دهد.

نکته : پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در ماه محرم و صفر و یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با حضرت زینب (س) همچون روز پرستار تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با حضرت زینب (س) به عنوان یکی از زنان مؤمن
- ۲- احساس علاقه و محبت بیشتر به حضرت زینب (س)
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت زینب (س)
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

حضرت زینب (س)
اسارت

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- با استفاده از حروف نام حضرت زینب (س) یا با استفاده از اطلاعاتی جزئی در مورد ایشان یا به هر شکل دیگری که مناسب می‌دانید می‌تواند باب گفت‌وگو با دانش‌آموزان را در مورد ایشان باز کند.

بدین ترتیب می‌توانید از اطلاعات آنها در این باره استفاده کنید و بگذارید خود آنها کمی درباره حضرت زینب (س) گفت‌وگو کنند.
نکته : برای آشنا ساختن دانش‌آموزان با شخصیت و زندگی حضرت زینب (س) تا آنجا که ممکن است بر روی سرپرستی و پرستاری از کودکان و زنان و نیز مدیریت کاروان اسرا توسط حضرت زینب (س) طی رفتن از کربلا به شام تأکید کنید.

۲- بهتر است در بدو ورود به کلاس، شوق، ذوق و علاقه به شنیدن داستان را به گونه‌ای در دانش‌آموزان ایجاد کنید. مثال زیر می‌تواند نمونه‌ای از این قبیل فعالیت‌ها باشد :

از دانش‌آموزان سؤال کنید :

آیا تا به حال داستانی درباره حضرت زینب (س) خوانده یا شنیده‌اید؟

درباره بانوی قهرمان کربلا چه می‌دانید؟

دانش‌آموزان عنوان درس را می‌بینند و به آن می‌اندیشند :

قهرمان چه کسی است؟

حضرت زینب (س) کیست؟

آنگاه در مورد این موضوع با معلم و دوستان‌شان گفت‌وگو می‌کنند.

۳- چند نمونه رفتار را نام ببرید یا تصاویر آنها را نشان دهید و از دانش‌آموزان بخواهید رفتارهایی را که نشانه شجاعت‌اند، مشخص کنند و نام ببرند.

۴- یادآوری از شهید محمدحسین فهمیده نوجوان سیزده ساله‌ای که با نارنجک، خود را زیر تانک دشمن انداخت و آن را منهدم کرد و خود نیز شربت شهادت نوشید، می‌تواند در بحث فداکاری شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

۵- قصه‌ای به نام کودک نیکوکار می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

روزی چند کودک با هم بازی می‌کردند. نزدیک محل بازی آنها چاهی بود که مردم از آن آب می‌کشیدند. یکی از بچه‌ها از کنار چاه می‌گذشت. پایش لیز خورد و نزدیک بود در چاه بیفتد. کودک دیگری با چابکی دوید و او را گرفت که در چاه نیفتد. مادر بچه، دوان دوان آمد و بچه‌اش را در آغوش کشید و از خوشحالی فریاد زد : آفرین به این کودک مهربان! و سپس رو به مردم کرد و گفت : ببینید این کودک شجاع چگونه بچه مرا از مرگ نجات داد.

همه به این کودک دلیر و مهربان، آفرین گفتند و از او پرسیدند :

اسم تو چیست؟

گفت : علی.

سؤال کردند : پسر که هستی؟

پاسخ داد : پسر ابوطالب هستم.

حضرت علی (ع) از کودکی شجاع و نیکوکار بود.

- ۶- اجرای یک مسابقه با طرح سؤالاتی که یکی از افراد یا گروهی از آنها با کلمه «بله» یا «خیر» پاسخ دهند، می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. نمونه‌هایی از این سؤالات عبارت‌اند از :
- آیا می‌دانید زندگی کنونی ما مدیون جانبازی شهیدان است؟
 - آیا می‌دانید شهیدان چون شمع سوختند تا اسلام و ایران را روشن کنند؟
 - آیا می‌دانید که در دوران دفاع مقدس، جوانان مؤمن از سراسر کشور با انتخاب خود به جبهه رفته و برای دفاع از اسلام و میهن جان داده‌اند، اما تسلیم دشمن نشدند؟
 - آیا با نام و زندگی و سخنان تعدادی از شهیدان آشنا هستید؟
 - آیا یاد شهیدان همواره باید در خاطره‌مان باشد؟

فعالیت‌های درس

- **بدانیم :** این بخش در راستای تقویت و تکمیل مفاهیم اصلی درس، قرار داده شده است. گفتنی است که محتوای این بخش جزء درس بوده و در فرایند آموزش نقش قابل توجهی ایفا می‌کند.
- **کامل کنید :** این فعالیت به صورت فردی انجام می‌گیرد. دانش‌آموزان با توجه به آموخته‌های خود احساس بیزاری و تبری خود را از یزید و اطرافیان وی نشان می‌دهند.
- **فکر می‌کنم :** برای انجام این فعالیت، از دانش‌آموزان بخواهید مطالبی را که در درس راجع به حضرت زینب(س) آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق دهند. آنها باید بیاموزند که رفتار حضرت زینب (س) می‌تواند الگوی رفتار کنونی آنها و دوستان‌شان باشد. مهم‌ترین هدف این فعالیت، توجه دانش‌آموزان به صبر، استقامت، مبارزه و پایداری حضرت زینب در برابر دشمنان اسلام است.
- **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت با هدف جمع‌بندی پایانی از درس طراحی شده است. معلمان گرامی می‌توانند هر ویژگی را به یکی از گروه‌ها سپرده و نظرات دانش‌آموزان را جمع‌بندی نماید.
- فراموش نکنیم این فعالیت نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید؛ بلکه اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد.
- **ببیندیشیم :** پس از روخوانی پیام قرآنی و ترجمه آن، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، پیرامون صبر حضرت زینب سلام الله علیها به گفت‌وگو بپردازند. در ادامه نمایندگان هر گروه نتایج بحث را بیان می‌کنند. توصیه می‌گردد در صورتی که توضیحات دانش‌آموزان برای روشن شدن مفهوم پیام قرآنی کافی نباشد، با طرح سؤالاتی آنان را در درک مفهوم پیام یاری کنید.
- انتظار می‌رود دانش‌آموزان به مواردی از قبیل صبر در برابر شهادت امام حسین علیه السلام و دیگر شهدا، صبر در برابر اسارت و سخت‌گیری بر اسیران، شب بیداری و خواب راحت نداشتن به دلیل محافظت از زنان و کودکان، صبر در برابر دشمنان و... اشاره کنند.
- **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت به منظور بسط و گسترش اهداف درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان در این فعالیت، با حضرت علی (ع)، حضرت پیامبر (ص)، حضرت فاطمه (س)، حضرت خدیجه (س)، امام حسن و حسین (ع) و امام سجاد (ع) به عنوان اعضای خانواده حضرت زینب (س) آشنا می‌شوند.
- **با خانواده :** دانش‌آموزان در این فعالیت با توجه به کلمات داده شده، متن ارائه شده را تکمیل می‌نمایند.

جدول ارزشیابی

عنوان کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
شخصیت‌های دینی، قرآن کریم	– آشنایی با حضرت زینب (س) – به عنوان یکی از زنان مؤمن – آشنایی با پیام قرآنی	۶	– بیان ویژگی‌های حضرت زینب (س) – به عنوان یکی از زنان مؤمن – ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان – درک مفهوم پیام قرآنی	– نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های حضرت زینب (س) را ذکر می‌کند. – ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زینب (س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. – پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				– نمونه‌هایی از ویژگی‌های حضرت زینب (س) را ذکر می‌کند. – ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زینب (س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				– چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زینب (س) را ذکر می‌کند. – ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زینب (س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				– با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زینب (س) را ذکر می‌کند. – با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زینب (س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. – به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- این درس با هدف آشنایی با شخصیت حضرت زینب (س) نگاشته شده است. در بیان شخصیت ایشان می‌شد به دوره‌های مختلف زندگی ایشان پرداخت: دوران کودکی، دوران جوانی، دوران حضور در حادثه کربلا و دوران اسارت. با مرور اجمالی بر زندگی آن حضرت مشخص می‌شود که در طول دوران‌های مختلف زندگی ایشان، هیچ دورانی به اندازه دوران اسارت ایشان، نمی‌تواند گویای شخصیت استوار و علی‌گونه آن حضرت باشد. از این رو، مناسب دیدیم تا برای معرفی شایسته ایشان به دوران اسارت آن حضرت اشاره کنیم.

۲- در این درس به برخی از سختی‌ها و رنج‌هایی که حضرت زینب کشیده است اشاره شده تا هم مظلومیت امام حسین و خانواده ایشان به خوبی نمایش داده شود و هم بی‌رحمی یزید و سپاهیان او ترسیم شود.

۳- یکی از ویژگی‌های این درس، بیان این نکته است که اگر کسی برای خدا کار کند و برای خدا سخن بگوید، حتی بزرگ‌ترین و قوی‌ترین دشمنان خدا نیز از او می‌ترسند و در برابر عظمت او سر تسلیم فرو می‌آورند (در داستان حضرت ابراهیم نیز به این مسئله توجه شد).

حضرت زینب با آنکه اسیر بود، اما چون بنده خوب خدا بود، حتی یزید را هم مجبور به عقب نشینی کرد و ترس را در دل او جای داد.

۴- از دیگر ویژگی‌های این درس، تبیین این مطلب است که اسیران کربلا اگر چه اسیر بودند، اما با رهبری حضرت زینب (س) به گونه‌ای در برابر یزید و اطرافیانش ایستادند که گویی یزید و یارانش اسیر شده‌اند.

در پایان درس، کودک داستان با بیان این جمله که «انگار که دیگر اسیر نیستیم» به این حقیقت اشاره می‌کند. همچنین این نکته نیز قابل ذکر است که حرف حق هیچ‌گاه از بین بردنی نیست و عاقبت این حق و حقیقت است که می‌ماند هر چند در ظاهر شاید برای مدتی پوشیده بماند. در این داستان با آنکه به ظاهر یزید و اهل باطل پیروز شده بودند، اما بالاخره این حرف حق و پیروان آن بودند که در نهایت یزید را شکست دادند.

۵- این درس فرصت خوبی است تا همکاران محترم، حضرت زینب (س) را به عنوان الگویی نمونه برای مخاطبان و به‌ویژه دانش‌آموزان دختر معرفی کنند. آن حضرت با آنکه زن بود اما شجاعانه در برابر زورگویان ایستاد، در برابر مشکلات صبر کرد، و در اوج سختی‌ها ناامید نشد و با کمک جستن از خدا بر قوی‌ترین زورگویان زمان خویش پیروز شد. او می‌توانست بعد از شهادت برادر و فرزندان ناامید شود و تسلیم دشمن گردد، اما یک انسان مؤمن هیچ‌گاه ناامید نمی‌گردد و عاقبت با استقامت پیروز می‌گردد.

۶- در پایان، این نکته به دانش‌آموزان بیان شود که دین اسلام با مبارزات و سختی‌ها و جان‌فشانی‌های کسانی چون امام حسین (ع) و حضرت زینب (س) به دست ما رسیده است و اگر اینان نبودند معلوم نبود که ما اکنون در چه وضعی بودیم. پس چه نیکوست قدر دین خود را بدانیم و با عمل به دستورات‌شان قدردان تلاش‌ها و از جان گذشتگی‌های بزرگان دین باشیم.

بوی بهشت

توضیحات درس

نیکی و احسان به دیگران، صفتی پسندیده و ممدوح است که همهٔ جوامع بشری برای این صفت خداپسندانه، اهمیت خاصی قائل اند و فاعل آن را محترم می‌شمارند. در این میان، البته بعضی نیکی‌ها اهمیت دو چندان دارد که نیکی به پدر و مادر از جمله آنهاست.

به دلیل اهمیت و ضرورت احترام به پدر و مادر، در درس هفتم نمونه‌ای از رفتار پسندیدهٔ اویس نسبت به مادرش بیان می‌شود که به عنوان یکی از مصادیق نیکی به والدین به شمار می‌آید.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس با توجه به مناسبت‌های مرتبط با والدین مثل روز مادر یا روز پدر تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با ضرورت و شیوه‌های احترام به پدر و مادر
- ۲- احساس قدردانی و تشکر از زحمات پدر و مادر
- ۳- ادای احترام به پدر و مادر
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

ادب و احترام به پدر و مادر
قدردانی از زحمات پدر و مادر

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس:

- ۱- فیلم «بوی خوش مدینه» در درس تفکر و پژوهش پایهٔ ششم می‌تواند گزینهٔ بسیار مناسبی برای تدریس این درس باشد (در صورت امکان و پخش فیلم).

بعد از دیدن فیلم می‌توان با طرح سؤالاتی زمینه بحث و استدلال دانش‌آموزان فراهم شود.

آرزوی او پس قرنیه چه بود؟

او برای رسیدن به آرزوهایش چه سختی‌هایی را تحمل کرد؟

چرا او پس با وجود داشتن آرزوی دیدن پیامبر (ص) و تحمل سختی‌های راه، بدون دیدن او به یمن بازگشت؟

بین آرزوی پیامبر (ص) و خواسته مادر کدام را انتخاب می‌کردید؟ (در این سؤال سعی شود دانش‌آموزان دیدگاه‌های مختلف

را بیان کنند و به دنبال یک پاسخ نباشند.)

۲- طرح این سؤالات می‌تواند بعد از خواندن متن درس مطرح شود. متن درس ماده خوبی برای شروع تدریس است. بنابراین،

بیش از هر چیز مناسب است در بچه‌ها شوق شنیدن قصه و تحقیق و جست و جو درباره موضوع آن را ایجاد کنید.

۳- درس را می‌توان با استفاده از فعالیت کتاب (فکر می‌کنم) آغاز گردد که موضوع احترام گذاشتن به مادر و پدر و رفتار

صحیح با بزرگ‌ترها بار دیگر در این جا مطرح شود و مورد بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان قرار گیرد.

۴- یک مسابقه جمله نویسی با موضوع دوست دارم در قول و قرارهایم به پدر و مادرم..... در کلاس برگزار کنید.

از دانش‌آموزان بخواهید جمله‌های خود را با خط خوش بنویسند و برای آنها قاب تهیه کنند. آن‌گاه نمایشگاهی ترتیب دهند و این

قاب‌ها را در معرض دید عموم بگذارند. (می‌توانید از اولیا جهت بازدید از نمایشگاه دعوت نمایید.)

۵- می‌توانید در پایان، درس را با بیان شعر، ضرب‌المثل یا خاطره نامه‌ای به مادر به اتمام برسانید.

مادر مهربانم

گل‌ها را دوست دارم چون مثل تو هستند.

گل را دوست دارم؛ زیرا بوی موهای تو را می‌دهد.

گل یاس را دوست دارم؛ زیرا مانند چادر نماز تو پاک و سپید است.

مادرم تو گل همیشه بهار منی.

هر روز که از مدرسه به خانه می‌آیم با دیدن گل روی تو بهار را هدیه می‌گیرم.

لبخند تو مانند گل رزی است که آرام شکفته می‌شود.

ای خدای مهربان که این گل بهشتی را آفریده‌ای. او را همیشه برای من نگه دار.

فرزند شما.....

۶- تلفیق با درس دوم غروب یک روز بهاری

(از پدر و مادر خود در قالب دعایی برای آنها تقدیر کنند)

فعالیت‌های درس

➤ فکر می‌کنم : این فعالیت به منظور تحلیل و جمع‌بندی از متن داستان «بوی بهشت» طراحی شده است. دانش‌آموزان ابتدا

با فکر و تحلیل رفتار او پس، احترام او به مادرش را نتیجه‌گیری می‌کند و به عبارت دیگر با این فعالیت حیطه شناختی اهداف درس

تکمیل می‌گردد.

➤ گفت‌وگو کنیم : این فعالیت نیز برای تحلیل متن داستان در نظر گرفته شده است. در این فعالیت، دانش‌آموزان خود را

در یک دو راهی قرار می‌دهند و با مقایسه میان دو راهی که اویس می‌توانست انتخاب کند و با هر انتخاب از چه امتیازاتی برخوردار می‌شد، بیش از گذشته با اهمیت احترام به مادر (حتی نسبت به دیدار پیامبر اسلام) آشنا می‌شوند.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان نسبت به آنچه تا کنون فکر کرده‌اند و فهمیدند، ابراز علاقه می‌کنند. وقتی احترام به پدر و مادر و اهمیت آن از سوی دانش‌آموزان ادراک گردید، گوش سپردن به سخنان ایشان و توجه به قول‌هایی که به آنها می‌دهند (که در این سنین ممکن است زیاد اتفاق بیفتد) نتیجه این احترام و به دنبال آن است که دانش‌آموزان در این فعالیت نسبت به آن اظهار نظر می‌نمایند.

➤ **بیندیشیم :** پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت) دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، پیرامون نیکو سخن گفتن با والدین و مصادیق آن به گفت‌وگو می‌پردازند. در ادامه نمایندگان هر گروه نتایج بحث را بیان می‌کنند.

➤ **ببین و بگو :** در این فعالیت، با استفاده از شیوه تصویر خوانی، دانش‌آموزان نمونه‌هایی از نیکی به پدر و مادر را بیان می‌کنند. می‌توانید با کمک آنها، مصادیق بیشتری را مطرح نمایید. این کار به تثبیت و عینی‌سازی اهداف درس، بسیار کمک می‌نماید.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می‌کند. دانش‌آموزان با پاسخ به سؤالات و کنار هم قرار دادن حروف اول پاسخ‌ها (مسجد، آب، دعا، روزه، ابراهیم و نماز) به کلمه «مادران» که تکمیل‌کننده حدیث نبوی است،^۱ می‌رسند. سپس در گروه‌های خود پیرامون این حدیث به گفت‌وگو می‌پردازند. هدف از این فعالیت، آشنایی با مقام و جایگاه مادر و اهمیت آن در اسلام است تا جایی که بهشت به شرط رضایت او پاداش داده می‌شود.

➤ **با هم بخوانیم :** در این قسمت، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان از خواندن شعر، این ذهنیت را در آنها تقویت می‌کنیم که احسان و نیکی به والدین بسیار سفارش شده و از آزدن آنان نکوهش شده است. رضایت آن دو رضای الهی و خشم آنان خشم خداست. احسان به پدر و مادر عمر را طولانی می‌کند و سبب می‌شود که فرزندان ما نیز به ما احسان کنند.

➤ **با خانواده :** در این فعالیت با یادآوری یکی از پیام‌های قرآنی دروس پایه‌های اول و دوم کتاب آموزش قرآن درباره پدر و مادر یعنی آیات (بقره/۸۳) و (لقمان/۱۴)، ارتباط طولی و عرضی مطالب حفظ می‌شود و دانش‌آموزان فرصت می‌یابند تا آنچه را در رابطه با رفتار با پدر و مادر آموخته‌اند، مرور کنند. برای شکوفایی حس هنری و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان، تأکید بر خط زیبا و ترین آیه با نقاشی و حاشیه‌های زیبا توصیه می‌شود.

۱- الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ؛ کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۶۱ : ح ۴۵۴۳۹؛ مستدرک الوسائل ج ۱۵ ص ۱۸۰

جدول ارزشیابی

عنوان کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
اخلاق و آداب اسلامی، قرآن کریم	- آشنایی با اهمیت و ضرورت احترام به پدر و مادر و تعامل و تلاش برای رعایت آن - آشنایی با پیام قرآنی	۷	- تشخیص ویژگی‌ها و مصادیق احترام به پدر و مادر - ارائه پیشنهادهایی برای رعایت احترام به پدر و مادر در موقعیت‌های مختلف - ابراز حساسیت نسبت به رعایت احترام به پدر و مادر - درک مفهوم پیام قرآنی	- ویژگی‌ها و مصادیق احترام به پدر و مادر را در نمونه‌های متنوع تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌دهد و همواره نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم مصادق‌های متعددی از آن ارائه می‌دهد.
				- ویژگی‌ها و مصادیق احترام به پدر و مادر را در چند نمونه تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌دهد و در بیشتر موارد نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- ویژگی‌ها و مصادیق احترام به پدر و مادر را در دو نمونه تشخیص می‌دهد و گاهی اوقات نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با راهنمایی معلم ویژگی‌ها و مصادیق احترام به پدر و مادر را در دو نمونه تشخیص می‌دهد و گاهی اوقات نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

۱- اسلام در مورد احترام به والدین آن قدر تأکید کرده است که در کمتر مسئله ای این مقدار تأکید دیده می شود. به عنوان نمونه، به چند مورد اشاره می کنیم :

✓ در چهار سوره از قرآن مجید نیکی به والدین بلافاصله بعد از مسئله توحید قرار گرفته است. تقارن این دو مسئله بیانگر احترام فوق العاده اسلام برای پدر و مادر است. چهار سوره فوق الذکر عبارت اند از :

- سوره بقره آیه ۸۳ : لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا.
- سوره نساء آیه ۳۶ : اعْبُدُوا اللَّهَ وَ لَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا.
- سوره انعام آیه ۱۵۱ : أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا.
- سوره اسراء آیه ۲۳ : فَضَى رَبِّكَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا.

✓ اهمیت این موضوع تا آن پایه است که هم قرآن و هم روایات به صراحت توصیه می کنند که حتی اگر پدر و مادر کافر باشند، رعایت احترامشان لازم است. در سوره لقمان آیه ۱۵ می خوانیم : وَ إِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَ صَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا : «اگر آنها به تو اصرار کنند که مشرک شوی اطاعتشان مکن، ولی در زندگی دنیا به نیکی با آنها معاشرت نما.»

✓ شکرگزاری در برابر پدر و مادر در قرآن مجید در ردیف شکرگزاری در برابر نعمت های خدا قرار داده شده است، با اینکه نعمت خدا بیش از آن اندازه است که قابل شمارش باشد، و این دلیل بر عمق و وسعت حقوق پدران و مادران می باشد. چنان که در سوره لقمان آیه ۱۴ می خوانیم : أَنْ اَشْكُرْ لِي وَ لِرَبِّكَ.

✓ قرآن حتی اجازه کمترین بی احترامی را در برابر پدر و مادر نداده است. در حدیثی از امام صادق علیه السلام می خوانیم : اگر چیزی کمتر از «اف»^۱ وجود داشت خدا از آن نهی می کرد و این حداقل مخالفت و بی احترامی نسبت به پدر و مادر است.^۲

۲- احترام به مادر، مهم ترین پیام این درس است. احترام به مادر و عمل به خواسته های او آن قدر مهم است که حتی از دیدن پیامبر هم واجب تر است. اویس با آنکه از سرزمینی دور (يمن) به دیدار پیامبر آمده بود، اما به دلیل قولی که به مادرش داده بود، حاضر نشد کمی بیشتر صبر کند تا پیامبر را ببیند. پیامبر هم نه تنها از این عمل او آزرده نشد، بلکه کار او را ستود.

۳- معلّم با تبیین پیام این درس می تواند این سؤال را برای دانش آموزان مطرح کند که وقتی جوانی چون اویس حاضر نشد به سبب عمل به خواسته مادرش، کمی بیشتر بماند تا پیامبر را ببیند؛ یعنی حتی دیدن پیامبر نیز نباید باعث عمل نکردن به دستورات مادر شود، پس قطعاً بازی، یا دیدن برنامه تلویزیون و... نباید مانع این شود که ما به حرف های پدر و مادر بی توجه باشیم.

۴- در این درس به نکات دیگری نیز در خصوص احترام به مقام مادر توجه داده شده است که عبارت اند از :

۱- همان گونه که ما در دوران کودکی ضعیف و ناتوانیم و پدر و مادر از ما مراقبت می کنند، در دوران پیری و ناتوانی آنها نیز ما باید از آنها مراقبت کنیم.

۲- اجازه گرفتن از پدر و مادر قبل از رفتن به جایی.

۱- اف کمترین اظهار ناراحتی است.

۲- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَبِيبٍ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ أَذْنَى الْعُقُوفِ أَيْ وَ لَوْ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ شَيْئًا أَهْوَنَ مِنْهُ لَنَهَى عَنْهُ

(اصول کافی، جلد ۴، صفحه ۴۹، روایت ۱)

۳- کمک به پدر و مادر در انجام دادن کارهای خانه.

۴- مؤدبانه نشستن در کنار پدر و مادر.

۵- در این درس به این نکته اشاره شده است که بنده خوب خدا بودن به معنای این نیست که انسان شغل یا درآمد آن چنانی داشته باشد؛ بلکه چه بسا کسی یک چوپان ساده است اما بوی بهشت می‌دهد و کسی ثروتمند است، اما از خدا دور باشد. آنچه که برای انسان ارزش و مقام می‌آورد ایمان به خدا و انجام اعمال نیکوست.

۶- نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این مسئله است که هر چند داستان درس در مورد مادر است، اما حتماً باید دانش‌آموزان را نسبت به مسئله احترام به پدر نیز آگاه کرد؛ چرا که بعد از احترام به مادر حرمت نهادن به پدر نیز از اهمیت بالایی برخوردار است.

جشن تکلیف

توضیحات درس

وقتی پسر یا دختر بالغ شدند؛ یعنی به سنّ معینی رسیدند که بتوانند تکلیف‌های الهی را انجام دهند، به آنان «مکلف» گفته می‌شود. به تکلیف رسیدن برای دانش‌آموزان یک عید به حساب می‌آید.

دانش‌آموزان با برپایی «جشن تکلیف»، برای نعمتی که از طرف پروردگار به آنها رسیده جشن می‌گیرند؛ و این روز بزرگ را به عنوان یک روز پرشکوه و خاطره‌ای به یادماندنی به ذهن می‌سپارند تا با احساسی که از حضور در جشن عبادت به آنها دست می‌دهد، با اراده و خواست خویش به انجام فرایض دینی بپردازند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با نمونه‌هایی از احکام، آداب و مراسم سن تکلیف
- ۲- اشتیاق به برگزاری و شرکت در جشن تکلیف (برای دخترها)
- ۳- مشارکت در برگزاری جشن تکلیف (مخصوص دخترها)
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

تکلیف
مکلف
واجب
حرام

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس:

- ۱- ذهن دانش‌آموزان را به برگزاری یک جشن معطوف نمایید و در آنها شوق و علاقه به جشن و حضور در آن را ایجاد کنید.
- این جشن راهی است برای علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان نسبت به انجام تکالیف و احکام دینی و نیز ارزیابی میزان علاقه دانش‌آموزان

نسبت به آنها و تسلط بر انجام درست آنها. جشن تکلیف در واقع مرحله تجسم بخشیدن به درس‌های مربوط به مکلف شدن و جلسه ارزشیابی آنها نیز محسوب می‌شود.

۲- یکی از بهترین شیوه‌ها برای شروع مناسب، ایجاد سؤال در ذهن کودکان است. (نوشتن کلمه تکلیف در پای تابلوی کلاس) تکلیف یعنی چه؟

سؤال خوب، تعادل ذهن کودک را بر هم زده، در او نیاز به فعالیت برای جست‌وجو و یافتن پاسخ و برقراری تعادل تازه را به وجود می‌آورد. برای ایجاد سؤال از شیوه‌ها و وسایل گوناگون می‌توان استفاده کرد.

○ با طرح پرسش‌هایی، ذهن فراگیران را درگیر کرد.

برای مثال :

چرا این روز را جشن می‌گیریم؟

چرا می‌گوییم جشن عبادت؟

۳- از خاطرات پدر و مادران در سن تکلیف یک انشا بنویسید.

فعالیت‌های درس

➤ فکر می‌کنم : این فعالیت به منظور تمرین فرایند تفکر منطقی پیش‌بینی شده و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. دانش‌آموزان با توجه به مسائل اعتقادی، فقهی یا اخلاقی جمله را کامل می‌کنند و به نمونه‌هایی از کارهای نیک و فضائل اشاره می‌کنند.

➤ بیندیشیم : پس از روخوانی پیام قرآنی و ترجمه آن، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه و تصویر ارائه شده، درباره ارتباط میان آیه، تصویر و موضوع درس به گفت‌وگو می‌پردازند. در ادامه، نمایندگان هر گروه نتایج گفت‌وگوی خود را برای دیگران بیان می‌کنند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان با توجه به مضمون آیه به این نتیجه برسند که برای رسیدن به رستگاری و خوشبختی، باید کارهای خوب و شایسته انجام دهند. یکی از مهم‌ترین نمونه‌های این کارها، نماز و به طور خاص، نماز جماعت است. آیه همچنین نسبت به کسانی که این ویژگی را دارند، تعبیر «خوشا به حال...» دارد. می‌توانید با استفاده از مفهوم این آیه به دانش‌آموزان انگیزه دهید که خدا شما را وقتی که به سن تکلیف برسید و کارهای نیک انجام دهید، خیلی دوست دارد و در قرآن به شما می‌گوید : «خوش به حالتان». همچنین می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید در مورد این قسمت با یکدیگر به گفت‌وگو بپردازند و نظر خود را مطرح نمایند که چرا خدا این چنین تعبیر نموده است و می‌گوید : خوشا به حال آنها!

➤ دوست دارم : این فعالیت به دنبال تقویت اهداف حیطه عاطفی بوده و در آن، دانش‌آموزان مطالبی را که در درس راجع به جشن تکلیف آموخته‌اند، با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند. آنها باید به این نتیجه برسند که عمل به تکالیف الهی باعث می‌شود خدا از کار آنها خوشحال شود و آنها را بیشتر دوست داشته باشد؛ به همین دلیل حتی اگر به سن تکلیف هم نرسیده باشند، باز تلاش می‌کنند که به احکام دینی عمل کنند. گفتنی است که بخش دوم این فعالیت، دانش‌آموزان پسر را بیشتر مورد توجه قرار می‌دهد که در این سن هنوز به سن تکلیف نرسیده‌اند.

➤ کامل کنید : در بخش اول از حروف پراکنده کلمه «واجب» و «حرام» به دست می‌آید و پس از آشنایی با معنای هر یک از این کلمات، در بخش دوم به بیان مصادیقی از آنها پرداخته می‌شود. این فعالیت نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای

دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید؛ بلکه اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. در این فعالیت دانش‌آموزان در می‌یابند که در هر امری باید به متخصص آن مراجعه کنند. بر این اساس، همان طور که برای بهبود بیماری، به پزشک و ساختن خانه، به مهندس مراجعه می‌کنیم، برای آگاهی از احکام دینی نیز باید به مرجع تقلید مراجعه نماییم. البته توضیح این مطلب در دروس مربوط به احکام به تفصیل بیان می‌شود. استفاده از لفظ «مرجع تقلید» از آن جهت است که دانش‌آموزان دختر در این پایه به سن تکلیف می‌رسند و از این پس می‌بایست برای خود مرجع تقلید انتخاب نمایند تا احکام دینی خود را بر اساس دستورات وی انجام دهند. لذا شایسته است که با این عنوان در کلاس آشنا شده و زمینه را جهت صحبت پیرامون انتخاب مرجع تقلید در کلاس فراهم آوریم.

➤ **با هم بخوانیم :** در این قسمت، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان از خواندن شعر در قالب سرود، شادی ناشی از رسیدن به سن تکلیف و ضرورت پابندی به دستورات الهی را در آنها تقویت می‌کنیم. سعی کنید دانش‌آموزان احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر درک کنند. تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی عاطفی و حسی کلمات در این ادراک مؤثر است. از دانش‌آموزان بخواهید لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهند و به آن حس و حال ببخشند.

➤ **با خانواده :** دانش‌آموزان با توجه به محتوای نامه‌ای که از زبان فرشتگان در درس آمده است، پاسخ نامه فرشتگان را در چند سطر می‌نویسند و به بیان احساسات و نظر خود می‌پردازند. دانش‌آموز در این بخش میان اهداف درس و زندگی روزمره خود ارتباط برقرار می‌کند.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
مراسم اسلامی، قرآن کریم، احکام	- آشنایی با برخی احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف دختران - علاقه و اشتیاق برای شرکت در مراسم جشن تکلیف	۸	- بیان نمونه‌های از احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف - اشتیاق برای شرکت در مراسم جشن تکلیف	- نمونه‌هایی از احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم جشن تکلیف اشتیاق نشان می‌دهد و در آن شرکت می‌نماید. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				- نمونه‌هایی از احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم جشن تکلیف اشتیاق نشان می‌دهد و در آن شرکت می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- چند نمونه از احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم جشن تکلیف اشتیاق نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با راهنمایی آموزگار چند نمونه از احکام، آداب و مراسم سنّ تکلیف را بیان می‌کند. - با باری معلم برای شرکت در مراسم جشن تکلیف اشتیاق نشان می‌دهد. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

نیازمند
آموزش
و تلاش
بیشتر

۱- یکی از سؤالاتی که معمولاً در ذهن برخی از دختران شکل می گیرد این است که آیا سنّ نه سالگی برای عمل به تکالیف الهی زود نیست و آیا یک فرد نه ساله توانایی انجام وظایف دینی را دارد.

در این درس با ارائه یک مثال، سعی شده تا به صورت ابتدایی و ساده به این سؤال پاسخ داده شود؛ یعنی با آوردن مثال مدرسه، این گونه به مخاطب القا شده است که همین گونه که شما در سنّ هفت سالگی شرایط لازم را برای ورود به مدرسه و درس خواندن پیدا می کنید و هر روز وظایف مربوط به درس و مدرسه را انجام می دهید، در سنّ نه سالگی نیز واجد شرایط عمل به وظایف الهی می شوید. پس همان گونه که برای علم آموزی و رفتن به مدرسه، سنّ هفت سالگی زود نیست برای ورود به مدرسه عبادت نیز سنّ نه سالگی زود نیست.

۲- تشبیه ورود به سنّ تکلیف به ورود به مدرسه عبادت علاوه بر داشتن نکته بالا، نکات دیگری نیز دارد :

الف) همان گونه که در مدرسه معلّمانی داریم که به ما علم و دانش یاد می دهند، مدرسه عبادت نیز معلّمانی دارد که همان عالمان دین اند که شیوه درست انجام دستورات خدا را به ما می آموزند.

ب) همان گونه که در مدرسه کارنامه ای داریم که نقاط قوت و ضعف ما را نشان می دهد، در مدرسه عبادت نیز کارنامه ای وجود دارد که از سوی فرشتگان کارهای خوب و بد نگاشته می شود و در روز قیامت این کارنامه که در بردارنده همه اعمال خوب و بد ماست، به ما داده می شود.

۳- در این درس، نامه ای از زبان فرشتگان نگاشته شده است. هدف از آوردن این نامه، توجه دادن دانش آموزان به بحث نظارت فرشتگان بر اعمال ماست. هر انسانی دو فرشته دارد که یکی از آنان کارهای خوب انسان را می نویسد و دیگری کارهای بد و همه این اعمال در کارنامه انسان ثبت می شود.

پس حال که فرشتگان اعمال ما را می بینند، خوب است که مراقب رفتارهایمان باشیم.

۴- زیرا این درس که مربوط به مراسم جشن تکلیف دختران است، صرفاً درسی مخصوص دختران نشود، در بخش پایانی داستان، اشاره ای به حسین، برادر محدثه شده است.

پسری که امسال هشت ساله شده و هنوز به سنّ تکلیف نرسیده است.

از آنجایی که نیمی از مخاطبان این درس، دانش آموزان پسرند و هنوز به سنّ تکلیف نرسیده اند، در قسمت پایانی، نکاتی در خصوص وظایف این گروه بیان شده است و آن اینکه اگر چه پسران در این سنّ مکلف نمی شوند، اما چه خوب است از همین حالا نمازهایشان را بخوانند یا در نمازهای جماعت مسجد شرکت کنند. این کار موجب می شود تا در زمان رسیدن به سنّ تکلیف، به خوبی از عهده این وظیفه برآیند.

۵- سنّ تکلیف دختران نه سال قمری یعنی معادل هشت سال و هشت ماه و ۲۱ روز شمسی است.

از این رو، باید توجه داشت که آنچه در رساله های مراجع در مورد سنّ تکلیف دختران بیان می شود و آن را نه سالگی می دانند، به سال های قمری است و اگر به سال شمسی حساب کنیم، یک دختر در سنّ هشت سال و هشت ماه و ۲۱ روز به تکلیف می رسد.

گفت و گو با خدا

توضیحات درس

نماز ستون دین و سرچشمه همه نیکی‌هاست. هرچند این امر مهم، همزمان با سن تکلیف بر انسان واجب می‌شود؛ اما هر چه زودتر فرزندان با آن آشنا گردند، سریع‌تر در راه کسب فضایل اخلاقی گام خواهند گذاشت. انسانی که از کودکی با نماز آشنا و مأنوس شود، زودتر شیرینی عبادت و ارتباط با پروردگار را می‌چشد و دیگر طعم تلخ گناه را نمی‌پسندد. نماز در قبل از تکلیف، تجربه‌ای شیرین و جذاب است و هنگام تکلیف، احساس سختی فرایض را از انسان دور می‌سازد. بدین جهت، ائمه علیهم السلام فرزندان خود را قبل از سن تکلیف، با نماز آشنا می‌ساختند. شروع نماز در سنین کودکی سبب می‌شود که کودک این صفت حسنه را به صورت یک عادت معمول و سازنده در جسم و روان خود، ملکه نماید و جزو برنامه‌های همیشگی زندگی خود، قرار دهد؛ در نتیجه از همه فواید نماز، برخوردار گردد. به علاوه با شروع نماز در دوران کودکی، تعلیم اسلامی چنان در ذهن پذیرنده و شفاف کودک که هنوز سنگینی و تیرگی گناهان ظرفیت‌های فکری و مغزی او را آلوده نکرده است، جای می‌گیرد که امکان شک و تردید در این زمینه در آینده بسیار کاهش می‌یابد. دانش‌آموزان که در سال‌های گذشته با اوقات نماز و کیفیت نماز دو رکعتی آشنا شدند؛ در این درس، با نماز سه و چهار رکعتی و طهارت آشنا می‌شوند. معلمان گرامی با یادآوری این امر که خواندن نماز و استمرار آن وجه امتیاز یک مسلمان از سایرین است؛ بر پابندی دانش‌آموزان به اقامه نماز، اشتیاق بر خواندن آن، احساس وظیفه نسبت به رعایت احکام و تلاش برای خواندن صحیح و مرتب نمازهای روزانه تأکید می‌کنند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز چهار رکعتی
- ۲- آشنایی با احکام ضروری طهارت، وضو و نماز
- ۳- احساس علاقه و اشتیاق به خواندن نماز
- ۴- احساس وظیفه نسبت به رعایت احکام طهارت، وضو و نماز
- ۵- تلاش برای خواندن صحیح و مرتب نمازهای روزانه
- ۶- ادای یک نماز چهار رکعتی به شیوه صحیح
- ۷- تلاش برای عمل به احکام طهارت، وضو و نماز
- ۸- آشنایی با پیام قرآنی.

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- در این باره مناسب است درباره مفهوم تشکر و سپاسگزاری و کاربرد این کلمه از دانش‌آموزان سؤال شود. مثلاً از چه کسی باید تشکر کرد؟ چرا؟

تا فراگیران تجربه‌های خود را بازگو کنند و علل این سپاسگزاری‌ها را بیان نمایند و در ادامه گفت‌وگو معلم به نعمت‌های الهی به ویژه آن دسته نعمت‌هایی که موجب حیرت و شگفتی کودکان می‌شود اشاره می‌کند و موقعیت‌هایی را که در صورت نبود آنها برای ما به وجود می‌آید مورد گفت‌وگو قرار می‌دهد. وقتی که زمینه‌های لازم جهت توجه به الطاف الهی مهیا شد، این مقایسه را انجام می‌دهیم که ما وظیفه خود می‌دانیم تا در مقابل کوچک‌ترین محبت دیگران تشکر کنیم. چگونه می‌توانیم سپاس این همه نعمت‌های خداوند را به جا آوریم؟ و روش این سپاس‌گزاری‌ها چیست؟

پس از گفت‌وگو درباره روش‌های گوناگون این وظیفه نتیجه می‌گیرد که بهترین راه شکرگزاری از خدا، نماز خواندن است. به این وسیله می‌توانیم با خدای مهربان سخن بگوییم.

۲- معلم می‌تواند در یک محیط صمیمی و در عین حال آموزنده، عملاً نماز خواندن را به فراگیران آموزش دهد. قبلاً از آنها خواسته شود با لباس پاک و تمیز به مدرسه بیایند. پیش از نماز، معلم مشغول وضو گرفتن می‌شود و از کودکان می‌خواهد که کارهای وی را عیناً تکرار کنند. سپس در مکانی تمیز، در نمازخانه مدرسه یا مسجد نزدیک دبستان، در صفوف منظم قرار می‌گیرند و معلم نماز را بلند و شمرده می‌خواند و کودکان هم تکرار می‌کنند و در صورت آمادگی یکی از دانش‌آموزان، او می‌تواند با نظارت معلم این کار را انجام دهد.

۳- استفاده از کتاب پیک نماز، آموزش گرفتن وضو، خواندن نماز، به صورت زیبایی طراحی شده است را به کلاس برده و به این وسیله بتوانیم شروع مناسبی برای تدریس این درس داشته باشیم. (پیک نماز، پدید آورنده حسین الله مرادی)

۴- برای وضو یک نمایش به صورت پانتومیم (حرکات بدون صدا) انجام می‌دهیم و به شرکت‌کننده‌ها در مسابقه می‌گوییم: بگو من چه کار کردم. مثلاً انجام وضو را به این صورت نمایش داده و درباره آن سؤال می‌کنیم.

۵- کلمات سوره حمد را جدا جدا روی کارت‌ها نوشته و آنها را در چند جای مختلف پنهان می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم با پیدا کردن و کنار هم گذاشتن این کارت‌ها سوره مورد نظر را بخوانند یا پس از پیدا کردن کارت‌ها طوری بایستند و کارت خود را مقابل خود بگیرند که بقیه دانش‌آموزان بتوانند آن سوره را بخوانند. در این مسابقه باید به تعداد کارت‌ها، افرادی را به یافتن سوره فرستاد.

۶- پخش صدای اذان (فعالیت کتاب دوست دارم) می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

۷- کاردستی ساختن مسجد با استفاده گل‌های خشک شده یا کاغذی.

موارد مورد نیاز برای این کار عبارت‌اند از :

برگ‌های مورد نیاز در این کاردستی را بهتر است دو روز قبل از استفاده، لای کتاب بگذارید تا کمی خشک شود.

(۱) چسب (۲) کاغذ سفید (۳) مداد و قیچی

روش کار : ابتدا طرح گنبد و مناره‌ها را روی کاغذ بکشید. کار چسباندن برگ یا گلبرگ‌ها را از پایین گلدسته‌ها به صورت موازی با هم شروع کنید. در ترتیب چیدن برگ‌ها اگر از بزرگ به کوچک کار کنید کار شما زیباتر به نظر می‌رسد. یک تکه از برگ را به شکل هلال برش بزنید و روی برگه بچسبانید.

بعد از چسباندن برگ‌های مناره‌ها کم‌کم برگ‌های دیگر هم به ساختمان مسجد اضافه کنید تا وقتی که کار شکل طبیعی خود را به دست آورد. برای در ورودی مسجد، از برگ پهن‌تر و با رنگ متفاوت استفاده کنید تا در کاردستی شما بیشتر نمایان باشد. بهتر است کار چسباندن برگ‌های ساختمان مسجد را از اطراف شروع کنید تا اینکه همان ابتدا برگ‌ها را داخل کار بچسبانید.

فعالیت‌های درس

➤ **ببین و بگو :** این بخش با انجام یک فعالیت عینی، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. شما می‌توانید با تأکید بر ضرورت پذیرفتن دعوت که نشانه ادب است، به این نتیجه برسید که وقتی کسی ما را به سوی چیزی دعوت می‌کند، ادب حکم می‌کند که خیلی زود جواب او را بدهیم به‌ویژه اینکه آن شخص برای ما عزیز باشد و او را دوست داشته باشیم. اذان، صدای دعوت خدا برای نماز است و هر کس خدا را بیشتر دوست داشته باشد، برای اجابت دعوت او به سوی نماز بیشتر تلاش می‌کند و البته رعایت ادب این است که خیلی زود برای خواندن نماز برخیزد.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان با توجه به طرح بحثی که در فعالیت گذشته صورت گرفت و درک این نکته که با خواندن نماز در اول وقت، خدا ما را بیشتر دوست دارد، هر یک این جمله را تکمیل می‌نمایند.

➤ **بیندیشیم :** پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت) دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه و ارتباط آن با درس به گفت‌وگو می‌پردازند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان با توجه به مضمون آیه به این نتیجه برسند که خواندن نماز در سنّ کودکی و نوجوانی بسیار اهمیت دارد و لقمان در این آیه به فرزند خود سفارش می‌کند تا آن را به پا دارد و ترک نکند.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای تثبیت و تعمیق اهداف درس و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان در گروه‌های خود پیرامون موضوع به بحث و گفت‌وگو پرداخته و با راهنمایی‌های معلم می‌توانند به این موارد اشاره نمایند که در هنگام نماز با خدا سخن می‌گوییم و شایسته است که با حالت پاکیزه در مقابل خدا حاضر شویم. همچنین یکی از شرایط صحت نماز، پاک بودن بدن و لباس نمازگزار از نجاست است که در درس به آن اشاره شد. این دستورات به نمازگزار می‌آموزد که مسلمان و نمازگزار واقعی باید همیشه و در همه حال تمیز و پاکیزه باشد.

➤ **تمرین کنیم :** تمرین این بخش در مدرسه انجام می‌شود. برای انجام این فعالیت، به دانش‌آموزان فرصت دهید که ابتدا به صورت داوطلبانه و انفرادی و سپس در صورت تمایل به صورت دسته جمعی اذان بگویند. پیشنهاد می‌شود پس از تمرین کلاسی، با هماهنگی مدیر مدرسه، اذان مدرسه توسط دانش‌آموزان داوطلب اجرا گردد.

➤ **با هم بخوانیم :** در این قسمت، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان از خواندن شعر در قالب سرود، شادی ناشی از راز و نیاز با خدا را در آنها تقویت می‌کنیم. سعی کنید دانش‌آموزان احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر درک کنند. از دانش‌آموزان بخواهید لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهند و به آن حس و حال ببخشند.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. در این فعالیت دانش‌آموزان در می‌یابند که نماز مقدماتی دارد که باید به آنها توجه شود. البته این مقدمات برخی واجب‌اند که رعایت آنها برای صحت نماز الزامی است؛ مثل پاک کردن دست از خون، وضو گرفتن، قرار گرفتن به سوی قبله و برخی مستحب‌اند؛ مانند شانه کردن مو و عطر زدن، به مسجد محل رفتن و...

➤ **کامل کنید :** این بخش با یادآوری از سال گذشته، به تثبیت اهداف کمک می‌کند. در این فعالیت، دانش‌آموزان با نوبت‌ها و تعداد رکعات نماز آشنا می‌شوند. در مورد تعدد تکرار نمازهای روزانه، پیامبر (ص) نماز را به چشمه‌آبی تشبیه نموده است که بر در خانه کسی باشد و او شبانه‌روز پنج بار خود را در آن شست و شو دهد که بدون تردید چرک و آلودگی در بدن چنین کسی باقی نخواهد ماند.

➤ **با خانواده :** دانش‌آموزان را به انجام این فعالیت در کنار اعضای خانواده تشویق نمایید.

عنوان کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
مراسم اسلامی، قرآن کریم	- آشنایی با احکام ضروری طهارت، وضو و نماز - آشنایی با پیام قرآنی	۹	- بیان احکام طهارت، وضو و نماز - ادای صحیح یک نماز سه و چهار رکعتی - درک مفهوم پیام قرآنی	- احکام طهارت، وضو و نماز را همراه با مثال توضیح می‌دهد. - نمازهای پنج‌گانه را به‌طور صحیح به‌جا می‌آورد. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم در باره آن توضیح می‌دهد.
				- احکام طهارت، وضو و نماز را مثال بیان می‌کند. - نمازهای پنج‌گانه را به‌طور صحیح به‌جا می‌آورد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- احکام طهارت، وضو و نماز را بیان می‌کند. - نمازهای پنج‌گانه را به‌طور صحیح به‌جا می‌آورد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با راهنمایی آموزگار احکام طهارت، وضو و نماز را بیان می‌کند. - با یاری معلم نمازهای پنج‌گانه را به‌طور صحیح به‌جا می‌آورد. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

۱- ورودیه این درس به بیان برخی آداب نماز با توجه به سنت و سیره پیامبر می‌پردازد. دانش‌آموز در سال گذشته با شخصیت مهربان و دوست داشتنی پیامبر آشنا شده است. از این رو، به کارها و رفتارهایی که منتسب به او باشد، علاقه نشان می‌دهد. به همین دلیل در این درس برخی آداب نماز با استناد به روش پیامبر اکرم (ص) بیان شده است:

مسواک زدن، پوشیدن لباس‌های تمیز و زیبا، آراستن ظاهر و عطر زدن.

هر کدام از این اعمال باعث می‌شود که نماز ما اجر و پاداش بیشتری بیابد.

این درس فرصت خوبی است که از دانش‌آموزان بخواهیم تا هنگام آماده شدن برای نماز و یا هنگام شرکت در نماز جماعت، لباسی مناسب بپوشند، مسواک بزنند و با عطر خود را خوشبو سازند. البته استعمال عطر برای دختران نباید به حدی باشد که موجب جلب توجه نامحرمان شود.

۲- در این درس، به یکی از احکام مهم نماز یعنی طهارت پرداخته شده است.

البته مؤلف سعی کرده است تا به یکباره وارد این بحث نشود و در ابتدا با بیان نکاتی در خصوص سیره پیامبر برای حضور پاک و آراسته در نماز، اهمیت پاکی و آراستگی را بیان کند و سپس با ذکر فلسفه طهارت که همان لزوم پاک بودن به هنگام گفت‌وگو با خدا و دوست داشتن پاکیزگی توسط خداوند است، به شرح برخی از احکام طهارت بپردازد.

۳- نکته مهمی که در خصوص پاک کردن بدن از نجاساتی چون خون یا ادرار وجود دارد، این است که برخی گمان می‌کنند با پاک کردن خون یا ادرار با دستمال، بدنشان تطهیر می‌شود. مثلاً اگر دست آنان خونی شد، با دستمالی خون را برطرف می‌کنند و گمان می‌کنند دیگر نیازی به شست و شو نیست؛ در حالی که این نجاسات جز با شستن آب پاک نمی‌شوند. به همین دلیل در این درس تأکید شده که استفاده از دستمال کافی نیست.

۴- متأسفانه برخی از دانش‌آموزان نسبت به طهارت بدن به خصوص به هنگام آلوده شدن به نجاساتی همچون ادرار و خون بی‌توجه‌اند و حتی به دلیل تربیت نامناسب، این موارد را جز نجاسات نمی‌دانند. این درس فرصت خوبی است تا معلمان با توجه به این نکات که خداوند انسان‌های پاکیزه را دوست دارد یا پاکیزه بودن از نشانه‌های یک مسلمان است یا پیامبر انسان‌های پاکیزه را دوست داشت، به تبیین اهمیت طهارت و دور بودن از چیزهای آلوده‌ای همچون ادرار و خون بپردازند.

۵- در این درس و برخی درس‌های دیگر، (مانند درس هشتم)، به صورت ظرفی به اقامه نماز به صورت جماعت و در مسجد اشاره شده است؛ مثلاً رسول خدا برای نماز آماده می‌شد و به مسجد می‌رفت یا در درس قبل حسین و محدثه با پدر و مادرشان برای نماز به مسجد می‌رفتند. تکرار این مسئله در دروس متعدد برای سوق دادن دانش‌آموزان به حضور در مساجد و شرکت در نمازهای جماعت است.

۶- نکته دیگری که در این درس به آن توجه و در یک جمله ساده آن را بیان نموده است، توجه به خواندن نماز در اول وقت است. رسول خدا با شنیدن صدای اذان، بدون هیچ وقفه‌ای، از جای برمی‌خواست و خود را برای نماز آماده می‌کرد.

همچنین در فعالیت «هر صدا، نشانه چیست؟» صدای اذان به عنوان صدای دعوت الهی معرفی شده است که همه را به خواندن نماز فرا می‌خواند، پس شایسته نیست که این دعوت را بی پاسخ گذاریم و به دنبال کار دیگری برویم.

۷- همکاران محترم توجه داشته باشند که در متون دینی بر دو نکته اصلی در مورد نماز تأکید شده است: نخست نماز اول وقت، دوم اقامه نماز به صورت جماعت در مسجد.

پس بجاست تا در هر درسی که سخن از نماز است، دانش‌آموزان را به این دو نکته مهم نیز توجه دهیم.

ماه مهمانی خدا

توضیحات درس

ماه رمضان ماه نزول قرآن است و به همین جهت، بر سایر ماه‌ها برتری یافته و برای روزه گرفتن انتخاب شده است. رسول خدا (ص) در ضمن خطبه‌ای در فضیلت ماه رمضان می‌فرماید: ای مردم، ماه خدا با برکت و رحمت و آمرزش به شما رو کرده است؛ ماهی است که نزد خدا بهترین ماه‌هاست؛ روزهایش بهترین روزها، و شب‌هایش بهترین شب‌ها، و ساعاتش بهترین ساعات است. ماهی است که در آن به مهمانی خدا دعوت شده‌اید و...، نفس‌های شما در آن تسبیح است و خواب شما در آن عبادت؛ کردارتان در آن پذیرفته و دعایتان مستجاب است. بهترین کارها در این ماه، دوری از محارم خدای عزوجل است.

در درس «ماه مهمانی خدا» تلاش شده تا دانش‌آموزان ضمن آشنایی بیشتر با مفهوم روزه و برخی از احکام آن، برای گرفتن روزه، اشتیاق پیدا کرده و برای آن تمرین و تلاش نمایند تا به این وسیله، هم از خداوند به سبب اینکه او را هدایت کرده تشکر کنند و هم مورد رحمت خدا قرار گرفته و به اجر عظیمی برسند.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان، این درس در ماه رمضان یا یکی از روزهایی که به روزه آن سفارش شده است، تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن
- ۲- اشتیاق به گرفتن روزه (به‌ویژه برای دختران)
- ۳- تلاش برای گرفتن روزه ماه رمضان (برای دختران)
- ۴- تمرین برای روزه گرفتن در ماه رمضان (برای پسران)
- ۵- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

روزه
رمضان
افطار
سحر

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- درس «ماه مهمانی خدا» به دو موضوع می‌پردازد : موضوع اول ماه مبارک رمضان و احکام روزه، بدین ترتیب متن درس می‌تواند فرصت مناسبی را برای ایجاد بحث و گفت‌وگویی دوستانه و آموزنده میان دانش‌آموزان فراهم آورد.
 - بهترین شیوه برای تدریس اثربخش، ایجاد یک موقعیت متناسب با موضوع درس است. در صورت امکان از شخصی که روزه است دعوت شود تا به کلاس بیاید و ضمن تعارف یک خوراکی به ایشان دانش‌آموزان متوجه روزه‌دار بودن ایشان شوند.
 - ۲- می‌توانید از خواندن درس، برای طرح یک موضوع میان دانش‌آموزان بهره بگیرید. بدین ترتیب که درباره موضوع یا موضوعات درس از آنها پرسید و از آنها بخواهید هر یک در این باره صحبت کنند.
 - به طور مثال، در درس همیشه با من : در رابطه با ویژگی‌های حضرت محمد (ص) صحبت کنیم می‌توان درس را با پرسشی به این صورت آغاز کرد.
 - اگر قرار باشد ویژگی‌های شخصیتی خود را بیان کنید چه می‌نویسید؟ از همه آنها بخواهید که به طور شفاهی یا کتبی توضیح دهند.
 - ۳- بیان خاطرات دانش‌آموزان از حضور در مسجد یا شب‌های ماه مبارک رمضان بسیار مناسب است.
 - ۴- بیان خاطرات یا دانستنی‌های دانش‌آموزان درباره روزه زمینه مناسبی است برای بیان برخی آداب ساده روزه به ویژه برای دختران.
 - ۵- می‌توان با ذکر حدیثی از پیامبر این درس را آغاز کرد. مانند روایت زیر :
- صُومُوا تَصِحُّوا^۱.
- روزه بگیرید تا سلامتی پیدا کنید.
- ۶- برگزاری جشنواره، ساده‌ترین سفره افطاری توسط گروه‌ها در کلاس می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می کند. در این فعالیت دانش آموزان با ذکر کلماتی در رابطه با ماه رمضان از قبیل : قرآن، روزه، افطار، سحر، دعا، نماز، شب قدر و... و به کارگیری آنها، متنی را می نویسند. در این فعالیت دانش آموزان اشتیاق خود را بیان می کنند و تمایل خود را برای عمل به تکالیف الهی که باعث به سعادت رسیدن آنان و موجب محبوب شدنشان در نزد خدا می شود، ابراز می نمایند. معلمان گرامی می توانند دانش آموزان را هدایت کنند تا به مباحثی از جمله آداب روزه داری، فواید روزه گرفتن، آثار و برکات ماه رمضان و... اشاره کنند.

➤ **بیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی و ترجمه آن، دانش آموزان در گروه های چند نفره با توجه به مضمون آیه و ارتباط آن با درس، به گفت و گو می پردازند. انتظار می رود دانش آموزان با توجه به مضمون آیه از اشتیاق خود نسبت به روزه و فوایدی که روزه گرفتن و انجام دستور خدا می تواند به دنبال داشته باشد، سخن بگویند.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای جمع بندی پایانی از درس توسط معلم و با مشارکت دانش آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش آموزان را هدایت کنند تا در برابر هر جمله به پاسخ درست، اشاره کنند.

➤ **گفت و گو کنیم :** مخاطب این فعالیت بیشتر دانش آموزان پسرند که هنوز به سن تکلیف نرسیده اند، اما دوست دارند روزه را تجربه نمایند. دانش آموزان پس از گفت و گو پیرامون موضوع فعالیت، نظرات خود را از قبیل به اصطلاح روزه کله گنجشکی، انجام کارهای نیک و کمک به روزه داران در خانه و... مطرح می نمایند. قابل توجه معلمان گرامی اینکه روزه گرفتن در بخشی از ساعات روز (نه همه روز)، در سیره ائمه معصومین علیهم السلام نسبت به فرزندان خردسالشان وجود داشته است. امام باقر (ع) می فرماید : ما کودکان را زمانی که هفت ساله اند به مقداری از روزه که در روز توانش را دارند - نصف روز، کمتر یا بیشتر - امر می کنیم و زمانی که تشنگی و گرسنگی بر آنها حیره گشت افطار می کنند تا به روزه گرفتن عادت کنند و توان آن را به دست آورند.

➤ **با هم بخوانیم :** در این قسمت از فعالیت ها، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش آموزان از خواندن شعر در قالب سرود، این ذهنیت را در آنها تقویت می کنیم که شایسته است در ماه مهمانی خدا تلاش کنیم تا با روزه گرفتن و حضور در مساجد، از خداوند تشکر کنیم.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می کند. در این فعالیت دانش آموزان با چسباندن حروف اول پاسخ ها، به کلمه «فلسطین» که تکمیل کننده سخن امام خمینی (ره) است، می رسند و به این ترتیب، زمینه ای فراهم می شود تا دانش آموزان با «روز قدس» آشنا شوند. قدس نخستین قبله مسلمانان، سرزمین اصلی و وطن میلیون ها مسلمان فلسطینی است که اسرائیل، از سال ۱۹۴۸ آن را از دست ساکنانش خارج کرد و تحت سلطه نیروهای اشغالگر خود قرار داد. این توطئه از همان اولین سال های اجرا، با مقاومت مردم مسلمان فلسطین و اعتراض مسلمانان و انسان های آزاده جهان مواجه شد و به شکل مبارزات سیاسی - نظامی، چهره خود را نشان داد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، امام خمینی در روز ۱۶ مرداد ۱۳۵۸ در سیزدهمین روز از ماه مبارک رمضان سال ۱۳۹۹ هجری قمری برای به نمایش گذاردن حساسیت جهانی نسبت به سرنوشت قدس و نجات آن از جنگال صهیونیست ها، آخرین جمعه ماه مبارک رمضان را به عنوان «روز قدس» تعیین و پیامی به همین مناسبت صادر نمودند. ملت مسلمان ایران نیز پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، مسئله آزادسازی فلسطین از جنگال غاصبان قدس را سرلوحه آرمان هایش قرار داده و همه ساله روز قدس را به روز فریاد کشیدن بر سر ستمکاران تاریخ تبدیل کرده است.

➤ **خاطره گویی :** دانش آموزان خاطرات شیرینی از اولین روزه های خود دارند. آنها در این فعالیت به اصرار در بیدار شدن

سحر و سحری خوردن همراه با بزرگ‌ترها، فراموش کردن اینکه روزه دارند و چیزی خورده‌اند و خاطرات خوش دیگری که برای آنها یا دوستانشان اتفاق افتاده است، اشاره می‌کنند.

➤ **با خانواده :** برای انجام این فعالیت، دانش‌آموزان با راهنمایی خانواده با برخی چیزها که روزه را باطل می‌کند، آشنا می‌شوند. نه چیز روزه را باطل می‌کند که از جمله آنها فرو بردن تمام سر در آب است و چون در ورزش شنا ممکن است این اتفاق بیفتد، باید این ورزش را به بعد از افطار موکول کنیم. برای آشنایی با سایر مبطلات روزه می‌توانید به رساله مراجع تقلید مراجعه کنید.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
احکام، مراسم اسلامی، قرآن کریم	آشنایی با مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن		بیان مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن	- مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن را توضیح می‌دهد. - برای گرفتن روزه ماه رمضان اشتیاق و تلاش دارد. (برای دختران) - برای روزه گرفتن در ماه رمضان تمرین می‌کند. (برای پسران) - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
	اشتیاق به گرفتن روزه		خوب	- مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن را بیان می‌کند. - برای گرفتن روزه ماه رمضان اشتیاق و تلاش دارد. (برای دختران) - برای روزه گرفتن در ماه رمضان تمرین می‌کند. (برای پسران) - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
		۱۰	اشتیاق و تلاش برای گرفتن روزه ماه رمضان (برای دختران) و تمرین برای روزه گرفتن در ماه رمضان (برای پسران)	- مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن را بیان می‌کند. - برای گرفتن روزه ماه رمضان اشتیاق و تلاش دارد. (برای دختران) - برای روزه گرفتن در ماه رمضان تمرین می‌کند. (برای پسران) - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
	آشنایی با پیام قرآنی		درک مفهوم پیام قرآنی	- با راهنمایی آموزگار مفهوم روزه و برخی از مراسم و احکام آن را بیان می‌کند. - با باری معلم برای گرفتن روزه ماه رمضان اشتیاق و تلاش دارد. (برای دختران) - با کمک آموزگار برای روزه گرفتن در ماه رمضان تمرین می‌کند. (برای پسران) - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
			نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	

۱- سحر، کودکی است که در ماه مبارک امسال به سنّ تکلیف می‌رسد. همان طور که می‌دانید دختران در نه سالگی به سنّ تکلیف می‌رسند. البته این نه سال به سال‌های قمری حساب می‌شود که از سال‌های شمسی کمتر است. نه سال قمری معادل هشت سال و هشت ماه و ۲۱ روز شمسی است. برای همین در این داستان، سال تولد سحر به سال قمری بیان شده است و مادر، روز تولد سحر را ماه رمضان نه سال قبل بیان می‌کند.

از این رو، باید توجه داشت که آنچه در رساله‌های مراجع در مورد سنّ تکلیف دختران بیان می‌شود و آن را نه سالگی می‌دانند، به سال‌های قمری است و اگر به سال شمسی حساب کنیم یک دختر در سن هشت سال و هشت ماه و ۲۱ روز به تکلیف می‌رسد.

۲- در این درس نیز با توجه به اینکه پسران هنوز به سنّ تکلیف نرسیده‌اند، اشاره‌ای به برادر سحر یعنی سعید شده است که اگرچه به سنّ تکلیف نرسیده، اما خوب است برای آمادگی بهتر از حالا نماز را تمرین کند و برخی روزها را در ماه رمضان، روزه بگیرد. ۳- در این درس با برخی از ویژگی‌های ماه رمضان نیز آشنا می‌شویم که عبارت‌اند از:

الف) توجه ویژه روزه داران به نیازمندان

ب) روزه گرفتن و برپایی مراسم افطاری

ج) حضور بیشتر در مساجد

د) انس با قرآن

ه) مراسم احیای شب‌های قدر و ...

۴- در این درس، ماه رمضان به عنوان ماه مهمانی خدا معرفی شده است. نامی که ریشه در روایات ما دارد. خوب است که همکاران محترم با بیانی ساده، دلیل این نامگذاری را برای دانش‌آموزان شرح دهند.

برای مثال، یکی از دلایلی که می‌توان برای دانش‌آموزان گفت این است در این ماه، مهمان خدا می‌شویم و همان‌گونه که ما سعی می‌کنیم بهترین غذاها و یا وسایل پذیرایی را برای مهمان خود فراهم کنیم، خداوند نیز ما بندگان خود را با بهترین پاداش‌ها پذیرایی می‌کند. مثلاً کسی که در این ماه یک آیه قرآن بخواند، پاداش خواندن تمام قرآن را دارد و کسی که در شب قدر خدا را عبادت کند، پاداش هزار ماه عبادت خدا را برده است. پس معلوم می‌شود که خدا از ما که مهمانان اویم به بهترین شکل پذیرایی می‌کند.

۵- با توجه به ویژگی‌هایی که در این درس در خصوص ماه رمضان گفته شده است، شایسته است که همکاران دانش‌آموزان را به اهمیت توجه به نیازمندان یا اهمیت دادن افطاری (حتی در حدّ یک خرمای ساده) آشنا کنند.

عید مسلمانان

توضیحات درس

در فرهنگ اسلامی اولین روز ماه شوال به عنوان عید فطر و جشن بازگشت به فطرت معین شده است؛ زیرا روزه‌داران در طول ماه رمضان با ارتباط‌های پی در پی با خداوند متعال و استغفار از گناهان به تصفیه روح و جان خویش همت گماشته و از تمام آلودگی‌های ظاهری و باطنی که برخلاف فطرت آنهاست، خود را پاک نموده و به فطرت واقعی خود برمی‌گردند. حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «این، عید کسی است که خدا روزه‌اش را پذیرفته و نماز او را ستوده است و هر روز که خدا نافرمانی نشود، آن روز، عید است». در روز عید فطر، گویی یک مسلمان از نو متولد می‌شود؛ زیرا از تمام آلودگی‌ها و پلیدی‌ها پاک شده و کمترین پاداش خود را که پاکی و پاکیزگی است دریافت می‌نماید. حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «ای بندگان خدا، بدانید که کوچک‌ترین چیزی که برای مردان و زنان روزه‌دار است، این است که فرشته‌ای در روز آخر ماه مبارک رمضان به آنها ندا می‌دهد: ای بندگان خدا، بشارتتان باد که [خداوند متعال] تمام گناهان گذشته شما را آمرزد، پس بنگرید که بعد از این چگونه عمل خواهید کرد».

در درس «عید مسلمانان» تلاش شده تا دانش آموز ضمن آشنایی بیشتر با مراسم مربوط به روزه و عید فطر که یکی از مهم‌ترین اعیاد اسلامی است و تمامی مسلمانان در سراسر جهان آن را محترم شمرده و جشن می‌گیرند، برای شرکت در این مراسم اشتیاق و جنب و جوش بیشتری پیدا کرده و در مراسم عید فطر و نماز آن مشارکت نماید.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمان‌های بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در یکی از اعیاد

اسلامی تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با برخی مراسم و احکام مربوط به روزه و عید فطر
- ۲- اشتیاق به شرکت در مراسم مربوط به روزه و عید فطر
- ۳- مشارکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

عید فطر

روزه

نماز عید فطر

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- می‌توانید کلاس خود را با گفتن تکبیرها و دعاهایی که در روز عید فطر می‌گویند، همراه با دانش‌آموزان شروع کنید. این کار می‌تواند برای دانش‌آموزان شادی‌آور و چه بسا تعجب برانگیز باشد. سپس می‌توانید درباره این شعارها و نیز اطلاعات دانش‌آموزان با آنها گفت‌وگو کنید.
- ۲- گفت‌وگو درباره عید فطر و نیز خاطره‌گویی دانش‌آموزان در این باره یکی از شیوه‌های مناسب برای آموزش این درس است. (استفاده از فعالیت خاطره‌گویی در کتاب می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.)
- ۳- در صورتی که این امکان برای شما فراهم باشد از قبل، کلاس و مدرسه را تزئین کرده و به مناسبت عید فطر جشنی را برگزار کنید، بسیار مناسب است.
- ۴- با ایجاد یک سؤال از آنها بخواهید که بگویند مراسم جشن عید فطر در شهر یا روستای شما چگونه است؟ این سؤال و پاسخ‌ها می‌تواند (در فعالیت کتاب با خانواده) شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

فعالیت‌های درس

- **فکر می‌کنم :** دانش‌آموزان این فعالیت را به صورت فردی انجام می‌دهند و با استفاده از ویژگی‌ها و اوصافی که برای روز عید فطر وارد شده از جمله، عید مسلمانان، عید بزرگ و... جمله را کامل می‌کنند.
- **دوست دارم :** این فعالیت به دنبال تقویت اهداف حیطه عاطفی است. برای انجام این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید مطالبی را که تاکنون درباره عید فطر آموخته‌اند، با زندگی روزمره خود تطبیق دهند. شرکت در نماز عید، دید و بازدید از نزدیکان و... از جمله مواردی است که دانش‌آموزان می‌توانند به آنها اشاره نمایند.
- **ببین و بگو :** در این فعالیت، با جلب توجه دانش‌آموزان به تصاویر از آنها بخواهید در مورد برگزاری مراسم مربوط به عید فطر در سایر کشورها مطالبی را بیان کنند. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا به همبستگی و وحدت بین مسلمانان در سایر کشورها پی ببرند.
- **خاطره‌گویی :** دانش‌آموزان خاطرات شیرینی از حضور در نماز عید فطر دارند. این فعالیت فرصت یادآوری این خاطرات را فراهم می‌آورد.
- **بیندیشیم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان ضمن توجه به اهمیت دعا کردن در روز عید فطر، دعاهای خود را بیان می‌کنند.
- **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. در این فعالیت، دانش‌آموزان با مرتبط کردن خانه‌ها به یکدیگر به مرور مطالب آموخته شده می‌پردازند.
- **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای جمع‌بندی پایانی از درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. نمایندگان هر گروه نظرات گروه خود را پیرامون موضوع فعالیت بیان می‌کنند. خوب است دانش‌آموزان به این مطلب اشاره نمایند که مسلمانان با یک ماه روزه‌داری و موفقیت در روزه گرفتن، از اینکه توانستند دستور خدا را انجام دهند، خوشحال شده و این روز را عید می‌گیرند.
- **با خانواده :** این فعالیت با توجه به تأثیر غیر قابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، طراحی گردیده است. این فعالیت موجب تثبیت اهداف درس در حیطه شناختی و عاطفی می‌گردد.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
مراسم اسلامی، احکام، قرآن کریم	آشنایی با برخی از احکام و مراسم روزه و عید فطر	۱۱	بیان نمونه‌هایی از احکام و مراسم روزه و عید فطر	- نمونه‌هایی از احکام و مراسم روزه و عید فطر را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن اشتیاق نشان می‌دهد و در آن مشارکت می‌نماید. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
	علاقه و اشتیاق برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن			- نمونه‌هایی از احکام و مراسم روزه و عید فطر را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن اشتیاق نشان داده و شرکت می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
			اشتیاق برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن	- چند نمونه از احکام و مراسم روزه و عید فطر را بیان می‌کند. - برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن اشتیاق نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
			نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	- با راهنمایی آموزگار چند نمونه از احکام و مراسم روزه و عید فطر را بیان می‌کند. - با باری معلم برای شرکت در مراسم مربوط به روزه، عید فطر و نماز آن اشتیاق نشان می‌دهد. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
	آشنایی با پیام قرآنی		درک مفهوم پیام قرآنی	

۱- هدف این درس، آشنایی با عید فطر و نماز عید است. از این رو، چند مورد از اعمال و آداب این روز به زبان ساده برای دانش آموزان بیان شده است :

۱- خواندن تکبیر روز عید : اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَانَا وَ لَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَوْلَانَا.

(البته هدف از بیان این ذکر، صرف آشنایی با آن است و نیاز به آموزش آن به دانش آموز نیست.)

۲- به جا آوردن نماز عید فطر

۳- پوشیدن لباس های نو و مناسب و خوشبو کردن خود

۴- دیدار با دوستان و آشنایان و تبریک عید به آنان.

۲- با وجود آنکه اعیادی همچون عید غدیر، عید قربان و عید فطر از جایگاه بالایی در دین اسلام برخوردار است، اما متأسفانه در فرهنگ ما آن گونه که شایسته است به این اعیاد اسلامی و دینی توجه نمی شود.

در این درس سعی شده تا عید فطر به عنوان عیدی بزرگ معرفی شود و به دانش آموزان یادآور شود که همان گونه که در عید نوروز لباس نو و زیبا می پوشد و به دیدن دوستان و آشنایان می رود، در این روز نیز پوشیدن لباس های زیبا و مناسب سفارش شده و دیدار با آشنایان و تبریک عید به آنها از سنت های نیکوی این روز است.

حرف‌های آسمانی

توضیحات درس

قرآن در یکی از ظلمانی‌ترین دوره‌های زندگی بشر، یعنی در عصر جاهلیت، همچون مشعلی فروزان تابید تا انسان را از تاریکی‌های جهل و نادانی رها کند و در دریایی از رحمت و برکت و نور، غوطه‌ور سازد. قرآن کتابی است که رستگاری انسان را در دو جهان تضمین می‌کند و انسان را محبوب حضرت پروردگار می‌نماید.

در محضر حضرت رضا (ع)، سخن از قرآن به میان آمد فرمودند: «خداوند زمانی پیامبرش را به سوی خود فرا خواند که دین را کامل نمود و بر او قرآن را نازل کرد، کتابی که روشنگر همه چیز است و حلال و حرام و حدود و احکام و هر آنچه مردم به آن نیازمندند، در آن به طور کامل بیان شده است. قرآن کلام خداست، از آنچه او گفته است، فراتر نروید و هدایت را در غیر او نجوید که گمراه می‌شوید. قرآن ریسمان محکم، دستاویز استوار و آیین برتر خدا در میان بندگان است. به سوی بهشت راهبری می‌کند و از دوزخ‌رهایی می‌بخشد. در اثر گذشت زمان، کهنه نشده و با تکرار بر زبان‌ها از ارزش و اثر بخشی آن کاسته نمی‌شود؛ زیرا خداوند، آن را برای زمان خاصی قرار نداده است؛ بلکه حجت و برهان برای همه انسان‌ها در سراسر زندگی آنهاست و نه از پیش رو و نه از پس، باطل به آن وارد نخواهد شد».

در درس حرف‌های آسمانی تلاش شده تا دانش آموز ضمن آشنایی بیشتر با کتاب آسمانی خود و اینکه قرآن آن قدر زیباست که حتی سران و بزرگان کفار نمی‌توانستند از شنیدن آیات زیبای آن خودداری کنند، به خواندن و انس با قرآن به عنوان زمینه‌ای برای عمل به دستورات شفافبخش آن، تمایل پیدا کند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با قرآن به عنوان کتاب آسمانی مسلمانان
- ۲- تمایل به خواندن قرآن و انس با آن
- ۳- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

قرآن

سوره

آیه

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- خوب است ترتیبی داده شود که با تشریفات خاص قرآن وارد کلاس شود.
- مثلاً یکی از دانش‌آموزان با احترام کامل قرآن را در دست گرفته و وارد شود و تمام شاگردان به احترام قرآن برخیزند و بعد چند آیه قرآن با آهنگ جذاب و مؤثری از نوار صوتی که قبلاً فراهم شده است، پخش گردد یا به وسیله یکی از دانش‌آموزان خوانده شود و سپس یکی از شاگردان که قبلاً معلم او را آماده کرده است، خواسته شود تا ترجمه آن را با تأنی بیان کند.
- ۲- یکی از دانش‌آموزان برای چند دقیقه با آهنگ دلشبین و جالبی قرآن را بخواند چون خواندن قرآن با صدای خوب تأثیر دیگری در روح شنوندگان دارد. همچنین در صورت امکان تابلوهای زیبایی از آیات قرآن با ترجمه در کلاس نصب شود.
- ۳- متن درس، شروع مناسبی برای تدریس است.
- ۴- دانش‌آموزان وارد کلاس می‌شوند توسط معلم کلاس به آنها برنامه‌ای ارائه می‌گردد تا بر اساس آن، کارهای خود را انجام دهند؛ زیرا بدون آن سرگردان و حیران می‌مانند و در انجام کارهای خود دچار اشتباه می‌شوند. انسان‌ها نیز پس از ورود به این عالم برای زندگی خود به برنامه‌ای نیازمندند که بدون آن از راه صحیح منحرف می‌شوند، این برنامه همان قرآن است که توسط حضرت محمد(ص) از سوی خداوند برای ما آورده شده است و خدا بهتر از هر کس می‌داند که ما به چه برنامه‌ای احتیاج داریم؛ چون او از همه آگاه‌تر است.
- ۵- با توجه به فعالیت کتاب گفت‌وگو کنیم. نقل قصه داستان اصحاب فیل می‌تواند خود شروع مناسبی برای تدریس باشد.
- ذکر داستان‌هایی که با روایات کودکان آنها و محدوده درکشان مطابقت دارد، ارائه گردند؛ مانند داستان یوسف، ابراهیم، موسی(ع) و... نقل این داستان‌ها با زندگی خود کودک، ارتباط بیشتری دارد و می‌تواند مؤثرتر و مفیدتر باشد. ذکر این داستان‌ها به‌ویژه علاقه‌ای که کودکان به شنیدن داستان دارند، می‌تواند انس و علاقه بیشتری به قرآن در آنها ایجاد کند. (استفاده از فعالیت کتاب «بگرد و پیدا کن» می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد).
- ۶- بیان داستان‌های مربوط به سوره‌های کوثر، کافرون، قریش، قدر و... شروع مناسبی برای تدریس می‌باشد.
- ۷- از قرآن‌های صوتی نیز می‌توان برای شروع تدریس استفاده کرد.

فعالیت‌های درس

- **گفت‌وگو کنیم :** انجام این فعالیت با توجه به متن درس و تحلیل محتوای داستان صورت می‌پذیرد و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. در پاسخ سؤال، دانش‌آموزان به آثار دلنشین تلاوت آیات قرآن و اینکه آنها حقیقت بزرگی را در آیات قرآن یافته بودند، اشاره می‌کنند.
- **بگرد و پیدا کن :** برای انجام این فعالیت، انتظار می‌رود دانش‌آموزان به ماجرای اصحاب فیل اشاره نمایند. در ادامه با توجه به سطح اطلاعات دانش‌آموزان و یادآوری نسبت به داستان‌های قرآنی که در پایه‌های قبلی شنیده‌اند، می‌توانید به داستان‌های حضرت نوح، ابراهیم و... اشاره نمایید.
- **کامل کنید :** این فعالیت به منظور تثبیت اهداف درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. برای انجام این فعالیت،

دانش‌آموزان با توجه به پیام‌های قرآنی دروس قبل و نیز پیام‌هایی که در سال گذشته آموخته‌اند، جاهای خالی را کامل می‌کنند. معلمان گرامی می‌توانند پس از شنیدن نظرات دانش‌آموزان، گفت‌وگو را هدایت کنند تا دانش‌آموزان دلیل انتخاب خود را بیان کنند.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان می‌توانند به آثار و فواید تلاوت قرآن کریم اشاره کنند؛ از جمله آشنا شدن با سخنان خدا، پاداش فراوان، محبوبیت در نزد خدا، رفع غم و اندوه، صفای خانه و... .

➤ **بیندیشیم :** پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت) دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه و ارتباط آن با درس به گفت‌وگو می‌پردازند، سپس جای خالی را کامل می‌کنند.

انجام درست این فعالیت، ضمن ایجاد زمینه آشنایی بیشتر با قرآن، نشانگر درک اهداف حیطه شناختی درس است و باعث می‌شود آموخته‌های دانش‌آموزان در ذهن آنها تثبیت گردد.

➤ **فکر می‌کنم :** این فعالیت با ایجاد شور و اشتیاق در میان دانش‌آموزان، زمینه را برای تفکر دانش‌آموزان فراهم می‌آورد. تعداد سوره‌های قرآن در نمازهای روزانه ۲۰ مورد است.

➤ **با هم بخوانیم :** این فعالیت، ضمن ایجاد احساس خوشایند از خواندن شعر در دانش‌آموزان، این ذهنیت را در آنها تقویت می‌کند که شایسته است به عنوان راهنمای زندگی، همیشه با قرآن انس داشته باشیم.

➤ **اجرای نمایش :** این بخش با قرار دادن دانش‌آموزان در موقعیتی فرضی، فرصتی برای تمرین عملی مفاهیم فراهم می‌کند. جهت جذاب‌سازی کلاس، همکاران می‌توانند امکانات لازم برای نمایش را در کلاس تدارک نمایند.

در اجرای روش «نمایش»، بهتر است مراحل زیر مدنظر قرار گیرد :

● تعیین موضوع و نوشتن آن به صورت نمایشنامه

● فراهم کردن شرایط و وسایل لازم برای اجرای نمایش

● تعیین نقش‌هایی که باید ایفا شوند.

● آماده کردن فراگیران برای ایفای نقش، از قبیل گرم کردن و تمرین دادن

● توضیح مختصر در مورد موضوع و هدف نمایش برای شاگردان

● اجرای نمایشنامه

● بحث درباره محتوا و چگونگی اجرای نمایشنامه و ارزشیابی نتایج آن.

به منظور اجرای بهینه روش «نمایش» به معلمان گرامی توصیه می‌شود :

۱- از یک هفته قبل، دانش‌آموزان را برای اجرای نمایش آماده کنید.

۲- انتخاب به صورت گروهی و گردشی در میان تمام دانش‌آموزان باشد.

۳- زمان اجرای نمایش را به لحاظ محدودیت به دانش‌آموزان اعلام نمایید.

۴- به هنگام اجرای نمایش و پس از آن با توجه به هدف درس، بازخورد و نقد و ارزیابی توسط معلم و سایر دانش‌آموزان صورت گیرد.

۵- تلاش دانش‌آموزان نمایشگر را می‌توانید به عنوان یکی از نمرات ارزشیابی مستمر ثبت کنید.

➤ **با خانواده :** در این فعالیت انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس هنری دانش‌آموزان را در جهت پیشبرد اهداف دینی برانگیزانند.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
قرآن کریم	آشنایی با قرآن کریم	۱۲	– معرفی قرآن کریم – اشتیاق برای آشنایی بیشتر با قرآن کریم – درک مفهوم پیام قرآنی	خیلی خوب – در قالب متنی کوتاه، قرآن کریم را معرفی می‌کند. – برای آشنایی بیشتر با قرآن کریم تلاش می‌کند. – پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				خوب – در قالب چند جمله، قرآن کریم را معرفی می‌کند. – برای آشنایی بیشتر با قرآن کریم تمایل نشان می‌دهد. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				قابل قبول – در قالب جمله‌ای، قرآن کریم را معرفی می‌کند. – برای آشنایی بیشتر با قرآن کریم علاقه نشان می‌دهد. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر – به کمک آموزگار در قالب جمله‌ای، قرآن کریم را معرفی می‌کند. – به کمک آموزگار برای آشنایی بیشتر با قرآن کریم علاقه نشان می‌دهد. – با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

- ۱- دانش آموز در این درس، به طور غیر مستقیم با یکی از ویژگی های اعجازی قرآن کریم آشنا می شود که همان زیبایی و شیوایی بیان است. در قرآن، آن چنان الفاظ و معانی زیبا و دلنشینی وجود دارد که هر انسان منصفی را جذب خود می کند. تا آنجا که حتی سران کفر را به خود جذب کرده است. البته در این درس نیازی نیست تا سخنی از اعجاز قرآن به میان آید؛ بلکه همین که دانش آموز به قدرت بیان و شیوایی آن پی ببرد برای او کافی است و در سال های آینده درباره این موضوع بیشتر خواهد آموخت.
- ۲- خوب است در فرصت به دست آمده در این درس به دانش آموزان این نکته را تذکر دهیم که وقتی سران کفار نیز برای شنیدن آیات قرآن صف می کشیدند و به هر طریقی خود را به خانه پیامبر می رساندند تا بخشی از آیات قرآن را بشنوند، حیف است ما که جزو دوستداران پیامبر و قرآن هستیم، به قرآن بی توجه باشیم و بخشی از روز را به خواندن آیات قرآن اختصاص ندهیم.
- ۳- سعی شود تا قرآن را به عنوان کتاب زندگی بشناسند؛ نه صرفاً کتابی مقدس برای تلاوت یا تبرک برای تشریفات زندگی. با مثال های ساده ای می توان این مطلب را به مخاطب منتقل کرد. به عنوان مثال، این نکته را بگوییم که هر طبیبی برای مریض خود نسخه می نویسد تا دردهای او را معالجه کند و برای پیشگیری به او توصیه هایی می کند که اگر به آن عمل نکند، دچار ناراحتی می شود. خدا نیز برای حل مشکلات ما در زندگی و راهنمایی ما دستوراتی در قرآن بیان کرده است که باید از آنها پیروی کنیم.
- مثال دیگر اینکه در ابتدای سال وقتی دانش آموز وارد مدرسه می شود، توسط معلم به او برنامه ای ارائه می گردد تا براساس آن، کارهای خود را انجام دهد؛ زیرا بدون آن سرگردان و حیران می ماند و در انجام کارهای خود دچار اشتباه می شود.
- انسان ها نیز پس از ورود به این عالم برای زندگی خود به یک برنامه نیازمندند تا از راه درست دور نشوند، این برنامه همان قرآن است که توسط حضرت محمد (ص) از سوی خداوند برای ما آورده شده است.

انتخاب پروانه

توضیحات درس

اساس اسلام، سعادت و نجات آدمی است و احکام اخلاقی و فقهی مربوط به پوشش زن نیز با این فلسفه و حکمت حکیمانه صادر شده است. اهمیت حجاب و پوشش اسلامی تا جایی است که خداوند متعال در برخی از سوره‌های قرآن از آن به عنوان یک ضرورت یاد می‌کند. هدف اسلام آن است که زن با رعایت حجاب اسلامی، مانع خودنمایی و گمراهی خود و دیگران گردد، حافظ حرمت و آداب عفت و حیا باشد، با فراغت کامل وظایف و رسالت اساسی خویش را انجام دهد و زمینه رشد معنوی و قرب الهی را برای خود و مردان فراهم کند. حجاب از کارکرد اجتماعی نیز برخوردار است و معاشرت‌های بی‌بند و بار را کنترل نموده و بر تحکیم نظام خانواده افزوده و از انحلال کانون محکم زناشویی جلوگیری کرده و امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد.

درس انتخاب پروانه علاوه بر ایجاد زمینه‌آشنایی با اهمیت و ضرورت رعایت پوشش مناسب، به احکام حجاب نیز اشاره می‌کند؛ به این ترتیب، این درس علاوه بر تحقق اهداف حوزه آداب و اخلاق اسلامی، به موضوع احکام نیز مربوط می‌شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با مفهوم حجاب و آداب پوشش اسلامی
- ۲- تمایل به رعایت حجاب و پوشش اسلامی
- ۳- تلاش برای رعایت حجاب و پوشش اسلامی
- ۴- تقویت نگرش مثبت نسبت به استفاده از پوشش اسلامی
- ۵- بیان احکام ساده (در حد کتاب) حجاب
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

حجاب

محرم

نامحرم

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- در این درس می‌توان از دانش‌آموزان بخواهیم که درباره موضوع حجاب چند جمله یا متنی کوتاه بنویسند یا آنچه به نظرشان می‌رسد به تصویر بکشند، سپس با طرح سؤال‌هایی مناسب و پاسخ‌های داده شده می‌توان در نتیجه به اهداف درس پی ببریم.

نمونه سؤال :

- چرا باید حجاب داشته باشیم؟
- حجاب پسرها چگونه است؟
- رعایت حجاب به نفع ماست، یعنی چه؟

و...

۲- از دانش‌آموزان (دختر) بخواهید خاطرات خود را از جشن تکلیف خود که درس قبلی آنها بوده بیان کنند یا به ترسیم بکشند.

۳- ساختار داستانی درس، فرصت و امکان خوبی برای برقرای ارتباط مناسب با دانش‌آموزان و شروع یک گفت و گوی مؤثر میان آنان با شماست. از آن به نحو احسن بهره بگیرید. هنگام خواندن درس توقف‌ها، تأمل‌ها، نگاه‌های معنادار شما به دانش‌آموزان، حرکات سر و صورت و... همه می‌توانند از متن درس به عنوان یک متن زنده و تفکر برانگیز، ابزاری مناسب برای ایجاد فرصت یادگیری بسازد.

۴- اجرای نمایش توسط دانش‌آموزان در رابطه با متن درس

۵- در این درس می‌توان با برگزاری نمایشگاهی از تصاویر پوشش‌های اسلامی در کشورهای مختلف مسابقه‌ای ترتیب داد و در این مسابقه از دانش‌آموزان بخواهیم که با توجه به تمام پوشش‌هایی که در نمایشگاه دیده‌اند یک پوشش مناسب و تلفیقی از کشورهای مختلف طراحی کنند و ضمن توضیح در رابطه با پوشش طراحی شده، در صورت امکان جوایزی اهدا شود.

۶- اجرای نمایش غیر از متن درس به این صورت که افرادی که در کتاب نام برده شده به ترتیب وارد کلاس شوند (تق، تق، تق، کیه - کیه)

پسر خاله پشت دره حجاب کنم یا نکنم حجاب کنیم، حجاب کنیم نامحرم نامحرم
دایی اومده پشت دره می‌خوام برم در رو واکنم حجاب کنم یا نکنم حجاب نکن حجاب نکن اون محرم اون محرم و...
۷- خواندن یک متن شعارگونه برای تثبیت مفاهیم (محرم و نامحرم)

یک دختر نمونه

صورت و دست تا میچ

غیر از دو دست و صورت

حرام باشه پیدا

حضرت زهرا (س) فرمود :

آی دخترای باهوش

در پیش نامحرم

حجاب نشه فراموش

یک دختری بچه‌ها روسری شو نبسته
بدون کفش و جوراب تو کوچه شون نشسته
می‌خوام بدونم آیا حجاب او کامله؟
اشکال داره حرامه — حجابش ناتمامه
تو تفریح و زیارت وقتی که بیرون میره
میان نامحرما میشه وضو بگیره
اشکال داره حرامه — حجابش ناتمامه
تو کوچه و تو بازار یک دختر دیگری
موهایش که مونده بیرون از گوشهٔ روسری
وقتی می‌گیم بپوشان به ما می‌گه کی گفته؟
آی بچه‌های عاقل شما بگید کی گفته
پیامبر ما گفته — او از خدا شنفته

یک دختر نمونه
در مجلس زنانه
تو خونه پیش مادر
پیش پسر برادر
یا پسرای خواهر
پیش عمو و دایی
وقتی حجاب نداره
اشکال شرعی، داره یا نداره؟

هیچ اشکالی نداره اینها همه محرمند.

۸— با در اختیار قرار دادن یک گل باز شده و یک غنچه گل از آنها بخواهیم که آن را دست به دست مشاهده کنند تا زمانی که گل باز شده گلبرگ‌های آن ریخته شده و غنچه همچنان بسته بماند. سپس به آنها بگوییم عزیزان من، حجاب ما هم مثل همین غنچه می‌ماند که زیبایی و طراوت ما را حفظ می‌کند و با برداشتن آن مانند همان گل باز شده زیبایی و طراوت خود را از دست می‌دهیم. همان‌طور که آن گل از بین رفت. رمز زیبایی خواهران مسلمان هم همین است.

امروز با مامان رفتیم حرم امام رضا (ع). وقتی از حرم برمی‌گشتیم، از کنار مغازه‌های دورِ حرم رد شدیم. من این مغازه‌ها را خیلی دوست دارم. چیزهای جالبی دارند؛ انگشترهای کوچک، تسبیح‌های رنگی، نخود و کشمش، آب نبات و...
مامان رو به روی یک مغازهٔ پارچه فروشی ایستاد و چند متر پارچهٔ گلدار خرید. روی پارچهٔ آبی، گل‌های ریز سفید بود. از مامان پرسیدم: «مامان می‌خواهی چی بدوزی؟» مامان خندید و گفت: «یک چیز قشنگ!»

وقتی به خانه رسیدیم مامان متر را آورد و اندازهٔ من را گرفت. حدس می‌زدم که می‌خواهد برای من چیزی بدوزد. آن وقت با آن پارچهٔ گلدار نشست پای چرخ خیاطی. ت...ت...تق دوخت و دوخت و دوخت. من همان‌طور رو به رویش نشستم و نگاهش کردم. وقتی کارش تمام شد پارچه را برداشت و گفت: «حالا بیا جلو و سرت کن.»

با خوش حالی پرسیدم : «مال من است؟»

مامان گفت : «بله! برای دختر قشنگم یک چادر گلدار دوختم.»

با خوش حالی چادر را از دست مامان گرفتم و روبه روی آینه بزرگ ایستادم. چقدر قشنگ شده بودم؛ مثل درخت آلبالوی خانه مان که فصل بهار شکوفه می دهد. از مامان پرسیدم : «خدا گفته خانم ها باید حجاب داشته باشند؟»

مامان جواب داد : «بله دخترم! خدا به پیامبر (ص) گفت که به زن ها بگویند پیش نامحرم ها باید حجاب داشته باشند. حضرت زهرا (س) و حضرت زینب (س) هم که از بهترین زن های دنیا هستند، پیش مردان نامحرم حجاب کامل داشتند.» دوباره خودم را توی آینه نگاه کردم. حالا چادر گلدارم را بیشتر دوست داشتم؛ چون حس می کردم من مثل حضرت زهرا (س) و حضرت زینب (س) دارم حجابم را رعایت می کنم.»

فعالیت های درس

➤ **فکر می کنم :** به دانش آموزان فرصت دهید که هر کدام به این سؤال پاسخ دهند. سپس نظر چند نفر را جویا شوید تا دانش آموزان با نظرات دوستانشان آشنا شوند. می توانید دانش آموزان را هدایت کنید تا به انتخاب پروانه برای حجاب برتر (چادر) اشاره کنند.

➤ **دوست دارم :** این فعالیت، دانش آموزان را به انجام فعالیتی عملی تشویق می کند. در این فعالیت، دانش آموزان اشتیاق خود را برای رعایت پوشش اسلامی با ارائه دلیل نشان می دهند و به آثار و فواید حجاب تا آنجایی که آشنایی دارند، اشاره می کنند.

➤ **بیندیشیم :** پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه ای که در درس قبل گذشت) دانش آموزان در گروه های چند نفره با توجه به مضمون آیه و ارتباط آن با تصویر و محتوای درس به گفت و گو می پردازند. انتظار می رود دانش آموزان به این نتیجه برسند که حجاب مانند صدفی است که دور مروارید را می گیرد و اگر این صدف وجود نداشت، مرواریدی درست نمی شد.

➤ **گفت و گو کنیم :** دانش آموزان در این قسمت با نظارت معلم، آموخته های دینی خود را در جمع دانش آموزان کلاس تأیید نموده و آمادگی بروز رفتار دینی برای ایشان حاصل می گردد. برای انجام این فعالیت معلمان گرامی می توانند پس از شنیدن نظرات دانش آموزان، بحث را هدایت کنند تا دانش آموزان به ویژگی های پوشش اسلامی از جمله پوشیدگی بدن به جز صورت و دست ها تا مچ، ضخامت داشتن و تن نما نبودن، گشاد بودن و مشخص نکردن برجستگی های بدن، رنگ مناسب و عدم جلب توجه و... اشاره کنند.

در بخش دوم گفت و گو، فراتر از رعایت حجاب، به رعایت دستورات اسلام پرداخته است و علاوه بر رعایت حجاب، رعایت سایر دستورات اسلامی مورد توجه قرار می گیرد. دانش آموزان در این قسمت، آنچه از دستورات دینی آموخته اند مانند دست ندادن به نامحرمان، رعایت آداب گفت و گو با نامحرمان و... را بیان می نمایند.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت و جمع بندی اهداف درس در ذهن دانش آموزان طراحی شده است. دانش آموزان دختر و پسر هر یک از دیدگاه خود به این فعالیت پاسخ می دهند. مثلاً دانش آموزان دختر، پسرعمو، پسرخاله و شوهرخواهر را به عنوان نامحرم و دختر دایی، پدر بزرگ و عمو را به عنوان محرم معرفی می کنند.

➤ **با هم بخوانیم :** خواندن شعر ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش آموزان، زمینه آشنایی بیشتر با آثار حجاب را به گونه ای متفاوت فراهم می آورد. لازم است به این نکته توجه داشته باشیم که به هنگام خواندن شعر، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. تأکید بر روی کلمات، سکوت های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است.

➤ **با خانواده :** در این فعالیت انتظار می رود معلمان گرامی، حس هنری دانش آموزان را در جهت پیشبرد اهداف دینی برانگیزانند. پیشنهاد می گردد با هماهنگی مدیر مدرسه، نمایشگاهی در این زمینه در مدرسه برپا گردد.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
اخلاق و آداب اسلامی، احکام، قرآن کریم	آشنایی با مفهوم حجاب و آداب پوشش اسلامی	۱۳	تشخیص آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی	- آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را در نمونه‌های متنوع تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌کند و همواره نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
	تمایل و تلاش برای رعایت حجاب و پوشش اسلامی		تمایل و تلاش برای رعایت پوشش اسلامی در موقعیت‌های مختلف و ابراز حساسیت نسبت به رعایت آن	- آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌کند و در بیشتر موارد نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
	آشنایی با پیام قرآنی		درک مفهوم پیام قرآنی	- آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را تشخیص می‌دهد و گاهی اوقات نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
			نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	- با راهنمایی معلم آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را درک می‌کند و به ندرت نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- برای تشویق دختران به حجاب راه‌های زیادی وجود دارد، مثل گفتن فلسفه و دلایل حجاب، فطرت بی‌حجابی، آثار و فواید حجاب و... .

اما بیان این مطالب برای دختران نه ساله بسیار زود است. دختر نه ساله نه فلسفه حجاب را آن گونه که باید می‌فهمد و نه می‌توان از مضرات و نتایج بد حجابی برای او سخن گفت. در عوض یک دختر نه ساله، قلبی پر از احساسات و عواطف دارد، قلبی کودکانه و پاک که به خدای خویش با تمام وجود عشق می‌ورزد و بسیار دوست دارد تا این خدای مهربان را از خود راضی کند. پس همین نکته مثبت باید مورد توجه قرار گیرد و از آن به خوبی بهره‌مند شود. از این‌رو، در این درس به جای بیان مطالب سخت و پیچیده در مورد حجاب، تنها به ذکر این نکته بسنده شده است: خدای مهربانی که این همه نعمت به ما داده است (دانش‌آموزان در این کتاب و کتاب سال قبل با نعمت‌های او آشنا شده‌اند) از ما به عنوان یک دوست مهربان خواسته‌ای دارد. آیا درست است که به خواسته او بی‌اعتنا باشیم؟! آیا در جواب این همه مهربانی او، نباید به خواسته‌هایش احترام گذاریم و تمام تلاش‌مان را برای انجام آن به کار بندیم؟ بیان این جملات قلب مهربان و باصفای کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، و مخاطب با احساسی خوشایند و از سر عشق و علاقه، حجاب را می‌پذیرد، نه به عنوان یک وظیفه سخت و طاقت‌فرسا، بلکه به عنوان پاسخی به خواسته بهترین و نزدیک‌ترین دوستش. هدف از انتخاب واژه دوست برای خدا در این داستان، توجه به همین مسئله بوده است تا حجاب را امری خوشایند و پاسخی از سوی دختران به خواسته بهترین دوست نشان دهد.

۲- ممکن است دانش‌آموز سؤال کند که چرا این دوست، حجاب را از ما دختران خواسته است؟ در پاسخ به هیچ وجه وارد بیان فلسفه و دلایل حجاب نشوید. (این کار را به سال‌های بالاتر واگذار کنید) بلکه صرفاً به بیان این نکته اکتفا کنید: «خدای که ما را خلق کرده و از همه کس آگاه‌تر و عالم‌تر است، از ما بهتر می‌داند که چه چیز به نفع، و چه چیز به ضرر ماست. او حتماً در داشتن حجاب برای زنان فایده‌ای دیده است که این کار را بر ما واجب کرده است.

مطمئن باشید اگر حجاب به نفع و خیر و صلاح ما نبود، خدا آن را از ما نمی‌خواست. پس حالا که خداوند این قدر ما را دوست دارد، پس ما هم اگر می‌خواهیم زندگی خوبی داشته باشیم، باید به خواسته‌ها و دستورات الهی عمل کنیم و شما در کتاب‌های دینی آینده بیشتر با علت این دستور الهی آشنا می‌شوید.»

۳- در این درس به حدّ و حدود حجاب شرعی اشاره شده است. همان‌طور که می‌دانید زنان باید همه بدن خود به جز صورت و دو دست خود (از مچ دست به پایین) را بپوشانند. پروانه نیز با دیدن خود در آینه متوجه شد که به گونه‌ای روسری پوشیده که مو و گردن او پیداست. به همین دلیل، روسری خود را طوری بست که گردن و مویش پیدا نباشد. از طرف دیگر آستین پیراهن او به اندازه‌ای بود که تا مچ دست او را نمی‌پوشاند، پس تصمیم به پوشیدن پیراهنی با آستین بلندتر کرد.

۴- دختران و پسران در سنّ نوجوانی و جوانی تمایل زیادی برای ایستادن جلوی آینه و آراستن ظاهر خود دارند. اما چه خوب است که آینه تنها وسیله‌ای برای دیدن زیبایی‌هایمان نباشد؛ یعنی اگر عیب و ایرادی هم داریم در آینه ببینیم و آن را رفع کنیم. در این درس، پروانه ابتدا جلوی آینه می‌آید و از دیدن لباس‌ها و ظاهر زیبای خود خشنود می‌شود. اما همین آینه که زیبایی‌های او را به او نشان داد، چیزهای دیگری را نیز به او نشان می‌دهد که باعث می‌شود پروانه، به خود بیاید و اشکالاتش را برطرف کند، چیزهایی مثل موهای بیرون از روسری، آستین کوتاه و... .

۵- حجاب پروانه با پوشیدن لباسی آستین بلند و روسری که تمام مو و گردن او را پوشانده بود، کامل شده بود. اما در این قسمت

از داستان، چادر نیز به عنوان کامل کننده حجاب به مخاطب معرفی شده است. نکته مهم این است که نباید دختران را برای پوشیدن چادر اجبار کرد. در این درس نیز مادر انتخاب چادر را به خود دخترش واگذار می کند و در نهایت، این پروانه است که تصمیم می گیرد چادر را انتخاب کند.

۶- این درس اگرچه ظاهراً برای دختران است، اما باید به این نکته توجه داشت که در اسلام در مسئله پوشش مردان نیز مورد خطاب قرار گرفته اند. از این رو، در برخی از فعالیت های این درس، سخن از پوشش مناسب برای پسران نیز به بیان آمده است؛ مثلاً شایسته نیست که پسران با لباس های نامناسب بیرون بیایند یا پیراهنی کوتاه و تنگ بپوشند یا با شلوارک به بیرون بروند.

نکته مهمی که همکاران باید به آن توجه کنند توجه به این مسئله است که در اسلام علاوه بر توصیه بر حجاب در حد و حدود بیان شده، به زنان و مردان توصیه شده تا لباس های تنگ و بدن نما نپوشند. بنابراین، چه دختران و چه پسران نباید پیراهن یا شلوارهایی بپوشند که تنگ یا بدن نما باشند.

ام ایها

توضیحات درس

فاطمه علیها السلام نزد مسلمانان برترین و والامقام ترین بانوی جهان در تمام قرون و اعصار است. این عقیده بر گرفته از مضامین احادیث نبوی است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرمایند: «فاطمه سرور زنان جهان است». یعنی علو مقام حضرت زهرا علیها السلام تنها محدود به عصر حیات آن بزرگوار نیست و در تمامی اعصار جریان دارد. بر همین اساس، شناخت حضرت فاطمه علیها السلام، از ارزش فوق‌العاده‌ای برخوردار است؛ زیرا با دقت و تأمل در ویژگی‌ها و زندگی ایشان می‌توان به عالی‌ترین رتبه‌های روحانی دست یافت.

درس «ام ایها» با تأکید بر نقش حضرت زهرا علیها السلام در زندگانی پیامبر(ص)، حکایت از آن دارد که فاطمه علیها السلام برای رسول خدا علاوه بر انجام وظایف فرزندی، نقش مادر را نیز ایفا می‌کرده است. تاریخ نیز گواه خوبی بر این معناست؛ فاطمه علیها السلام هم پس از وفات خدیجه سلام الله علیها که در خانه پدر حضور داشت، غمخوار پدر و مایه پشت گرمی و آرامش او بود و هم پس از آن در جنگ‌ها و مقاطع دیگر حیات رسول خدا که برای یاری ایشان از هیچ اقدامی مضایقه نمی‌نمود. نکته: پیشنهاد می‌شود باتوجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان، این درس در ماه جمادی‌الاول یا جمادی‌الثانی یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با حضرت زهرا علیها السلام همچون روز مادر تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن(ع)، امام حسین(ع) و حضرت زینب(س)
- ۲- احساس علاقه به حضرت زهرا(س) و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت زهرا(س)
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

حضرت زهرا(س)

ام ایها

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- دانش‌آموزان احتمالاً خودشان در مورد حضرت فاطمه (س) اطلاعات اندکی دارند. حال شما می‌توانید از طریق گفت‌وگو با آنها با تمرکز بر روی تصویر درس مطالب را بهتر به آنها تفهیم کنید.
- ۲- متن درس را به صورت قصه بیان می‌کنیم و در پایان از دانش‌آموزان می‌خواهیم حدس بزنند قصه مربوط به چه کسی است (در خواندن قصه از آوردن نام حضرت فاطمه (س) خودداری کنید) از «نگران بود» شروع می‌کنیم به خواندن تا آنجایی که «پیامبر را می‌بیند به تخته سنگی تکیه زده است، خون از پیشانی او جاری است» تا دانش‌آموزان خود بتوانند نام حضرت فاطمه (س) را حدس بزنند.
- ۳- با استفاده از فعالیت بین و بگو، کتاب می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. (با توجه به آنچه در کلیات استفاده از تصویر آورده شده است.)

فعالیت‌های درس

- **فکر کنم :** به دانش‌آموزان فرصت دهید که هرکدام جمله مربوط به این قسمت را کامل کنند. آنها برای تکمیل جمله‌ها می‌توانند به مواردی از قبیل : بهترین زنان مؤمن، بهترین فرزندان، بهترین دختر، بهترین یاور پدر و... اشاره کنند.
- **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای آشنایی دانش‌آموزان با نام‌ها و لقب‌های حضرت زهرا (س) طراحی شده است. پس از پیدا کردن نام «ریحانه» که از حروف باقی مانده ساخته می‌شود.
- معلمان گرامی می‌توانند به معنای برخی از این نام‌ها اشاره کنند. این مطلب برای دخترانی که به این اسم‌ها، نام نهاده شده‌اند، می‌تواند بسیار جذاب و دوست‌داشتنی باشد (توضیحات زیر مخصوص شما معلمان گرامی است و لزومی به طرح همه آنها در کلاس نیست؛ تا اندازه‌ای که برای سطح کلاس مقدور است می‌توانید از آنها استفاده کنید) :
- **فاطمه :** یعنی جداشده از بدی‌ها. روزی رسول اکرم صلی الله علیه و آله از دختر بزرگوارشان سؤال کردند دخترم آیا می‌دانی که چرا تو را فاطمه نام گذارده‌ام؟ حضرت زهرا علیها السلام عرض کردند : چرا یا رسول الله؟ رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند : چون خداوند تو و شیعیان راستین و دوستان واقعی تو را در روز قیامت از آتش دوزخ جدا خواهد کرد.^۱ از امام صادق علیه السلام هم روایت شده است که از این رو دختر بزرگوار رسول اکرم صلی الله علیه و آله را فاطمه نامیدند که او از شرک و سایر بدی و آلودگی‌ها جدا شده و به همه پاکی‌ها و فضیلت‌ها آراسته گردیده است.^۲
 - **مبارکه :** برکت به معنای سرچشمه خیر و رحمت الهی است، به گونه‌ای که نه می‌توان از جوشش آن جلوگیری به عمل آورد و نه اندازه آن را دانست. بر این اساس، هرچیز با برکت را مبارک گویند.
 - از آنجا که هرگونه خیر، خوبی و برکت در نسل پیامبر صلی الله علیه و آله از وجود حضرت زهرا علیها السلام جریان پیدا کرده است که از جمله آنها، تداوم نسل پرافتخار آن حضرت است؛ لذا او را مبارکه نامیده‌اند.
 - **طاهره :** در لغت این لفظ به معنای پاکیزه، بی عیب و معصوم به کار می‌رود. امام باقر علیه السلام درباره سبب نامگذاری

۱- بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۷.

۲- جلاء العیون، ج ۱، ص ۱۲۵.

حضرت زهرا علیها السلام به این نام می‌فرمایند: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله را به این دلیل طاهره نامیده‌اند که او از هرگونه آلودگی ظاهری و باطنی و جسمی و معنوی پاک و مبرا بود^۱.

● **مرضیه**: به کسی گفته می‌شود که خدا و رسول او پیوسته از رفتار و کردار و گفتار او راضی باشند؛ زیرا حضرت فاطمه علیها السلام از مقام عصمت برخوردار بود، تمام اعمال و رفتار او مورد رضای خداوند متعال و پیامبر اکرم بود و حتی رسول اکرم صلی الله علیه وآله بارها به این حقیقت تصریح فرمودند که چون حضرت زهرا علیها السلام همواره در محدوده اراده و مشیت و رضایت خدا گام برمی‌دارد، لذا رفتار و کردار او بهترین ملاک برای خوبی و بدی اعمال است. اگر او از چیزی خرسند باشد، خداوند نیز از این کار خرسند است و در صورتی که او نسبت به کسی یا کاری ناخرسند باشد، دلیل ناخوابی آن کس یا ناخوابی آن کار در نزد خداوند است. رسول خدا صلی الله علیه وآله همواره در طول عمر مبارکش این سخن را به زبان جاری می‌کردند که آن کس که فاطمه را بیازارد، مانند آن است که مرا آزرده است و کسی که مرا بیازارد، خداوند را آزرده است. همچنین آن حضرت به عنوان یک هشدار در مناسبت‌های مختلف می‌فرمود: ای فاطمه، خداوند به سبب خشم تو غضب می‌کند و به رضایت تو خشنود می‌شود.^۲ این همه حکایت از برخورداری حضرت زهرا علیها السلام از مقام مرضی خدا بودن دارد. لذا یکی از نام‌های آن حضرت «مرضیه» قرار داده شد.

● **صدیقه**: صدیق به کسی می‌گویند که در راستگویی کامل باشد و هرگز دروغ بر زبان او جاری نشود، و درستی کارهایش، سخنان او را تصدیق کند. در فرهنگ اسلامی مرتبه و منزلت صدیقین در ردیف پیامبران و شهدا ذکر شده است. حضرت زهرا علیها السلام را «صدیقه» نامیده‌اند؛ چون صداقت و درستی، اساس زندگی او را تشکیل می‌داد. هرگاه لب به سخن می‌گشود، جز سخن راست نمی‌گفت.

● **بتول**: یعنی بریده شده و جدا شده. زن پاک و دور از هرگونه آلودگی. فاطمه بتول نامیده شد، چون از نظیر و همتا بریده شده است (همتایی ندارد)؛ یعنی از بانوان زمان خویش از جهت فضیلت، دیانت و اصل و نسب بریده و جدا شده بود و گفته شده که آن حضرت بتول نامیده شد چون از دنیا بریده بود و رو به سوی خداوند داشت.

● **زکیه**: زن پاک و باتقوا، در حال رشد و ترقی.

● **ریحانه**: گل خوشبو، لطیف و مهربان، تعبیر لطیفی از موجود زن.

➤ **کامل کنید**: این فعالیت برای تکمیل اهداف شناختی درس و تثبیت این اهداف در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است.

دانش‌آموزان با تکمیل مطالب با استفاده از بخش «بدانیم» با حضرت زهرا (س) بیشتر آشنا می‌شوند.

➤ **بیندیشیم**: پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه‌ای که در دروس قبلی گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو می‌پردازند. توصیه می‌گردد در صورتی که توضیحات دانش‌آموزان برای روشن شدن مفهوم پیام قرآنی کافی نباشد، با طرح سؤالاتی آنان را در درک مفهوم پیام یاری کنید. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری اوصاف و ویژگی‌های حضرت زهرا (س)، به این نتیجه برسند که حضرت زهرا (س) در سخت‌ترین مراحل نیز پدرش را تنها نگذاشت، ادب و احترام در همه امور، مهربانی و وفاداری و... مواردی بودند که باعث جلب محبت رسول خدا نسبت به ایشان بود. برای انجام این فعالیت، از دانش‌آموزان بخواهید، مطالبی را که در درس مربوط به حضرت زهرا (س) و ویژگی‌های اخلاقی ایشان آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق دهند. آنها باید بیاموزند که رفتار حضرت زهرا (س) می‌تواند بهترین الگوی رفتار کنونی آنها و دوستانشان باشد.

۱ - بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹.

۲ - بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۵۴.

➤ **ببین و بگو :** این بخش با استفاده از شیوه تصویرخوانی در آموزش، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. با یادآوری دروس پایه دوم با عنوان «خاطره ماه» و «خانواده مهربان» که نمونه‌هایی از رفتار حضرت زهرا (س) و خانواده‌اش را بیان می‌کرد، ارتباط طولی مطالب حفظ می‌گردد. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا آنچه را در رابطه با حضرت زهرا (س) پیش از این آموخته‌اند، مرور کنند. در ادامه نیز دانش‌آموزان به بیان داستان‌هایی دیگر در این زمینه می‌پردازند. داستان «اهل بیت پیامبر» از کتاب پایه دوم از جمله داستان‌هایی است که دانش‌آموزان پیش از این شنیده‌اند.

بیان داستان می‌تواند به صورت گفتاری یا نوشتاری باشد. برای بیان نوشتاری داستان می‌توانید دانش‌آموزان را به طرف ساختن یک کتاب قصه سوق دهید. این کار می‌تواند برای دانش‌آموزان بسیار سرگرم‌کننده و لذت‌بخش باشد. توجه معلمان گرامی را به چند نکته در زمینه ساختن یک کتاب قصه جلب می‌نمایم :

- صرفاً یک پیشنهاد دهنده و جهت دهنده باشید و از دخالت مستقیم تا حد امکان پرهیز نمایید.
- از ابتکارات دانش‌آموزان استقبال کنید و آنها را در قالب خاص محدود نکنید.
- تصاویر کتاب‌ها می‌تواند به صورت نقاشی خودشان یا بریده مجلات و سایر کتاب‌ها باشد.
- نکات بهداشتی و ایمنی لازم را در خصوص کار با وسایل، برای دانش‌آموزان بیان کنید.
- از اولیای دانش‌آموزان بخواهید اجازه دهند خود دانش‌آموزان کارها را انجام دهند و خانواده‌ها به عنوان راهنما و یاری‌کننده، ایفای نقش نمایند.

می‌توانید این فعالیت را به عنوان یک جشنواره کوچک، با حضور دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان، یا همکاری مدارس یا مساجد اطراف یا حتی اداره آموزش و پرورش منطقه خود شکل دهید.

تذکر

✓ این فعالیت‌ها برای ایجاد حس خوشایند در دانش‌آموزان نسبت به داستان‌ها و شخصیت‌های دینی، ایجاد تحرک و خلاقیت و... است. بنابراین، این فعالیت‌ها را به عنوان یک مسابقه تخصصی هنری قلمداد ننمایید.

✓ تشویق را حتی برای کارهای کوچک فراموش نکنید.

✓ به یاد داشته باشید که این فعالیت نباید بار مالی خاصی را به خانواده‌ها تحمیل کند. بنابراین تدبیری بیندیشید که دانش‌آموزان از کمترین امکانات، بیشترین بهره‌برداری را بنمایند.

➤ **با خانواده :** قبل از انجام این فعالیت، دانش‌آموزان را با نکات بهداشتی و ایمنی لازم آشنا نمایید.

جدول ارزشیابی

عنوان کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نمونه‌های تحقیق	سطوح عملکرد
امامت، قرآن کریم	- آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین الگوی زنان مؤمن	۱۴	- بیان ویژگی‌های حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن(ع) و امام حسین(ع) و حضرت زینب(س)	- نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				- نمونه‌هایی از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
	- آشنایی با پیام قرآنی		- نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	

۱- در این درس مخاطب با زندگی، برخی صفات اخلاقی و مقام والای حضرت زهرا (س) به صورت مختصر آشنا می شود. شجاعت و شهامت ایشان، عشق و علاقه زیاد به پیامبر، محروم بودن از نعمت مادر در سن پنج سالگی و احترام ویژه پیامبر به او و همدم و همراه بودن با پیامبر در سختی ها گوشه ای از شخصیت ایشان را تبیین می کند.

۲- این ماجرا به ساعات پایانی جنگ احد اختصاص دارد. زمانی که به علت غفلت مسلمانان و سربیزی از فرمان پیامبر، دشمنان پیروز میدان شدند و بسیاری از مسلمانان را به شهادت رسانده و تعداد دیگری همچون پیامبر را زخمی کردند. در این میان، حضرت فاطمه (س) که گاه در جنگ ها به عنوان یک پرستار، به بستن زخم مجروحان می پرداخت، به سراغ پیامبر می رود و او را آغشته به خون در گوشه ای از میدان می بیند و باقی ماجرا همان گونه که در درس آمده، اتفاق می افتد.^۱

۳- در این درس، به دو سخن پیامبر که در منابع مختلف حدیثی درباره حضرت زهرا گفته شده اشاره شده است :
اول آنکه پیامبر گاه حضرت زهرا (س) را می بویید و می فرمود : از وجود تو بوی بهشت را استشمام می کنم.^۲ و دوم جمله معروف ام ایها که پیامبر به منظور بیان زحمات و دلسوزی های حضرت فاطمه (س) برای ایشان فرموده است.^۳

۴- حضرت فاطمه، بارها سر و صورت و بدن پیامبر را که توسط مشرکان با پرتاب سنگ یا زباله، مجروح و آلوده می شد، تمیز و مداوا می کرد. اولین بار هنگامی بود که ایشان پنج سال بیشتر نداشت. مشرکان مکه هنگامی که پیامبر به سجده رفته بود، شکبه گوسفندی را بر سر پیامبر ریختند و حضرت زهرا (س) با همان سن کم در برابر مشکلات ایستاد و آنها را دور کرد و سر و صورت پیامبر را شست و این ماجرا به دفعات تکرار شد.

۵- در درس، داستان «تسبیح» را با هم خواندیم. تسبیح حضرت زهرا (س) عبارت است از : ۳۴ مرتبه «الله اکبر»، بعد ۳۳ مرتبه «الحمد لله» و بعد از آن ۳۳ مرتبه «سبحان الله». درباره فضیلت و ثواب گفتن تسبیح حضرت زهرا (س) روایات زیادی از ائمه معصومین (ع) وارد شده است که به برخی اشاره می شود : امام باقر (ع) می فرماید : «خداوند متعال با هیچ ستایشی بالاتر از تسبیحات فاطمه زهرا (س) عبادت نشده است و اگر چیزی افضل از آن وجود داشت، رسول خدا (ص) آن را به فاطمه (س) اعطا می کرد. امام صادق (ع) می فرماید : «تسبیح حضرت زهرا (س) صد ذکر است، ولی در میزان سنجش اعمال، هزار ذکر محسوب می گردد، شیطان را دور و خدای تعالی را راضی می کند. ما همان طور که به فرزندان خود دستور می دهیم نماز بخوانند، سفارش می کنیم تسبیح فاطمه (س) را بگویند. کسی که تسبیح فاطمه زهرا (س) را درست بعد از نماز واجب و قبل از برخاستن از روی سجاده بگوید، و آن را به گفتن لا اله الا الله ختم کند، خدای تعالی او را می آمرزد.^۴ و در حدیثی دیگر فرمود : «کسی که تسبیح فاطمه زهرا (س) را بگوید خدا را به ذکر کثیر یاد کرده است»^۵.

۱- این ماجرا در منابع مختلف از جمله انساب الاشراف، ص ۳۲۴ و نیز مغازی واقدی صص ۲۴۹-۲۵۰ بیان شده است.

۲- الدرر المنثور، ذیل آیه ۱۷ سورة اسراء و نیز : ذخایر العقبی، ص ۳۶.

۳- مقاتل الطالبیین، ص ۲۹ و بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹.

۴- وسائل الشیعه، ج ۶، صص ۴۳۹-۴۴۷ و ۴۶۳ و ۴۶۴.

۵- معانی الأخبار، ص ۱۹۳.

همسفر ناشناس

توضیحات درس

در روز چهارم شعبان، ۳۸ سال پس از هجرت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرزندی پاک در مدینه النبی به دنیا آمد. نام او «علی» بود که بعدها به «زین العابدین» و «سجاد» مشهور گشت. دو سال پس از تولد او، جدش علی علیه السلام در محراب عبادت، به شهادت رسید و پس از آن به مدت ده سال، شاهد حوادث دوران امامت عمویش امام حسن علیه السلام بود. از سال پنجاه هجری، به مدت یازده سال در دوران پرفراز و نشیب امامت پدرش حسین بن علی علیهما السلام که با قدرت طلبی معاویه و پسرش یزید مصادف بود، در کنار او قرار داشت و پس از آن، در محرم الحرام سال ۶۱ هجری پس از قیام و شهادت پدر بزرگوارش در حادثه کربلا، امامت و رهبری جامعه اسلامی را عهده دار شد. دوران امامت آن حضرت، با یکی از سیاه ترین ادوار تاریخ اسلام همراه بود؛ زیرا بعد از حادثه عاشورا برای مردم مسلم گردید که حاکمان بنی امیه و تمام کسانی که از اهل بیت علیهم السلام بغض و کینه ای به دل داشتند، از هیچ ظلم و جنایتی دریغ نخواهند کرد و تمام سعی و تلاششان این است که با تبلیغات سوء بر علیه این خاندان، آنان را به انزوا کشانده و محبت مردم را نسبت به آنان کم کنند و نور ولایت را خاموش سازند، ولی با همه این نیرنگ ها و تبلیغات سوء، خاندان پیامبر (ص) به دلیل ویژگی های نیک اخلاقی، در بین مردم مقام و منزلت والایی داشتند و مورد احترام و تکریم واقع می شدند. اگر چه معرفت و شناخت تمام جنبه های شخصیتی امام سجاد علیه السلام برای ما انسان های عادی و محدود در عالم طبیعت غیر ممکن است، اما در درس «همسفر ناشناس» تلاش شده در حد امکان دانش آموزان با ابعادی از شخصیت تابناک آن حضرت در زمینه اهمیت کمک و خدمت به دیگران، آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام سجاد علیه السلام برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته : پیشنهاد می شود با توجه به پیمانه ای بودن آموزش درس هدیه های آسمان، در صورت امکان این درس در زمان ولادت یا شهادت امام سجاد علیه السلام یا با توجه به مناسبت های مرتبط با آن امام همام همچون ماه محرم و صفر تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با امام سجاد علیه السلام به عنوان امام چهارم شیعیان
- ۲- احساس علاقه به امام سجاد علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام سجاد علیه السلام
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- داستان متن درس را برای دانش‌آموزان بخوانید. خواندن متن درس با لحنی مناسب و رسا در میزان درک کودکان تأثیر فراوانی دارد. ساختار داستانی متن درس، امکان برقراری رابطه‌ای مناسب با کودکان و شروع یک گفت و گوی مؤثر با آنان را فراهم می‌آورد.

۲- تصاویری از کارهای مختلف را در اختیار دانش‌آموزان بگذارید و از آنها بخواهید کارهایی که برای کمک به پدر و مادرشان می‌توانند انجام دهند را جدا کنند.

۳- از تعدادی از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را در قالب «نمایش» اجرا کنند.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید اگر به کسی کمک کرده اند، خاطره آن را برای دیگران بیان کنند.

۵- متن درس را به روش قصه گویی تا قسمت امام با مهربانی به جمعیت نگاه کرد و گفت، بگویند و سپس قبل از ادامه مابقی قصه از دانش‌آموزان سؤال شود که شما فکر می‌کنید امام چه جوابی به جمعیت دادند؟ با ایجاد پرسش و پاسخ‌هایی مناسب.

۶- در صورت امکان، در اردویی که از قبل برنامه‌ریزی شده فردی که دانش‌آموزان نمی‌شناسند وارد جمع آنها بشود و به آنها با خوبی و مهربانی رفتار و آنها را کمک کند.

۷- برای ایجاد رفتارهای صحیح و شکل‌گیری خصلت‌های خوب اخلاقی در دانش‌آموزان می‌توان مطالب اخلاقی را به صورت سؤال درآورده و در قالب سابقه ارائه کرد به نمونه‌هایی از این سؤالات توجه کنید.

نمونهٔ اوّل :

می‌توان سؤالات زیر را مطرح کرده و از شرکت کنندگان در مسابقه خواست که با عبارات بله یا خیر به آن پاسخ دهند.

۱- آیا مواظب هستید که رفتار شما هر روز بهتر از دیروز باشد؟

۲- اگر دوست شما نسبت به بدتر شدن رفتارتان تذکر داد، آیا از او تشکر می‌کنید؟

۳- و

فعالیت‌های درس

➤ فکر کنم : دانش‌آموزان برای تکمیل جملات خود می‌توانند به آن دسته از ویژگی‌های امامان که تاکنون فرا گرفته‌اند، اشاره کنند.

➤ دوست دارم : در این فعالیت دانش‌آموزان مطالبی را که در درس راجع به امام سجاد علیه السلام و ویژگی‌های اخلاقی

ایشان آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند و از آن الگوبرداری می‌نمایند. آنها باید بیاموزند که رفتار امام سجاد علیه السلام می‌تواند الگوی رفتار کنونی آنها و دوستان‌شان باشد. مهم‌ترین هدف این فعالیت، انتقال این مطلب به دانش‌آموزان است که آنها نیز اگر بخواهند و سعی کنند، می‌توانند همچون امام سجاد علیه السلام نسبت به همسفران مهربان باشند و در اموری مثل حمل وسایل، رفع مشکلات آنها، کمک به سالمندان، یاری کوچک‌ترها، تقسیم غذا با آنان و... به آنها یاری رسانند.

➤ **ببیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه دروس گذشته، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره، ارتباط میان آیه و داستان را کشف می‌نمایند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری نیکوکاری‌های امام سجاد علیه السلام در داستان درس، میان داستان و محتوای آیه ارتباط برقرار نمایند.

➤ **گفت و گو کنیم :** این فعالیت برای تثبیت اهداف درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش‌آموزان را گروه بندی کرده تا در مورد پاسخ سؤال با یکدیگر گفت و گو کنند. در این مرحله، معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که بهتر است کمک به دیگران به صورت پنهانی باشد، از منت نهادن و آزار به دور باشد و... .

➤ **ببین و بگو :** این بخش با استفاده از شیوه تصویرخوانی، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. در این فعالیت، دانش‌آموزان با توجه به تصاویر به دو نمونه از ویژگی‌های امام سجاد علیه السلام، که در داستان و بخش «بدانیم» با آن آشنا شده‌اند، اشاره می‌کنند. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا آنچه را در رابطه با امام سجاد علیه السلام آموخته‌اند، مرور نمایند.

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با تکمیل مطالب با استفاده از بخش «بدانیم» با امام سجاد علیه السلام بیشتر آشنا می‌شوند.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می‌کند. در این فعالیت دانش‌آموزان با رنگ کردن پاسخ‌ها به عدد «۴» که در رنگ آمیزی بارز می‌شود، اشاره می‌کنند. امام سجاد علیه السلام، چهارمین امام مسلمانان هستند.

➤ **با خانواده :** هدف این فعالیت، الگوگیری از امام سجاد علیه السلام، در خانه و میان اعضای خانواده است.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
امامت، قرآن کریم	– آشنایی با امام سجاده (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان – ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از امام سجاده (ع) – آشنایی با پیام قرآنی	۱۵	– بیان ویژگی‌های امام سجاده (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان – ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام سجاده (ع) – درک مفهوم پیام قرآنی	خیلی خوب
				خوب
				قابل قبول
				نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

– نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند.

– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.

– پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.

– نمونه‌هایی از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند.

– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.

– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

– چند نمونه از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند.

– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.

– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

– با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند.

– با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.

– به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- در این درس دانش آموز با بخشی از شخصیت امام سجاد(ع) آشنا می شود. شخصیتی که سعی شده است چهره دقیق تر و صحیح تری از امام را به مخاطب ارائه دهد؛ زیرا تصور غلطی که در ذهن برخی از ما نسبت به امامان و معصومان شکل گرفته این است که امامان از مردم بریده بودند و روز و شب به عبادت خدا می پرداختند. از این منظر، امامان افرادی هستند که بودن در میان مردم و معاشرت و گفت و گو با آنان در شأن آنها نیست و از این رو مقام و جایگاه بالای امامت ایجاب می کند که امام در عمل و رفتار از همه متفاوت باشد و دست به کارهایی که در شأن او نیست نزند. برخلاف این تصور غلط، در این درس دانش آموز؛ با امامی آشنا می شود که در میان مردم و با مردم است. برای رفتن به سفر حج کاروان مخصوص به خود ندارد و به صورت ناآشنا وارد یک کاروان معمولی می شود. با مردم صمیمی می شود و با آنها نشست و برخاست می کند. لبخند بر چهره دارد و با کودکان بازی می کند. و خلاصه در همه کارها در کنار مردم و کمک کار آنهاست.

این تصویر حقیقی از امام باعث می شود تا هم مخاطب به امام خویش دل ببندد و هم رفتار و منش او را الگوی خویش قرار دهد.

۲- این درس علاوه بر آشنایی با شخصیت متواضع و فروتن امام، پیام مهمی به مخاطب می دهد: اهمیت کمک به دیگران. دانش آموز بایستی به این نتیجه برسد که کمک به دیگران چقدر ارزشمند است که امام سجاد با آنکه می توانست با کاروان های دیگری که او را می شناسند برود و مورد احترام آنان واقع شود، اما فقط به سبب اینکه از کمک کردن به دیگران محروم نشود، به کاروانی می آید که او را نمی شناسند.

۳- خوش اخلاق بودن در سفر، یکی دیگر از پیام های این درس است. در روایات ما آمده که به هنگام سفر بیش از زمان های دیگر خوش رو و خوش خنده باشید و کمک کار هم باشید تا سختی سفر بر همه آسان شود، کاری که امام در این سفر انجام داد.

۴- نمونه هایی از توجه به محرومان در زندگی ایشان: آن حضرت نسبت به بهبود وضع زندگی فقرا و محرومان، اهتمام فراوانی داشت و چنان بر این کار مداومت می ورزید که آثار حمل طعام برای فقرا، بر روی جسم مبارکشان باقی مانده بود، به گونه ای که نقل شده: هنگامی که علی بن الحسین رحلت نمود و بدن مبارکش را غسل می دادند، آثار سیاهی و کبودی را بر پشت آن حضرت مشاهده نمودند، پرسیدند: این آثار برای چیست؟ جواب داده شد که این اثر حمل کیسه های پر از طعام است که آن حضرت به فقرای مدینه اعطا می نمودند.^۱ همچنین روایت شده یکی از یاران حضرت به نام زهری، شبی سرد و بارانی، علی بن الحسین را مشاهده نمود که بر دوش خود چیزی را حمل می کرد، پرسید: ای فرزند رسول خدا، این چیست؟ امام علیه السلام فرمود: عازم سفری هستم و برای آن سفر، زاد و توشه فراهم می کنم و به جای امنی منتقل می سازم. زهری عرض کرد: بگذارید غلام من آن را حمل کند، امام علیه السلام قبول نکردند، زهری عرض کرد: پس بگذارید من آن را حمل کنم و شما را از حمل آن راحت نمایم. آن حضرت فرمود: من خود را از حمل چیزی که باعث نجاتم در سفر می شود، راحت نمی کنم. پس از گذشت چند روز، زهری آن حضرت را مشاهده نمود و گفت: ای فرزند رسول خدا، از آن سفری که بیان فرمودید اثری نمی بینم. امام علیه السلام فرمود: آری ای زهری، آن سفری که تو گمان می کنی نیست؛ بلکه منظور من از سفر، سفر مرگ است که برای آن آماده می شوم؛ همانا آماده شدن برای مرگ، دوری جستن از حرام و بذل و بخشش چیزهای خوب در راه خیر است.^۲

۱- حلیه الأولیاء، ج ۳ ص ۱۳۶؛ مناقب ابن شهر آشوب، ج ۴ ص ۱۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۴۶، صص ۶۵-۶۶.

داناترین مردم

توضیحات درس

از مهم ترین امتیازات امام باقر علیه السلام این است که ایشان بنیانگذار انقلاب فرهنگی و نهضت علمی اسلام به شمار می آید. در دوران امام باقر علیه السلام دولت بنی امیه رو به زوال بود، اختلاف شدیدی در مملکت اسلامی به وجود آمده بود، در هر گوشه و کناری انقلابی به وقوع پیوسته بود و خلفا به سرعت تغییر می کردند به گونه ای که در نوزده سال امامت حضرت باقر علیه السلام، پنج خلیفه روی کار آمدند. اینها عواملی بود که زمینه و فرصت مناسبی برای نهضت علمی امام باقر علیه السلام فراهم ساخت و ایشان از فرصت پیش آمده بیشترین بهره را بردند و جهاد علمی خویش را آغاز کردند. جهاد علمی حضرت در تشویق به فراگیری علم، نشر علوم و توسعه آن قابل تبیین است.

اگر چه معرفت و شناخت تمام جنبه های شخصیتی امام باقر علیه السلام برای ما انسان های عادی و محدود در عالم طبیعت غیرممکن است، اما در درس «داناترین مردم» تلاش شده در حد امکان، دانش آموزان با شخصیت علمی آن حضرت که داستان درس در حول همین محور تدوین گشته، آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام باقر علیه السلام برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته : پیشنهاد می شود با توجه به پیمانه ای بودن آموزش درس هدیه های آسمان، در صورت امکان، این درس در زمان ولادت یا شهادت امام باقر علیه السلام تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با امام باقر علیه السلام به عنوان امام پنجم شیعیان
- ۲- احساس علاقه به امام باقر علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام باقر علیه السلام
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

امام باقر علیه السلام

باقر العلوم

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- با توجه به ساختار داستانی این درس، بهترین شیوه برای شروع درس، ایجاد اشتیاق نسبت به شنیدن داستان است.
 - ۲- در این درس نیز امکان استفاده از قصه دیواری را داشته باشید. برای ایجاد اشتیاق نسبت به شنیدن داستان و درک مفاهیم آن، بسیار مناسب است.
 - ۳- اگر دسترسی به نقاشی یا پوستری در این زمینه دارید، می‌توانید از آن برای تدریس/ قصه‌گویی استفاده کنید.
 - ۴- امامان ما دوست داشتند که دانش فراگیرند؛ برای مثال، امام چهارم دوست می‌داشت که همه مردم دانش فرا گیرند و درس بخوانند؛ از این رو، همیشه مردم به خصوص کودکان را به درس خواندن تشویق می‌کرد.
- روزی دید جمعی از کودکان دور هم نشسته‌اند و درس می‌خوانند، خوشحال شد. آنان را نوازش کرد و گفت: دانش‌آموزان عزیز، خوب درس بخوانید. شما امروز کودک هستید و در آینده بزرگ و دانشمند خواهید شد و مردم از دانش شما استفاده خواهند کرد.

فعالیت‌های درس

➤ **فکر می‌کنم :** این فعالیت به منظور تمرین فرایند تفکر منطقی پیش‌بینی شده و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. دانش‌آموزان برای تکمیل جمله می‌توانند به این مطلب اشاره کنند که چون پیرمرد امام را عالم‌تر از خود دید؛ لذا از مردم خواست برای دریافت پاسخ پرسش‌های خود به ایشان مراجعه کنند.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان مطالبی را که در درس راجع به امام باقر علیه السلام و ویژگی‌های اخلاقی ایشان آموخته‌اند، با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند. آنها باید بتوانند نمونه‌هایی از خوبی‌ها و زیبایی‌های رفتار امام باقر علیه السلام را در رفتار خود و دوستان‌شان جست‌وجو کنند. به عنوان نمونه، آنها اگر بخواهند و سعی کنند، می‌توانند همچون امام باقر علیه السلام به مراتب بالای علم و دانش دست‌یابند و در اموری مثل پاسخ به سؤالات مردم، تبلیغ دین و... به دیگران یاری رسانند.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای تثبیت اهداف درس، با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرمی دانش‌آموزان را گروه‌بندی کرده تا در مورد پاسخ سؤال با یکدیگر گفت‌وگو کنند. معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که بهترین راه تشکر از کسی که به ما علم می‌آموزد، احترام به او و گرمی داشتن اوست؛ مثلاً به سخنانش در کلاس خوب گوش کنیم، با او با احترام و ادب رفتار کنیم و سخن بگوییم و... .

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با کار روی جدول و رنگ‌آمیزی حروف آن به صورتی که در کتاب آمده است، به ادامه حدیث: «بلند سلام کردن را دوست دارد» و لقب امام پنجم: «باقر» می‌رسند.

➤ **بیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های خود پیرامون معنای آیه و ارتباط آن با تصویر و متن درس گفت‌وگو می‌کنند. در واقع این آیه، یک اصل کلی را مطرح می‌کند و آن مراجعه به اهل علم و کارشناس است؛ یعنی هر چه را نمی‌دانید از آگاهان و اهل خبره آن سؤال کنید. بنابراین، اگر سؤالاتی درباره احکام دینی داشته باشیم، باید به متخصصان آن مراجعه کنیم.

➤ گفت و گو کنیم : این فعالیت برای تثبیت اهداف درس و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش‌آموزان را گروه بندی کرده تا به سؤالات پاسخ دهند. سپس بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که انسان ناآگاه برای پیدا کردن دانش و آگاهی باید در همهٔ امور به عالمان و متخصصان در همان رشته مراجعه کند. مسلماً انسان نمی‌تواند در همهٔ علوم و فنون، تخصص و مهارت کافی پیدا کند؛ پس مراجعه به کارشناس از ضروریات زندگی انسان است و انسان برای رفع نیازها و حل مشکلات خود مجبور است به متخصص آن کار مراجعه نماید. برای بیماری‌های خود به پزشک، برای آموزش خود به معلم و برای امور دینی خود به عالمان دین.

➤ با خانواده : در این فعالیت دانش‌آموزان به این نکته اشاره می‌کنند که «باقر العلوم»، یعنی «شکافندهٔ علوم». امام باقر علیه السلام، بسیار عالم و دانشمند بود و به همین دلیل به «باقر العلوم» معروف شده است.

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
امامت، قرآن مجید	- آشنایی با امام باقر (ع) به عنوان اهل بیت جمیعین - ابراز علاقه و تلاش برای الگوگرفتن از امام باقر (ع)	۱۶	- بیان ویژگی های امام باقر (ع) به عنوان امام پنجم شیعیان - ابراز علاقه و تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام باقر (ع)	- نمونه های متنوعی از ویژگی های امام باقر (ع) را ذکر می کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می کند. - پیام قرآنی را می خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می دهد.
				- نمونه هایی از ویژگی های امام باقر (ع) را ذکر می کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می کند. - پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می کند.
				- چند نمونه از ویژگی های امام باقر (ع) را ذکر می کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می کند. - پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می کند.
				- با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی های امام باقر (ع) را ذکر می کند. - با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می کند.

نیازمند آموزش و تلاش بیشتر

۱- امام باقر که نام ایشان به معنای شکافنده علوم است، به دلیل ضعف قدرت امویان راحت تر از امامان پیشین خود توانست به تبلیغ دین بپردازد و علوم و معارف الهی را ترویج کند. از این رو، در میان مسلمانان به علم و معرفت شناخته می شد. به همین دلیل در این درس نیز به همان جنبه آگاهی و علم بالای ایشان پرداخته شده است. علمی که باعث شد امام در برابر سؤالات دانشمندترین مسیحی روزگار خویش، سربلند بیرون آید.

۲- این داستان که در متون مختلف دینی آمده است (بحارالأنوار، ج ۱۰، ص ۱۴۹) از تفصیل بیشتری برخوردار است که با توجه به سن مخاطب به برخی قسمت های آن پرداخته نشد. مثلاً سؤالاتی که مرد مسیحی می پرسد بسیار بیشتر از این دو سؤال است، اما چون فهم آن سؤالات در حد و اندازه درک مخاطبان نبود، تنها دو سؤال در داستان بیان گردید.

۳- نکته مهمی که در پایان درس به آن اشاره شده است، رجوع تمام مسیحیان حاضر در صحنه به سوی امام برای دریافت پاسخ سؤالات شان است. این مسئله بیانگر علم و آگاهی بالای امام است که حتی مسیحیان را به اعتراف وامی دارد و آنها را نیز برای دریافت پاسخ سؤالات خود به سوی امام روانه می کند.

۴- نکته دیگری که درس به آن اشاره کرده است، تواضع و فروتنی امام است. امام در پاسخ سؤال مرد مسیحی که گفت: از دانشمندان مسلمانان هستی یا افراد کم سواد و بی سواد آنها، حاضر نشد خود را دانشمند بداند؛ بلکه تنها به بیان این مطلب بسنده کرد که من بی سواد نیستم. پس چه خوب است ما نیز به علم و دانش خود مغرور نشویم.

۵- مطلب مهم دیگری که می توان با استفاده از این درس برای دانش آموزان بیان کرد این است که ما مسلمانان باید به پیروی از امامان خود، آن قدر در علم آموزی پیشرفت کنیم و آن گونه درس بخوانیم که بتوانیم از تمام کشورهای پیشرفته دنیا، جلوتر باشیم و نگذاریم تا به دلیل بی سواد و تنبلی، آبروی مسلمانان در دنیا برود. همان گونه که امام با آن سواد و دانشش نگذاشت تا دانشمند مسیحی به هدفش برسد و بتواند مسلمانان را به بی سواد و نا آگاهی متهم کند.

خواب شیرین

توضیحات درس

دوران سی و چهار ساله امام صادق علیه السلام، عصر شکوفایی معارف اهل بیت علیهم السلام بود. آن حضرت در این دوران، از درگیری میان بنی امیه و بنی عباس و اشتغال آنها به این امر استفاده کرده و با توجه به نیاز شدید جامعه آن زمان و آماده بودن زمینه اجتماعی، با ایجاد یک حوزه وسیع علمی و دینی، به تربیت شاگردان بسیاری در زمینه‌های مختلف علمی و مذهبی پرداختند. عده‌ای شاگردان معروف ایشان را تا چهار هزار نفر و مجموع آنها را تا ۱۲ هزار نفر هم نوشته‌اند. به این ترتیب، آن حضرت با شرکت در مناظرات و مباحثات علمی و مذهبی علاوه بر آشکار ساختن چهره راستین اسلام و فقه آل محمد، شبهات دروغ‌سازان و نیرنگ‌بازان اموی و عباسی را نیز پاسخ می‌گفت و توطئه‌های آنان را باطل می‌کرد.

اگر چه معرفت و شناخت تمام جنبه‌های شخصیتی امام صادق علیه السلام برای ما انسان‌های عادی غیر ممکن است، اما در درس «خواب شیرین» تلاش شده در حد امکان دانش آموزان با شخصیت ارزشمند آن حضرت آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام صادق علیه السلام برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در زمان ولادت یا شهادت امام صادق علیه السلام یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با آن امام همام تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با امام صادق علیه السلام به عنوان امام ششم شیعیان
- ۲- احساس علاقه به امام صادق علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام صادق علیه السلام
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

امام صادق علیه السلام

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- این درس می‌تواند در قالب یک قصه برای دانش‌آموزان بیان شود. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است)
- ۲- همچنین این درس می‌تواند در قالب فعالیت نمایشی ارائه شود.
- ۳- یکی از بهترین شیوه‌ها برای شروعی مناسب، ایجاد سؤال در ذهن دانش‌آموزان است. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)

به طور مثال : گذشت یعنی نادیده گرفتن اشتباه‌های دیگران و بخشیدن آنها.

امام رضا (ع) می‌فرماید : زیباترین زیبایی‌ها، گذشت در هنگام خشم است.

بیشتر مردم هم می‌گویند گذشت شیرین است.

آیا به نظر تو هم گذشت شیرین است، چرا؟

فکر می‌کنی چند بار باید گذشت کرد؟ چرا؟

آیا گذشت بهتر است یا تلافی کردن؟ چرا؟

- ۴- استفاده از عنوان درس با کلمه خواب شیرین - خواب تلخ - دو تصویر یکی از فردی که در خواب حالت لبخند دارد و یکی که حالت اخم دارد سؤال : خواب شیرین یا خواب تلخ چه نوع خوابی است؟ به نظر شما هر کدام از این افراد چه نوع خوابی می‌بینند؟ آیا شما تا به حال پیش آمده که خواب شیرین یا تلخ و... دیده باشید؟ آن را برای دوستان خود بازگو کنید.

فعالیت‌های درس

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت به عنوان تحلیلی بر متن درس و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است که دانش‌آموزان در گروه‌های خود، درباره موضوع آن گفت‌وگو می‌کنند. هدف، توجه دانش‌آموزان به اخلاق خوب امام نسبت به شخص است که رد پای آن در درس قابل مشاهده است. امام نه تنها او را تنبیه نمود، بلکه با مهربانی و گذشت او را باد می‌زد تا نور خورشید او را اذیت نکند.

➤ **فکر می‌کنم :** دانش‌آموزان با فکر روی این جمله، برای تکمیل آن می‌توانند به مواردی از قبیل یاری امام برای اداره زندگی‌اش، نجات او از بیکاری و... اشاره کنند.

➤ **کامل کنید :** برای آموزش این فعالیت، پیشنهاد می‌گردد دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره ضمن توجه به مضمون حدیث، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو بپردازند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان با توجه به حدیث ذکر شده به ارتباط اوصافی مثل وفای به عهد (خوش قولی) و مهربانی با نیازمندان اشاره کنند. انجام درست این فعالیت، ضمن ایجاد زمینه آشنایی بیشتر با احادیث معصومین، نشانگر درک اهداف حیطه شناختی درس می‌باشد و باعث می‌شود آموخته‌های دانش‌آموزان در ذهن آنها تثبیت گردد.

➤ **بیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو می‌پردازند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری اوصاف و ویژگی‌های امام صادق علیه السلام، به این نتیجه برسند که امام صادق علیه السلام با اینکه می‌توانستند این شخص را به دلیل عدم انجام درخواستشان

مجازات کنند، ولی از خطای ایشان درگذشتند.

➤ دوست دارم : در این فعالیت دانش آموزان مطالبی را که در درس راجع به امام صادق علیه السلام و ویژگی های اخلاقی ایشان آموخته اند با زندگی روزمره خود تطبیق می دهند. آنها در این فعالیت با درس گرفتن از امام صادق علیه السلام، رفتار خود نسبت به نیازمندان، کوچک تر از خود و دوستان شان را اظهار می دارند. آنها از امام صادق می آموزند که همواره باید برای رفع مشکلات دیگران کوشش نمود و در حدّ توان به آنها یاری رساند.

➤ بگرد و پیدا کن : این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش آموزان طراحی شده است. دانش آموزان با تکمیل مطالب با استفاده از بخش بدانیم با امام صادق علیه السلام بیشتر آشنا می شوند.

➤ ببین و بگو : این بخش با انجام یک فعالیت عینی و ملموس و استفاده از شیوه تصویرخوانی، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می شود. دانش آموزان با توجه به تصویر که به یکی از دروس سال گذشته به نام «بهترین دوست» اشاره می کند و با ذکر ویژگی مشترک این دو درس که بیانگر نمونه ای از رفتار کریمانه و مهربانی و ادب، نسبت به خطاکاران است و ذکر این مطلب که ما با رفتار خوب خود، می توانیم هم آنان را متوجه اشتباه شان کنیم و هم آنها را به بهترین دوستان خود تبدیل سازیم، به سؤال پاسخ می دهند. این فعالیت به دانش آموزان فرصت می دهد تا آنچه را در رابطه با رفتار امامان آموخته اند، مرور کنند.

➤ اجرای نمایش : محتوای برخی دروس به گونه ای است که می توان آن را به صورت نمایش در کلاس اجرا نمود. جهت جذاب سازی کلاس، همکاران می توانند امکانات لازم برای نمایش را در کلاس تدارک نمایند. این بخش با قرار دادن دانش آموزان در موقعیتی فرضی، فرصتی برای تمرین عملی مفاهیم درس فراهم می کند.

➤ با خانواده : این فعالیت با توجه به تأثیر غیر قابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، طراحی گردیده است. انتظار می رود دانش آموزان با توجه به آموخته های خود در دروس قبل، به چهار امام مدفون در قبرستان بقیع اشاره نمایند : امام حسن مجتبی علیه السلام، امام سجاد علیه السلام، امام باقر علیه السلام، امام صادق علیه السلام.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
امامت، قرآن مجید	- آشنایی با امام صادق (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان - ابراز علاقه و تلاش برای الگوگرفتن از امام صادق (ع) - آشنایی با پیام قرآنی	۱۷	- پیان ویژگی‌های امام صادق (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان - ابراز علاقه و تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام صادق (ع)	خیلی خوب
				- نمونه‌هایی از ویژگی‌های امام صادق (ع) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام صادق (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
				خوب
				- چند نمونه از ویژگی‌های امام صادق (ع) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام صادق (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
نیازمند آموزش و تلاش بیشتر			قابل قبول	- چند نمونه از ویژگی‌های امام صادق (ع) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام صادق (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				- با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های امام صادق (ع) را ذکر می‌کند. - با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام صادق (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

- ۱- این داستان، نشان دهندهٔ اوج مهربانی امام در حق اطرافیانش است و تصویری دلنشین از رأفت و محبت امام را در ذهن مخاطب می‌نشانند. بیان این مطالب و صحنه‌ها از زندگی امامان باعث می‌شود تا دانش‌آموزان علاقه و انس زیادی به امام خود پیدا کنند و شخصیت دوست داشتنی امامان بر دل آنها بنشیند. اگر چه دانش‌آموزان در این سن توانایی درک بسیاری از معارف اهل بیت را ندارند، اما با ارائهٔ این داستان‌ها و ایجاد علاقه نسبت به امامان، قلب و ذهن آنها آماده می‌شود تا در آینده پذیرای معارف ناب آنان گردند.
- ۲- این درس علاوه بر معرفی گوشه‌ای از شخصیت امام، درس‌های دیگری هم دارد. توجه به انسان‌های ضعیف و ناتوان، گذشت از خطاهای دیگران، ایثار و از خود گذشتگی در حق دیگران و ...

آینه سخنگو

توضیحات درس

اسلام به عنوان دینی جامع و جهانی بر نظم و برنامه ریزی در زندگی فردی و اجتماعی پیروانش تأکید کرده به آنان سفارش می‌کند که تمامی کارهای خود را طبق برنامه و به طور منظم انجام دهند و از بی‌نظمی بپرهیزند. در همین زمینه مهم‌ترین احکام و مقررات خود را با نظم حاکم بر جهان هماهنگ ساخته و مسلمانان را به رعایت دقیق آن فرا خوانده است تا آنجا که آنان بایستی اوقات نمازهای روزانه را با توجه به گردش منظم منظومه شمسی و حرکت زمین تعیین کنند. برای مثال، اگر نماز ظهر را حتی یک دقیقه پیش از رسیدن نیم روز یا نماز صبح را پیش از طلوع فجر اقامه کنند از ایشان پذیرفته نیست. پیشوایان معصوم (ع) بر داشتن برنامه منظم و تقسیم اوقات، بسیار تأکید می‌نمودند. امام کاظم (ع) می‌فرماید: تلاش کنید که اوقاتتان چهار بخش باشد، یک بخش برای مناجات با خدا، بخشی برای زندگانی و معاش، بخشی برای معاشرت با برادران و اشخاص مورد اعتماد که عیوب شما را به شما می‌فهمانند و از دل به شما اخلاص ورزند و در بخشی هم برای درک لذت‌های حلال خلوت کنید که این بخش، شما را بر انجام وظایف در سه بخش دیگر موفق می‌سازد^۱.

درس «آینه سخنگو» داستان پسری به نام رضا است که در خواب آینه با او سخن می‌گوید و در مورد بی‌نظمی و آثار آن تذکر می‌دهد. رضا پس از بیداری با اینکه کودک نامنظمی نیست، ولی تلاش می‌کند تا به تذکرات آینه بیشتر از قبل توجه داشته باشد و نظم را بیشتر رعایت کند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با مفهوم نظم و ترتیب در کارهای شخصی
- ۲- گرایش به نظم و ترتیب در کارهای شخصی
- ۳- تلاش برای رعایت نظم و ترتیب در امور شخصی
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

نظم و ترتیب

۱- تحف العقول، ص ۴۰۹.

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- داستان کوتاه زیر را برای بچه‌ها تعریف کنید.

روزی مردی به در خانه پیامبر خدا آمد و اجازه ورود خواست. آن حضرت طبق معمول در آینه نگاه کردند و سر و صورت خود را مرتب و آراسته کردند. همسر پیامبر به ایشان عرض کرد : ای رسول خدا، شما برترین فرزندان آدم و پیامبر پروردگار جهانید؛ در برابر آینه می‌ایستید و موی سر و صورت خود را مرتب می‌کنید؟ رسول اکرم (ص) فرمودند : خداوند دوست دارد وقتی بنده اش برای دیدن برادرش از خانه خارج می‌شود، خود را مرتب و آراسته کند. از دانش‌آموزان بخواهید درباره این داستان با یکدیگر گفت و گو کنند.

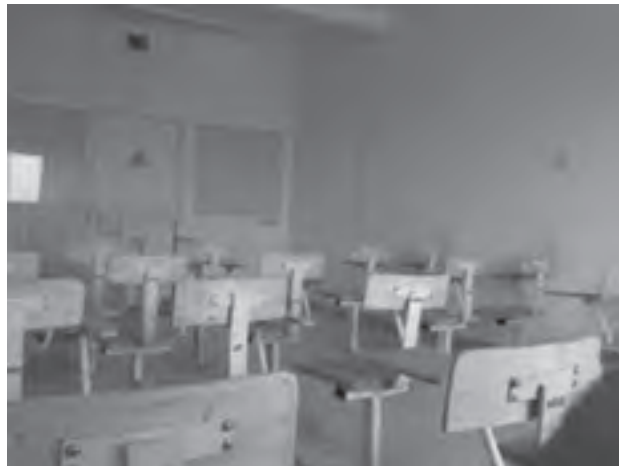
۲- درس را برای دانش‌آموزان بخوانید؛ به گونه ای که خود را در متن داستان احساس کنند.

۳- آوردن آینه به کلاس در زنگ آخر و نگاه کردن هر کدام از دانش‌آموزان به آینه و پرسش از آنها که چه می‌بینند؟ از آنها بخواهید آنچه را که در آینه می‌بینند به تصویر بکشند و نظر خودشان را بگویند.

۴- موضوع درس را می‌توان با هماهنگی تعدادی از دانش‌آموزان به صورت نمایش در آورد و سپس از آنها خواست تا در مورد شخصیت داستان اظهار نظر کنند.

۵- بهتر است این درس زمانی تدریس شود که اتفاقی شبیه به آنچه در متن درس آمده است در کلاس یا وضع ظاهر آنها رخ داده باشد. در این صورت، زمینه فکری لازم برای درک این موضوع از قبل مهیا شده است.

۶- یک تصویر از مرتب بودن کلاس در اول وقت و یک تصویر از پایان کلاس و نامرتبی و نصب در پای تابلوی کلاس برای ایجاد انگیزه و شروع گفت‌وگو بین دانش‌آموزان می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

فعالیت‌های درس

➤ دوست دارم : دانش‌آموزان با توجه به متن درس جمله را کامل می‌کنند و می‌توانند به آثار فراوان و ارزشمند نظم و انضباط در کارها که برخی از آنها عبارت‌اند از : نتیجه‌بخشی کارها، انباشته نشدن کارها برای بعد، الگو بودن برای سایر افراد و... اشاره کنند.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت، برای جمع‌بندی پایانی از درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان در گروه‌های خود ابتدا دربارهٔ عوامل بروز بی‌نظمی (انجام ندادن کارها در زمان خود، قرار ندادن هر چیز در جای خود، برنامه‌ریزی نکردن کارها و...) و سپس پیرامون نتیجهٔ قرار دادن هر چیز در جای خود (نظم و تمیزی در همه جا و...) با یکدیگر سخن می‌گویند. در این مرحله، معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به پیامدهای بی‌نظمی در فعالیت‌های فردی و اجتماعی از جمله ایجاد هرج و مرج، خدشه‌دار شدن شخصیت اجتماعی، پایمال شدن حقوق، هدر رفتن سرمایه‌ها و...، و آثار نظم که مهم‌ترین آن احساس آرامش و صرفه‌جویی در وقت و... است اشاره کنند.

➤ **ببیندیشیم :** در این فعالیت، ابتدا تعدادی از دانش‌آموزان و سپس همهٔ آنها متن حدیث را می‌خوانند. سپس در گروه‌های خود با توجه به مضمون حدیث و تصاویر ارائه شده، دربارهٔ پرسش به گفت‌وگو می‌پردازند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان به مرتب بودن پوشش، بسته بودن دکمه‌ها، لباس متناسب با موقعیت و... در لباس پوشیدن؛ رعایت زمان غذا خوردن، تناسب در خوردن خوراکی‌ها، رعایت آداب خوردن و آشامیدن و... در غذا خوردن و نظم و انضباط در بازی، قرار گرفتن هر کس در جای مشخص شده و... در بازی فوتبال، اشاره کنند.

➤ **ببین و بگو :** در این فعالیت انتظار می‌رود دانش‌آموزان با استفاده از تصویر خوانی، بی‌نظمی‌ها و عوامل ایجادکنندهٔ آنها در تصویر را بیان کنند.

➤ **هر چیز در زمان خود :** در این فعالیت، بر رعایت زمان که از ارکان نظم و ترتیب است، تأکید می‌شود. قابل توجه معلمان گرامی اینکه رعایت نظم دو پایهٔ اساسی دارد : قرار دادن هر چیز در مکان خود، انجام دادن هر چیز در زمان خود. در این فعالیت، با تأکید بر قسمت دوم، به صورت غیر مستقیم بر اهمیت برنامه‌ریزی در کارها تأکید می‌شود.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای جمع‌بندی پایانی از درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با بحث و گفت‌وگو در گروه‌های خود، به موارد رعایت نظم در کلاس از جمله تمیز نگه داشتن میز و نیمکت، قرار دادن کیف، کتاب و تخته پاک‌کن در جای خود و... اشاره می‌کنند.

➤ **نمایش :** این بخش با قرار دادن دانش‌آموزان در موقعیتی فرضی، فرصتی برای تمرین عملی، مفاهیم درس را فراهم می‌کند. جهت جذاب‌سازی کلاس می‌توانید امکانات لازم برای نمایش را در کلاس تدارک نمایید.

➤ **کار در خانه :** برای انجام این فعالیت دانش‌آموزان را تشویق کنید تا مطالبی را که در درس راجع به نظم و انضباط آموخته‌اند، با زندگی روزمرهٔ خود تطبیق دهند.

سطوح عملکرد		نمونه‌های تحقق	شماره دروس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
وژگی‌ها و مصادیق نظم و ترتیب را در نمونه‌های متنوع تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌دهد و همواره نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.	خیلی خوب	تشخیص ویژگی‌ها و مصادیق نظم و ترتیب – ارائه پیشنهادهایی برای رعایت نظم و ترتیب در موقعیت‌های مختلف ۱۸		آشنایی با اهمیت و ضرورت رعایت نظم و ترتیب و تمایل و تلاش برای رعایت آن – آشنایی با پیام قرآنی	اخلاق و آداب اسلامی، قرآن کریم
	خوب				
	قابل قبول				
وژگی‌ها و مصادیق نظم و ترتیب را در حد نمونه‌ها و فعالیت‌های کتاب تشخیص می‌دهد و گاهی اوقات نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	– درک مفهوم پیام قرآنی			
با راهنمایی معلم ویژگی‌ها و مصادیق نظم و ترتیب را در حد نمونه‌ها و فعالیت‌های کتاب تشخیص می‌دهد و به ندرت نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.					

- ۱- این داستان به دنبال یاددهی مفهوم نظم است. امری که بسیاری از دانش آموزان گرفتاری به آن هستند. نظمی که در این درس ترسیم شده در دو دسته جای می گیرد: یکی نظم در سر و وضع ظاهری؛ مثل مرتب بودن موها، تمیز بودن لباس ها و دیگری نظم در چینش وسایل؛ یعنی اینکه فرد هر چیز را در سر جای خود بگذارد و از پراکنده کردن وسایل پرهیز کند. بنابراین، همکاران محترم باید با استفاده از این درس هر دو نوع نظم را به دانش آموزان یاد دهند؛ یعنی هم نظم داشتن در سر و وضع ظاهری را یاد بگیرند و هم نسبت به محیط اطراف خود حساس باشند و از ریخت و پاش وسایل خود، خودداری کنند.
- ۲- یکی از روش هایی که می توان به دانش آموزان در خصوص نظم اتاق یا اطرافشان آموزش داد این است که یاد بگیرند از همان ابتدا از هر وسیله ای که استفاده می کنند، پس از پایان کار آن را در جای خود قرار دهند. به این ترتیب، کارها روی هم انباشته نمی شود تا جمع کردن آنها مشکل باشد. روش دیگر این است که دانش آموز یاد بگیرد که حداقل و در صورت انجام ندادن روش اول، قبل از خوابیدن اتاق و وسایلش را مرتب کند و سپس به رختخواب رود.
- ۳- خوب است که به دانش آموزان یاد دهیم که همان گونه که بایستی اتاق منظم و خانه ای تمیز داشته باشیم، کوچه و خیابان و شهر ما نیز باید تمیز و منظم باشد. اگر ریختن زباله در اتاق امری ناپسند است، ریختن زباله در شهر بسیار ناپسندتر است. همچنین باید سعی کنیم که در هر محیطی که هستیم آن محیط را تمیز نگه داریم، محیط کلاس، محیط مدرسه و هر جایی که در آن حضور پیدا می کنیم.

گندم از گندم بروید

توضیحات درس

از نظر قرآن و عقل، برخی اعمال خوب و صالح اند و برخی اعمال بد و ناصالح، ولی نتیجه تمام کارها اعم از خوبی‌ها و بدی‌ها به خود انسان بازگشت می‌کند. قرآن کریم در تبیین این مسئله می‌فرماید: روزی که هر کسی آنچه کار نیک به جای آورده و آنچه بدی مرتکب شده، حاضر شده می‌یابد و آرزو می‌کند کاش میان او و آن کارهای بد فاصله‌ای دور بود^۱.
با توجه به اینکه انسان‌ها در طول حیات خود براساس باورهایی که دارند، عمل می‌کنند، پذیرش این نکته مهم تربیتی می‌تواند آثار بسیار مهمی در رفتار و اعمال ما داشته باشد؛ لذا در این درس تلاش شده تا دانش‌آموزان ضمن درک تناسب عمل و نتیجه در زندگی، با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا آشنا شوند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با تناسب عمل و نتیجه آن در زندگی
- ۲- آشنایی با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا با مصداق‌های دنیایی
- ۳- توجه به نیکی و بدی اعمال و نتیجه آنها در جهان آخرت
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

تناسب عمل و نتیجه
جهان آخرت
پاداش و جزا

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس:

- ۱- می‌توانید با کمک دانش‌آموزان یک «موقعیت» ایجاد کنید. مثلاً با هماهنگی قبلی شما کسی وارد کلاس شود که بسیار

۱- يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا؛ (سوره آل عمران، آیه ۳۰).

خوش حال یا به عکس ناراحت است و آن گاه باب گفت و گو را درباره دلایل احتمالی خوش حالی یا ناراحتی او باز کنید. همچنین می توانید خودتان با حالتی ناراحت یا بسیار خوش حال، وارد کلاس شوید. در این صورت باید کاری کنید که دانش آموزان رفتار شما را کاملاً طبیعی تلقی نموده و در عین حال به خوش حالی یا ناراحتی شما پی برده و اجازه سؤال در این باره را به خود بدهند.

۲- ملاحظه می شود که متن درس بسیار مناسب است؛ بنابراین، بهترین شیوه برای درس، خواندن متن درس و بحث و گفت و گو و نظرخواهی از دانش آموزان است.

۳- می توان درس را با خواندن شعری آغاز کرد. فعالیت با هم بخوانیم کتاب می تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. (با توجه به آنچه در کلیات آورده شده است.)

۴- با توجه به متن درس، می توان تدریس آن را به زمانی موکول کرد که نمره های دانش آموزان اعلام شده یا کارنامه درسی به آنها داده شده باشد و پس از آن همین احساس های گوناگون و تجربه های تلخ و شیرین مدد گرفت و مطلب فوق را بر اساس آن آموزش داد.

۵- با توجه به ساختار درس، می توان موقعیتی را فراهم آورد تا کودکان از نزدیک کشتزاری را ببینند و با کشاورزی در زمینه کارش گفت و گو کند یا بذره های مختلفی که برخی خوب و برخی فاسدند بکارند و پس از آنکه محصولات مختلفی به دست آمد و بذره های فاسد نیز بی نتیجه ماند، و احساس شادی و غم را تجربه کردند، آموزگار نتیجه بگیرد که اعمال هر یک از ما در این دنیا گوناگون و مختلف است. هر چه عمل نیکوتر باشد مانند بذر مناسب تری است که همانا بهره مندی بیشتر از نعمت های بهشتی است. اما کسی که کار بدی در این دنیا انجام می دهد، مثل بذر فاسدی است که هیچ چیز از آن نمی روید.

۶- از دانش آموزان بخواهید از کارهای خوبی که در یک زنگ تفریح در مدرسه می بینند، گزارش تهیه کنند.

۷- از دانش آموزان سؤال کنید اگر از کارها و فعالیت های دیروز شما فیلمبرداری کرده باشند، کدام قسمت ها را دوست دارید دوباره ببینید؟ چرا؟

۸- می توانید اخبار خوب یا ناخوشایندی را از روزنامه انتخاب کنید و روی تخته کلاس بچسبانید تا دانش آموزان آنها را بخوانند.

۹- از دانش آموزان بخواهید در روزنامه هایی که شما انتخاب کرده و در اختیارشان گذاشته اید، اخبار خوب و بد را جست و جو کنند.

فعالیت های درس

➤ گفت و گو کنیم : این فعالیت برای جمع بندی پایانی از درس و با مشارکت کامل دانش آموزان طراحی شده است. دانش آموزان در گروه های خود به مصادیقی از کارهای خوب و بد اشاره می کنند.

➤ بیندیشیم : در این فعالیت، ابتدا تعدادی از دانش آموزان و سپس همه آنها متن حدیث را می خوانند. سپس در گروه های خود با توجه به مضمون حدیث و تصاویر ارائه شده، درباره پرسش به گفت و گو می پردازند. انتظار می رود دانش آموزان به این نکته که هر کس هر چه بکارد، همان را درو می کند، اشاره کنند. یعنی همان طور که کشاورز هر دانه یا میوه ای را بکارد، ثمره او هم از همان جنس دانه یا میوه خواهد بود و آن را برداشت خواهد کرد؛ دنیا نیز همانند مزرعه است و ما مثل کشاورزیم که اگر کار خوب انجام دهیم، به نتایج خوب و پاداش نائل می شویم و در صورت ارتکاب بدی ها به مجازات گرفتار می شویم انجام درست این فعالیت، ضمن ایجاد

زمینه آشنایی بیشتر با سخنان معصومین، نشانگر درک اهداف حیطه شناختی درس است و باعث می‌شود آموخته‌های دانش‌آموزان در ذهن آنها تثبیت گردد.

➤ **ببین و بگو:** با توجه به تصاویر، انتظار می‌رود دانش‌آموزان به نتایج، آثار و پاداش کارهای خوب ذکر شده از قبیل خشنود شدن خدا، رفتن به بهشت، سلامتی و آسایش و... و نیز نتایج، آثار و جزای کارهای بد ذکر شده همانند آلودگی، آسیب دیدن و آسیب رساندن و... اشاره کنند. در این فعالیت، با توجه به آثار و نتایج کارها در این دنیا و اینکه کارهای ما در این دنیا هر یک نتیجه‌ای دارد؛ زمینه جهت سخن گفتن از آثار و نتایج مثبت و منفی کارهای ما در آخرت فراهم می‌آید.

➤ **دوست دارم:** در این فعالیت، دانش‌آموزان احساس خود را در مورد نتیجه اعمال با توجه به بازگشت عمل هر کس به خودش، در قالب جمله‌ای بیان می‌کنند. در ادبیات دینی بسیار بر این مسئله تأکید شده است که پیش از انجام یک کار به نتیجه و عاقبت آن فکر شود و در صورت مفید بودن عمل، آن کار صورت پذیرد و در صورت زیان‌بار بودن ترک شود. بر این اساس، فکر کردن درباره نتیجه کار قبل از انجام عمل فوائد فراوانی دارد؛ از جمله پشیمان نشدن، انجام بهتر و دقیق‌تر کار و... .

➤ **با هم بخوانیم:** زبان شعر با زبان نثر متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن شعر، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. بد خواندن شعر، تأثیر نامناسب بر روی شنونده آن، به خصوص اگر کودک باشد، به جای خواهد گذاشت. لذا سعی کنید احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر به دانش‌آموزان انتقال دهید. تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است. در این قسمت از فعالیت‌ها، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان از خواندن شعر در قالب سرود، این ذهنیت را در آنها تقویت می‌کنیم که یکی از قوانین مهم جهان، قانون بازتاب عمل است؛ یعنی:

هر چه کنی به خود کنی گر همه نیک و بد کنی

توجه به معنای شعر خوانده شده، برای جمع‌بندی پایانی از درس طراحی شده است. در این مرحله، معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که آنچه در آخرت به عنوان کیفر یا پاداش داده می‌شود، همان اعمال خود فرد در این دنیا و نتایج آن است. شاعران و ادیبان ایرانی نیز این قانون را مورد توجه قرار داده و با زیباترین و دقیق‌ترین تشبیهات و شیرین‌ترین تمثیلات به بیان آن پرداخته‌اند که به چند مورد آن اشاره می‌کنیم.

● آنچه دی کاشته‌ای، می‌کنی امروز درو طمع خوشه گندم مکن از دانه جو (ظهیر فاریابی)

● آنچه بر ما می‌رسد آن هم زماست (مولوی)

● آنکه کردار بد روا بیند خود ز کردار خود جزا بیند (امیر خسرو دهلوی)

● این جهان کوه است و فعل ما ندا باز گردد این نداها را صدا (مولوی)

● اگر بد کنی چشم نیکی مدار که گر خار کاری، سمن ندروی (ابن‌یمین)

➤ **با خانواده:** در این فعالیت انتظار می‌رود، حس هنری دانش‌آموزان را در جهت اهداف دینی برانگیزانید.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
معاد، قرآن کریم	– آشنایی با تناسب عمل و نتیجه آن – آشنایی با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا – توجه به نیکی و بدی اعمال و نتیجه آنها در جهان آخرت	۱۹	– بیان تناسب عمل و نتیجه آن در زندگی – معرفی جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا با مصداق‌های دنیایی – تشخیص نیکی و بدی اعمال و توجه به نتیجه آنها در جهان آخرت – درک مفهوم پیام قرآنی	خیلی خوب
				خوب
				قابل قبول
	– آشنایی با پیام قرآنی		– نیازمند آموزش و تلاش بیشتر	نیازمند
				آموزش
				و تلاش بیشتر

۱- در راهنمای معلم پایه دوم گفتیم که در بحث معاد، ما به دنبال وارد شدن به بحث معاد به صورت دقیق و جزئی نیستیم؛ زیرا دانش آموزان هنوز توانایی درک بسیاری از مباحث مربوط به جهان آخرت را ندارند؛ از این رو، سعی می کنیم تا نکات کلی را درباره آخرت بگوییم و فعلاً سخنی از کیفیت عقاب و عذاب و... به میان نیاوریم. در این درس نیز تنها به همین حد بسنده کرده ایم که هرکس در آخرت سزای اعمال خود را می بیند. اگر کارهای خوب انجام داده باشد، جز خوبی نمی بیند و اگر بدی کرده باشد، انتظاری جز بدی نباید داشته باشد.

۲- دانش آموز بایستی در این درس، به این نکته پی ببرد که قانون خداوند این گونه است که هرکس هر گونه عمل کند، همان گونه با او رفتار خواهد شد. مثلاً کسی که مدام به دیگران ظلم می کند و باعث آزار و اذیت دیگران است نباید انتظار داشته باشد که در آن دنیا پاداش ببیند و به بهشت رود، یا بالعکس اگر کسی در این دنیا به دیگران خوبی می کند، حتی اگر دیگران ارزش کارهای او را ندانند، در آن دنیا پاداش این عمل خود را خواهد دید. پس باید مراقب رفتارهای خود باشیم.

۳- داستان درس در حقیقت بیانگر حدیث «الَّذِينَ مَرْغَةُ الْآخِرَةِ» است. پس چه خوب است با کمک این حدیث و با توجه به ضرب المثلی که درس به آن اشاره کرده است این نکته را برای دانش آموزان جا بیندازیم که هر عملی را ما انجام می دهیم، مثل بذری است که در زمین می کاریم. بذری که محصول آن در آخرت به بار می رسد. اگر بذری بد و نامناسب بکاریم، در آخرت محصول خراب و فاسد برداشت می کنیم و اگر بذری سالم و خوب بکاریم، محصولی خوب و نیکو برداشت خواهیم کرد. پس هر عمل ما یک بذر است، باید مراقب باشیم که چه بذری را برای آخرت خود می کاریم.

باغ همیشه بهار

توضیحات درس

اعتقاد به روز قیامت و عالم پس از مرگ از مؤثرترین عوامل و سازنده‌ترین اسباب تربیت و تکامل انسان است؛ زیرا اگر واقعاً انسان به پاداش و کیفر اعمال عقیده داشته باشد و روز حساب را باور کند، در زندگی مراقب رفتار و کردار خود خواهد بود و خویشتن را برای آن روز آماده خواهد ساخت. در روز قیامت هیچ چیز به سود انسان نخواهد بود مگر ایمان و عمل صالح. مؤمنان صالح از کیفر و عذاب در امان اند، از سرزنش‌ها آسوده‌اند، از آتش دورند، در عالی‌ترین رتبه و مقام در بهشت از جایگاه خود خشنودند و در ملکی جاودانه و نعمت‌هایی پایدار به سر می‌برند. گناهکاران نیز در جایگاهی تنگ و در آتشی فرو می‌روند که صدای زبانه‌هایش وحشت‌زا، شعله‌هایش بلند و گدازنده است، پس باید سعی کنیم تا با انجام کارهای نیک و تهیه بهترین توشه از دنیا کوچ کنیم.

در این درس تلاش شده تا دانش‌آموزان ضمن تمایل به آشنایی بیشتر با بهشت و جهنم به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد، برای رسیدن به نعمت‌های بهشتی و دوری از جهنم تلاش نمایند.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با نام بهشت و جهنم، به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد در جهان آخرت
- ۲- تمایل به آشنایی بیشتر با بهشت و جهنم
- ۳- تلاش برای رسیدن به نعمت‌های بهشتی و دوری از جهنم
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

بهشت و جهنم
جهان آخرت
پاداش و جزا

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس:

- ۱- توجه به ساختار داستانی این درس، شنیدن داستان درس شیوه مناسبی برای تدریس می‌باشد. بهترین راهکار برای شروع

مناسب ایجاد سؤال در ذهن دانش‌آموزان است.

۲- از دانش‌آموزان بخواهید تا بهشتی را که در ذهن دارند، را نقاشی کنند. سپس از آنها بپرسید بهشت آنها چه ویژگی‌هایی دارد؟

۳- مسابقهٔ اثنانویسی با موضوع «بهشت از نظر تو چه شکلیه؟» برگزار کنید. از دانش‌آموزان بخواهید انشای خود را با خط خوش بنویسند یا به تصویر بکشند و برای آنها قاب تهیه کنند. آن‌گاه نمایشگاهی ترتیب دهید تا دانش‌آموزان بتوانند آن را ارائه دهند.

۴- در صورت امکان بردن دانش‌آموزان به باغ

۵- کاشت گل همیشه بهار (تلفیق با درس علوم) می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد.

فعالیت‌های درس

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای جمع‌بندی پایانی از درس طراحی شده است. دانش‌آموزان در گروه‌های خود به مصادیقی از کارهای خوب و بد که ما را به بهشت یا جهنم نزدیک می‌کند، اشاره می‌کنند.

➤ **بیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی براساس شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های خود با توجه به مضمون آیه، دربارهٔ پرسش مطرح شده به گفت‌وگو می‌پردازند. گفت‌وگوها را هدایت کنید تا دانش‌آموزان به این مطلب که در بهشت نعمت‌های فراوان وجود دارد و این نعمت‌ها مخصوص کسانی است که در این دنیا نیکوکار بودند، اشاره کنند.

➤ **دوست دارم :** این فعالیت دانش‌آموزان را به انجام فعالیتی عملی تشویق می‌کند و آنها تمایل خود را برای ورود به بهشت با انجام کارهای خوب نسبت به خود، خدا و دیگران، در قالب جملاتی بیان می‌کنند. این فعالیت علاوه بر تثبیت اهداف شناختی درس، اهداف عاطفی و رفتاری را نیز تکمیل می‌کند.

➤ **کامل کنید :** این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می‌کند. در این فعالیت، دانش‌آموزان با ذکر «یوم الدین» و «روز قیامت» جملات را تکمیل می‌کنند.

➤ **کار در خانه :** برای انجام این فعالیت انتظار می‌رود حس هنری دانش‌آموزان را در جهت پیشبرد اهداف دینی برانگیزانید. کاردستی یا نقاشی دانش‌آموزان می‌تواند به عنوان بخشی از امتیاز ارزشیابی آنها لحاظ گردد.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشاندهای تحقق	سطوح عملکرد
معاد، قرآن مجید	آشنایی با بهشت و جهنم به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد انسان در جهان آخرت	۲۰	- معرفی بهشت و جهنم به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد انسان در جهان آخرت - تلاش برای انجام کارهای نیک و بد انسان - درک مفهوم پیم قرآنی	- بهشت و جهنم را به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد انسان در جهان آخرت با ذکر چند نمونه متنی معرفی می کند. - برای انجام کارهای نیک اغلب اوقات تلاش می کند. - پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می دهد.
	تلاش برای انجام کارهای نیک			- بهشت و جهنم را به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد انسان در جهان آخرت با ذکر نمونه ای معرفی می کند. - برای انجام کارهای نیک در برخی اوقات تلاش می کند. - پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می کند.
	آشنایی با پیام قرآنی			- با راهنمایی آموزگار بهشت و جهنم را به عنوان محل جزای اعمال نیک و بد انسان در جهان آخرت با ذکر نمونه ای معرفی می کند. - به کمک معلم برای انجام کارهای نیک در برخی اوقات تلاش می کند. - با کمک آموزگار پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را بیان می کند.

۱- در نظر نوآموزان، زندگی پس از مرگ نباید به گونه‌ای وحشتناک و ترس آور جلوه کند؛ بدان گونه که بیشتر از عذاب و رنج دوزخ سخن به میان آید. برای آنان باید از خوشی‌ها و لذت‌های بهشتی صحبت کرد و آنان را نسبت به خدا و رحمت او علاقه‌مند ساخت. به خصوص اگر دانش‌آموزان به طور مستقیم در مورد رسیدن به بهشت مورد خطاب قرار گیرند، تأثیر بسزایی خواهد داشت. تکیه زیاد بر عذاب‌های الهی سبب می‌گردد تصور محبت‌آمیز و مملو از لطف و مهربانی خدا در اذهان دانش‌آموزان خدشه‌دار شود و جای خود را به چهره‌ای نامطبوع از او بدهد که قطعاً تأثیر نامطلوبی در آموزش‌های دینی خواهد داشت.

از این رو، تکیه بیشتر بر بهشت و نعمت‌های او، هم انگیزه نوآموز را برای انجام کارهای شایسته بیشتر می‌کند و هم زندگی آینده را برای او امید بخش و پر از شکوه و زیبایی می‌سازد.^۱

۲- توجه به نکته پیشین نباید مانع عنوان کردن گوشه‌هایی از خشم و عذاب الهی نسبت به بدکاران شود؛ زیرا در تربیت دینی باید بیم و امید را همراه ساخت. هر چند برای مخاطبانی در این سن باید بیشتر از رحمت الهی و آثار آن سخن گفت، ولی باید بحثی از غضب الهی و آثار آن نیز به میان آورد.

البته در بیان این عقوبت‌ها و عذاب‌ها نباید خود دانش‌آموزان را مستقیماً مورد خطاب قرار داد؛ بلکه باید آنها را مخصوص بدکاران و نتیجه اعمال ناشایست آنها معرفی کرد تا در عین اینکه به طور غیر مستقیم در دانش‌آموزان هوشیاری نسبت به انجام اعمال بد به وجود می‌آید، روحیه لطیف آنان نیز آسیب نبیند.

۳- در این درس، پدر سینا به او این نکته را گوشزد می‌کند که سرسبزی و زیبایی‌های بهار با همه قشنگی‌هایش به زودی رو به نابودی می‌رود.

از این سخن، پدر سینا می‌توان این نکته را به دانش‌آموزان تفهیم کرد که تمام خوشی‌ها و زیبایی‌های این دنیا زود گذر و تمام‌شدنی است و تنها یکجاست که خوشی‌ها و شادی‌های آن همیشگی است و زیبایی و طراوت آن جاویدان است، و آن بهشت است. پس باید خود را برای رسیدن به آنجا آماده کنیم و توشه لازم را برداریم.

۴- در درس به برخی از صفات بهشت اشاره شده است که همگی برگرفته از آیات قرآن می‌باشند. برای نمونه، به چند مورد از این آیات اشاره می‌کنیم:

الف) آنان از انواع میوه‌ها برخوردارند. صافات / ۴۲

ب) و هر میوه‌ای که بخواهند برایشان مهیاست. مرسلات / ۴۲

پ) برای آنان (بهشتیان) قصرهایی است که نه‌رها از زیر آن روان است. زمر / ۲۰

ت) در بهشت هر چه دل‌هایتان بخواهد برای شما آماده است. فصلت / ۳۱

ث) در اینجا به ما (بهشتیان) رنج و اندوه نمی‌رسد و در ماندگی به ما دست نمی‌دهد. فاطر / ۳۵

ج) کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، اهل بهشت‌اند و برای همیشه در آن می‌مانند. بقره / ۸۲

۵- این شعر نیز برای استفاده در این درس مناسب است:

بهار:

بهاره و بهاره

۱- برگرفته از کتاب آموزش مفاهیم دینی همگام با روانشناسی رشد، ناصر باهنر، ص ۱۹۵.

درخت‌ها گل میاره
 سوسن و سرو و سنبل
 طوطی و کبک و بلبل
 شکوفه‌های قشنگ
 گل‌های رنگ و وارنگ
 از خواب ناز پریده
 تا که بهار و دیده
 دوباره زندگی شد
 موسم بندگی شد
 بهار دیگر هم هست
 که اصل زندگی هست
 بیدار باش و بیدار باش
 به فکر اون بهار باش

شعر از عباسعلی کامرانیان

۶- جهت اطلاع معلمان گرامی جهت پاسخ‌گویی به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان، مباحثی در ارتباط با آیه شریفه «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» از تفسیر نور ارائه می‌گردد:

«يَوْمِ الدِّينِ» در قرآن به معنای روز قیامت است که روز کیفر و پاداش می‌باشد. «يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمِ الدِّينِ»^۱ می‌پرسند روز قیامت چه وقت است؟ قرآن در مقام معرفی این روز، می‌فرماید: (ای پیامبر)، نمی‌دانی روز دین چه روزی است؟ روزی که هیچ کس برای کسی کارایی ندارد و آن روز تنها حکم و فرمان با خداست.^۲

➤ «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» نشان می‌دهد که مالکیت خداوند، حقیقی است و شامل احاطه و سلطنت است، ولی مالکیت‌های اعتباری، از سلطه مالک خارج می‌شود و تحت سلطه واقعی او نیست.

با آنکه خداوند مالک حقیقی همه چیز در همه وقت است، ولی مالکیت او در روز قیامت و معاد جلوه دیگری دارد؛ زیرا:

✱ در آن روز، تمام واسطه‌ها و اسباب نسبت به کفار قطع می‌شوند.^۳

✱ نسبت‌ها و خویشاوندی‌ها نسبت به کفار از بین می‌رود.^۴

✱ برای کفار مال و ثروت و فرزندان، سودی ندارند.^۵

✱ بستگان و نزدیکان نیز فایده‌ای نمی‌رسانند.^۶

✱ نه زبان کفار، اجازه عذر تراشی دارد و نه فکر آنها، فرصت تدبیر. تنها راه چاره لطف خداوند است که صاحب اختیار آن

روز است.

۱- سورة داريات، آیه ۱۲.

۲- «ثُمَّ مَا أَذْرَاكَ مَا يَوْمِ الدِّينِ. يَوْمَ لَا تَمَلِكُ نَفْسٌ شَيْئًا وَ الْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ» سورة انفطار، آیات ۱۸-۱۹.

۳- تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» سورة بقره، آیه ۱۶۶.

۴- «فَلَا أُنْسَابَ بَيْنَهُمْ» سورة مؤمنون، آیه ۱۰۱.

۵- «لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا بَنُونَ» سورة شعراء، آیه ۸۸.

۶- «لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ» سورة ممتحنه، آیه ۳.

